

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ

стр: 4

**Еколози
походе
Београд**

стр: 25

**Космет – енергетско
«срце» Србије**

стр: 6

**Дистрибуције:
Отворена врата за нове купце**

стр: 14

За спас Земље – сијалице

Београде, Београде...

Пре више од годину дана слушасмо - Пожаревац би да остане свој, не би у Крагујевац а ни Ужице не би у Краљево. Би и других прича.

Време садашње - Лазаревац копа угаљ а нема дистрибуцију! Ваљево да оде код њих, Боже сачувај. Лозница у Шабац, никад било, нити ће бити. Медији пуни странчарења у име народа.

Време непролазно (?) у Србији - они неће оне, већ хоће баш ове. Ови неће оне. Онај зове онога а овај свога. Свако би да остане свој, несвестан да није ни свој, ни општински. Фотеље заклонице Београд. Ма, Београд треба укинути, боље је нама без вас, чух недавно. Срећом, седео сам. А то ми рече један угледник. Зато се и забринух. Кад он тако види Београд, читај Дирекцију ЕПС-а, шта је у главама мање угледних. Па Београд, Дирекцију би најпре укинули они споља, који су хтели да деле и продају ЕПС. Шта је са овима изнутра?

Ово су неке слике и муке које одсликавају сваку реорганизацију, па и ову нашу. Има отпора, нервозе, али иде се напред. Промене, не само у нашој кући, доживљавају се као проблем. Уместо да то буде прилика да сутра буде боље него данас. Јесмо за промене, али не у нашој кући, а можда ће, док стигну до нас и стати, надају се неки.

А промене нико није зауставио, нити ће успети без обзира на велики труд. ЕПС данас и онај од пре годину не могу да се пореде. Нити ће моћи да се пореде овај данашњи и онај сутрашњи ЕПС, у 2008. када будемо причали о акцијама, стратешким партнерима, страном капиталу...када будемо гледали како се гради нека електрана...

И док једни бију битку за своја општинска електропривредна предузећа, чувајући "своје" жице и "свој" угаљ, не марећи за државни интерес, други раде неке друге домаће задатке. Истина, и они брињу о свом "локалном", цепном интересу. На сва уста и по свим медијима и у свим приликама, труде се да спрече повећање цене електричне енергије. Бићу фин - обмањују јавност разним нетачним подацима. Оне који неовлашћено користе електричну енергију не називамо лоповима, па ове који обмањују народ нећу назвати лажовима.

Узму свој рачун за струју, и то суму са ПДВ-ом и ТВ претплатом, па поделе са бројем киловат-сати. Нађу медиј који има исти интерес као они, па избаци у јавност како ЕПС има просечну цену од око 6,8 евро центи. Грађани Србије, тврде, плаћају струју као Американци. Да би им "истина" била јача, америчке центе приказују као евро центе. И неки медији су их исмејали због тога.

Србија има још једног "борца" за интересе народа, "чувара инфлације" који у последње три године не престаје са оном чувеном - "струја не треба да поскупи". Због интереса народа, чује се од тих "стручњака" ЕПС треба да се подели и приватизује. Када дођу странци, струја ће бити још јевтинија, обмањују без пардона.

Има ли разлике између ових и оних са почетка приче? Кад је реч о подели ЕПС-а, разлике су у нијансама. Они први бранећи локалне бусије, хоће општинске ЕПС-ове. Ови други га такође деле, али из других мотива. Они први би да власник ЕПС-а у општини буде општина а ови други да власник ЕПС-а буде странац. Зашто? Па, ЕПС је, кажу, монополиста.

А велики купци струје, иако то могу, неће да напусте ЕПС. Готово 400 највећих потрошача, који учествују у тржишту електричне енергије са 21 одсто, хоће струју само од ЕПС-а. Неће на тржиште. Па, нема нигде тако јевтино, сигурно, квалитетно као код монополисте.

Хајде и да се не верује ЕПС-у када каже да је интерес државе велики, вредан, профитабилан, вертикално интегрисан ЕПС, у чијем саставу ће бити и дистрибуције, који ће имати реалну цену киловат-сата...Али, ако највећи светски консултанци кажу да пре приватизације, ЕПС мора да остане вертикално интегрисана компанија, да њен производ мора да има тржишну цену, јер ће тако и ЕПС бити скупљи...може ли им се веровати? Или проф. др Драгану Ђуричину, председнику Савеза економиста Србије, који пре неколико дана каже:

- Ја ћу бити први инвеститор у акције ЕПС-а, када буду на берзи. Зашто? Па са том инвестицијом се не може изгубити...Ко продаје струју никако не може да губи...може само да добије..Подигните цену струје на европски ниво па ћете видети да ли се капитал ЕПС-а једе или увећава...видећете врло брзо да ће ЕПС бити профитабилан.

Србија данас, није Србија 2003. када је преко ноћи покушано цепање ЕПС-а. Тај Београд (читај Дирекција) и Министарство енергетике од 2004. године бију битку да зауставе десетине покушаја да се на мала врата провуку документа која би омогућила оно што је спречено пре четири године. Важећи Закон о енергетици све будуће покушаје цепања ЕПС-а сели у Скупштину Србије.

Данас, ни у јавности ни у Парламенту Србије, неће проћи та прича о брзој продаји злог монополисте. Први корак ка стварању новог ЕПС-а је нова цена. Потом расписивање тендера за стратешка партнерства и инвестиције у Србији, прелазак Дрине и улазак у Републику Српску...претварање у акционарско друштво, излазак на берзу...А они с почетка текста ће нестати са тим променама. Зато би и све да зауставе. А ови други? Ћераћемо се још. ■

Момчило Цебаловић

ИЛУСТРАЦИЈА: Ј. ВЛАХОВИЋ

4

Почетком октобра 2007. године у жижи светске екологије и медија биће Београд као домаћин Шесте министарске конференције “Животна средина за Европу”. Конференција ће се одвијати под симболичним насловом “Изградња мостова за будућност” - истиче за “kWh” Мирослав Спасојевић, помоћник директора Управе за заштиту животне средине Србије

6

ЕПС је оспособљен и припремљен да испуни све обавезе које има као произвођач, дистрибутер и трговац електричном енергијом у погледу снабдевања садашњих и будућих купаца - рекао је Радован Станић, директор Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије

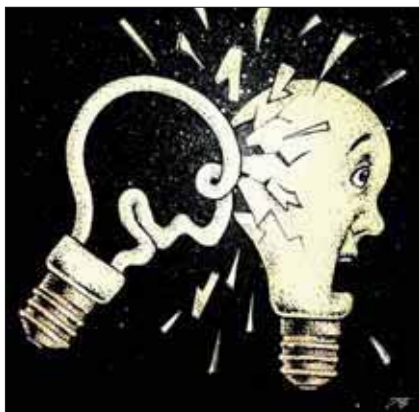
10

Тржиште електричне енергије у Србији отворено је са 21 одсто, односно сви који троше више од три милиона киловат-часова годишње су квалификовани купци и могу да бирају од кога ће да купе електричну енергију. Таквих купаца у Србији има 350. У Агенцији за енергетику кажу - због ниске цене ниједан купац није напустио ЕПС.

14

ЕПС ће до краја марта почети најављено награђивање редовних платиша. Награда - по две компакт флуоресцентне сијалице за 60.000 домаћинстава, чиме се ЕПС прикључује и светској акцији заштите угрожене животне средине. Протеривање класичних сијалица најављују ЕУ, Аустралија, Калифорнија...

16

Јануар и фебруар били су ове године у Србији знатно топлији него деценијама раније. Захваљујући томе потрошња електричне енергије, баш као и увоз, била је испод очекиване а било је и потискавања ТЕ, опоравка акумулација, депонија....

ИСПРАВКА - У тексту “Топла зима - мала потрошња”, објављеном у листу “kWh” на страни 15 у наднаслову антрфилеа објављено је Родољуб Марковић, директор ПД “Електросрбија” д.о.о. уместо Миладин Басарић. Извињавамо се господину Родољубу Марковићу, господину Миладину Басарићу и читаоцима листа због ове грешке.

25 Према проценама стручњака у ЕПС-у вредност резерви угља на Косову и Метохији, претворена у “тоне еквивалентне нафте”, износи око 500 милијарди долара. Косовско-метохијски басен чини, такође, и 76 одсто укупних билансних резерви угља у Србији

32 За запослене у “Југоистоковој” Дистрибуцији Бујановац не постоје ни Срби, ни Албанци, ни Роми, ни Марсовци... већ једино уредне или неуредне платише! А сви проблеми покушавају да се превазиђу дружењем. И то приватно - породичним окупљањем

46 Специјалне екипе које се у Чешкој боре против неовлашћеног коришћења електричне енергије скоро се ни по чему не разликују од интервентне полицијске јединице. Уместо оружја “ловци на крадљивце струје” уз себе имају рачунаре, детекторе, термовизију тј. уређаје за ноћну видљивост...

62 Таково је толико чувено да га је тешко доживети као село, већ пре као живи музеј. Јер, у њему је и чувена Таковски грм, чувена Црква брвнара, ту је био и двор Обреновића, поред двора болница.

- НАШ ИНТЕРВЈУ ■■■■
- 04** МИРОСЛАВ СПАСОЈЕВИЋ, ПОМОЋНИК ДИРЕКТОРА УПРАВЕ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
Еколошки свет у Београду
- РАЗГОВОР С ПОВОДОМ ■■■■
- 06** РАДОВАН СТАНИЋ, ДИРЕКТОР ДИРЕКЦИЈЕ ЕПС-а ЗА ДИСТРИБУЦИЈУ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ
Отворена врата за нове купце
- ФОРУМИ ■■■■
- 08** У ЕЛЕКТРОПРИВРЕДУ СРБИЈЕ СТИГЛА ПРВА БРОЈИЛА ИЗ КРЕДИТА ЕБРД
Квалитетни уређаји одмах на мрежи
- АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ ■■■■
- 10** У АГЕНЦИЈИ ЗА ЕНЕРГЕТИКУ ОДРЖАНА МАЛА “ШКОЛА” ЗА НОВИНАРЕ
Струјни ценовници на вагању
- 14** СВЕ ВИШЕ ЗЕМАЉА НАЈАВЉУЈЕ ЗАБРАНУ КОРИШЋЕЊА КЛАСИЧНИХ СИЈАЛИЦА
За спас Земље - сијалице
- 16** АКТУЕЛНА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА У СРБИЈИ
Топла зима штеди струју
- 18** ПРЕТВАРАЊЕ ЈАВНИХ ПРЕДУЗЕЊА У АКЦИОНАРСКА ДРУШТВА
Први корак ка приватизацији
- 20** ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНИ СИСТЕМ ЕПС-а У ЗАВРШНОЈ ФАЗИ
Четири километра “оптике” на дан
- 22** СМАЊЕЊЕ РЕАКТИВНЕ ЕНЕРГИЈЕ У ДИСТРИБУТИВНИМ ДРУШТВИМА
“Компензација” уштедела девет милиона динара
- 24** КОЛЕКТИВНО ПРЕГОВАРАЊЕ ЗА ЈП ЕПС УШЛО У ЗАВРШНУ ФАЗУ
Мере се отпремнине и коефицијенти
- 25** ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ
Вредност и имовина коју Србија брани
- ЕКОЛОГИЈА ■■■■
- 28** ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ДИСТРИБУТИВНИМ ДРУШТВИМА
Отпад највећи проблем
- 30** СТРУЧЊАЦИ ЕПС-а НА ОБУЦИ У ШВЕДСКОЈ
“Волво” вози по еко нормама
- НА ЛИЦУ МЕСТА ■■■■
- 32** БУЈАНОВАЧКЕ ДИСТРИБУТИВНЕ СЛИКЕ И ПРИЛИКЕ
Сви славе Светог Илију
- ПОВРШИНСКИ КОПОВИ ■■■■
- 34** СТУДИЈА О СИСТЕМИМА ОДРЖАВАЊА НА КОСТОЛАЧКИМ КОПОВИМА
Пет година за нови модел
- ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ ■■■■
- 36** РЕМОНТИ У ТЕНТ А
Највећи захвати на цевним системима
- ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ ■■■■
- 39** У ХЕ “БАЈИНА БАШТА”
Електроника диже уставе
- ДИСТРИБУЦИЈЕ ■■■■
- 41** ЛАЊСКОМ НАПЛАТОМ У ЕД “ЈУГОИСТОК”, Д.О.О. НИШ ЗАДОВОЉНИ, АЛИ...
Ниш опет “квари” просек
- СВЕТ ■■■■
- 44** ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА ТРЖИШТА ЕНЕРГЕТИКЕ У ЕУ
Замрзнут план о разбијању монопола
- 46** КАКО СЕ У ЧЕШКОЈ ЛОВЕ КРАДЉИВЦИ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ?
Командоси са рачунарима
- 48** ВИШЕ ОД ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ ОД ЕКСПЛОЗИЈЕ У НУКЛЕАРКИ У ЈАСЛОВСКИМ БОХУНИЦАМА
Хаварије које то “нису биле”
- 50** ДЕФИЦИТ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ У АУСТРИЈИ
Гасне термоцентрале као решење
- КУЛТУРА ■■■■
- 54** ЦРКВА СВЕТОГ ПЕТРА АПОСТОЛА
Папа у Београду
- 55** ЈУНИЈЕ ПАЛМОТИЋ ЦОНО
Кад су Дубровчани говорили српски
- ЗДРАВЉЕ ■■■■
- 58** ЕПИДЕМИЈА ГОЈАЗНИХ У СРБИЈИ
Сваки трећи са сувишним килограмима
- ЉУДИ ■■■■
- 60** МИЛУТИН САВИЋ - САЛЕ, ВОЗАЧ, ВАЉЕВО
На папиру пише - нема више
- УПОЗНАЈМО СРБИЈУ ■■■■
- 62** ТАКОВО, ЖИВИ МУЗЕЈ НА ДИЧИНИ
Од бунџија до кафеџија

МИРОСЛАВ СПАСОЈЕВИЋ, ПОМОЋНИК ДИРЕКТОРА
УПРАВЕ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Еколошки свет у Београду

Мирослав
Спасојевић

■ Под мотом “Изградња мостова за будућност” у Београду ће се од 10 -12. октобра одржати Шеста министарска конференција која ће окупити преко 3.000 учесника ■ Највећи скуп високих званичника у Србији у последњих 20 година ■ Београдска декларација као завршни документ конференције

Сви светски медији већ месецима запажен простор посвећују бризи о очувању животне средине и заштити планете од глобалног загревања. Повод за то су, не само елементарне непогоде великих размера, поплаве и суше, него и све гласнија упозорења стручњака да је човек највећи кривац за отопљавања на планети, стварање озонских рупа и нарушавање хармоније у еко систему. Упозорења су посебно потенцирана у декларацијама и протоколима усвајаним у Рио де Жанеиру, Монтреалу, Најробију, Кјоту али и на другим сесијама широм планете у време одржавања еколошких конференција. У жижи светске екологије и медија, почетком октобра 2007. године, биће Београд и Србија.

- Београд је домаћин Шесте министарске конференције “Животна средина за Европу” која ће се одвијати под симболичним називом “Изградња мостова за будућност”, каже на почетку разговора за “kWh” Мирослав Спасојевић, помоћник директора за европску интеграцију и међународну сарадњу у Управи за заштиту животне средине, Министарства науке и заштите животне средине Србије. Наш саговорник је уједно и председавајући радне групе и Извршног комитета за припрему Конференције у име Србије, као земље домаћина. Дакле, прави човек за питање о чему ће се то разговарати у Србији.

- Конференција, која ће се у Београду одржати од 10. до 12. октобра ове године, одвија се под покровитељством Економске комисије Уједињених нација за Европу, са седиштем у Женеви. Чланице ове организације су све државе Европе у коју, по новом концепту, спадају и све бивше земље Совјетског Савеза, као и Канада и САД. Укупно 56 земаља. То значи и да је географски појам Европе тако знатно проширен и то са земљама бивше источне Европе, а затим из централне Азије и из кавкаског региона. Високи представници свих ових земаља, укључујући, значи, и Русију, као и Канаду и САД (Економска комисија УН за Европу обухвата и ове две земље) учествоваће на Конференцији чији ће домаћин бити Србија и Београд. Очекује се да ће Конференција окупити више од 3.000 делегата. Поред званичних државних делегација, у њеном раду учествоваће и представници међународних невладиних организација, институција цивилног друштва, као и из пословног, финансијског и развојног сектора и из приватних фирми, каже Спасојевић.

У раду Конференције, како се према најавама очекује, учествоваће више од седамдесет министара заштите животне средине, као и образовања и европски комесар за заштиту животне средине, односно и неки дру-

ги комесари који у оквиру свог мандата имају везу са заштитом животне средине и образовања. Биће то и највећи скуп високих званичника у Србији после београдског скупа несврстаних. Уједно, то ће бити и права прилика за представљање Београда и Србије, јер свака таква конференција лансира земљу домаћина тих дана у жижу светских збивања - истиче Спасојевић.

- Министарске конференције, после прве организоване у Добришу, више су се фо-

средина, заправо, не егзистира сама, већ је њено стање проишло из степена економских активности. У овом случају веома је битна енергетика, као један од мотора привредног развоја. Све приче око климатских промена и указивања на њихово алармантно стање, у уској су вези са енергетиком у смислу појачавања притиска за увођење нових технологија. Оне ће, поред тога што ће бити енергетски ефикасније, смањити и коришћење чврстих и течних фосилних горива. Значи, намећу веће коришћење гасних чистијих технологија.

Све приче око климатских промена и указивања на њихово алармантно стање, у уској су вези са енергетиком у смислу појачавања притиска за увођење нових технологија

Према речима Спасојевића, не треба, наравно, притом, губити из вида ни обновљиве изворе енергије, за којима сви вапе и за које је у свим земљама у будућем корпусу енергетских извора предвиђено знатно веће учешће.

кусирале на унапређење стања животне средине у земљама централне и источне Европе које су постале чланице ЕУ. Фокус се сада помера са тог дела Европе на земље југоисточне Европе, односно западног Балкана, као и на земље источне Европе, централне Азије и Кавкаског региона. Изузев Словеније, то су земље бивше Југославије, као и Албанија и Турска. Одржавање конференције у Београду, битно је, подвлачи Спасојевић, јер је проблематика животне средине добар медијум за преношење и осталих порука из те земље. Животна

Нажалост, обновљиви извори, када се посматрају светске статистике, учествују са врло скромним процентима. Ако се изузму хидропотенцијали, обновљиви извори у производњи енергије учествују са само два до три одсто. Веома је интересантно и да расте тренд враћања нуклеарне енергије, која сада учествује са пет до шест одсто, а планови су да се за 10 до 20 година производња из нуклеарних електрана удвостручи.

Припреме за београдску конференцију увелико се одвијају. Да сада је у Женеви одржано више састанака

Обновљиви извори
за еколошки спас

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

радне групе за припрему, на којима су се припремали и анализирали документи који ће бити донети на Конференцији.

Како истиче, даље, Спасојевић, у току је израда Београдске декларације као политичког документа, која ће бити усвојена на овом самиту. На концизан и прецизан начин у њој треба да се утврди шта се у области заштите животне средине у међувремену догодило, затим како су и колико реализоване обавезе после претходне министарске конференције одржане у Кијеву и шта је још преостало да се уради. Декларација ће, такође, утврдити шта су, са становишта тренутне ситуације, приоритети које би требало реали-

зовати у следећем раздобљу до 2011. године, када ће бити одржана наредна конференција.

Самит ће се, како је предвиђено, одвијати у више седница. Првог дана одржаће се седница под називом "Процене урађеног и имплементација" где ће бити поднет тзв. "Београдски извештај" Европске агенције за заштиту животне средине и који ће дати процену стања заштите животне средине у целом региону Европе.

- Седница под називом "Паралелни процеси" разматраће две веома важне теме. Једна је "Образовање за одрживи развој" и на њој ће учествовати министри образовања земаља учесница конференције - каже Спасојевић. У

Похвале ЕПС-у

Поред главног дела Конференције, који ће се одвијати у седницама, у плану је да се организује и више пратећих догађаја, отворених за разне међународне организације, за државне и приватне фирме, као и за све друге који сматрају да им је место на сесијама о заштити животне средине. У том смислу очекује се да и Електропривреда Србије има значајно учешће на конференцији и да се, на једном од пратећих догађаја, представи са досадашњим достигнућима на релацији енергија - заштита животне средине. Тим пре што је у ЕПС-у реализовано више пројеката на заштити животне средине, без обзира на тешкоће у финансирању. Значајни резултати постигнути су у заштити ваздуха и у области побољшања енергетске ефикасности. У ЕПС-у се сада покреће иницијатива на увођењу система одсумпоравања, што је наредни корак у заштити ваздуха, али то је и веома скуп и ни мало једноставан пројекат.

Не смемо дозволити да проблеме из ваздуха пребацимо на тло. Одсумпоравање, стога, мора да буде добро осмишљен пројекат, у којем се тачно зна шта ћемо урадити са сумпором из ваздуха. Има идеја и да то буде сировина за израду гипса или вештачких ђубрива. Има, такође, идеја да се пепео са депонија, који и ЕПС-у али и Србији представља велики проблем, искористи за изградњу путева. У оба ова случаја, основна идеја је да се од проблема створи - профит. У ЕПС-у је добро кренуло и на правом је путу да проблеме реши у еколошки прихватљивом периоду. Конференција је шанса и да ЕПС започне и разговоре о томе и да идентификује потенцијалне partnere. Тим пре, што су учешће на овом скупу најавиле и Светска банка, Европска инвестициона банка, Европска банка за развој, Банка Савета Европе за развој. На Конференцији ће бити присутан и већи број извршних агенција из система Уједињених нација - значи, сем промотивне компоненте која је важна да би се јавност упознала са позитивним резултатима ЕПС-а у области заштите животне средине, могу се наћи и нови партнери за озбиљне пословне подухвате.

другој теми разматраће се питања везана за биодиверзитет и замишљена је као округли сто министара животне средине и међународних невладиних организација. За Србију је врло битна седница под називом "Изградња капацитета и партнерства" која ће бити посвећена прогресу и перспективама у имплементацији стратегије екологије за регион источне Европе, централне Азије и Кавкаски регион. У припреми је шест докумената, а још у 2006. години о њима су постигнути договори са министрима екологије из нашег региона. Министарство науке и заштите животне средине Србије поднеће три документа о реализацији међународних конвенција и њиховој примени; улагањима у заштиту животне средине (а реч о изузетно високом финансијском средствима) и о клими и о евентуалном формирању регионалног климатског центра. С обзиром на велико досадашње искуство Србије у области климатологије, трудимо се да Београд буде баш тај центар.

Како наш саговорник истиче, једна од важнијих седница, биће посвећена и мобилизацији финансијских средстава и утврђивању приоритета у области заштите животне средине. То је доста компликована тема, јер улагања у заштиту животне средине подразумевају и средства која Србија нема на располагању. Размотриће се, стога, најпре облици сарадње са међународним финансијским институцијама, па ће се тек онда утврдити приоритети.

Београдска министарска конференција, после два и по дана рада, биће завршена усвајањем докумената. Сем декларације, која ће представљати кратак политички документ, делегати ће усвојити и Извештај председавајућег. То је много шири документ који ће се бавити свим темама и обавезујућим закључцима о њима. У том завршном документу посебно ће се указати на правце даљег развоја процеса "Животна средина за Европу".

Кристина Јанићијевић

Очувана
природа Србије

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

РАДОВАН СТАНИЋ, ДИРЕКТОР ДИРЕКЦИЈЕ ЕПС-а ЗА ДИСТРИБУЦИЈУ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ

Отворена врата за нове купце

■ Без обзира на то да ли има довољно дистрибутивних капацитета и сопствене производње електричне енергије, ЕПС је дужан да обезбеди енергију за сваког новог купца

Степен развијености електродистрибутивног система на тлу Србије већ више од деценије и по заостаје за потребама растуће потрошње електричне енергије, коју је значајним делом узроковало и увећање броја нових потрошача, као и промена структуре потрошње. Због тога су у појединим деловима електродистрибутивног система напонске прилике неодговарајуће прописаном квалитету снабдевања, а трафо-станице и електропроводови под оптерећењем, које се отклања углавном по принципу “елиминисања уских грла”. Улаже се тамо где је преко потребно.

Радован Станић, директор Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије, каже за лист “kWh” да је планове развоја ЕД система ЕПС-а од деведесетих година прошлог века “кројио” мањак инвестиционих средстава, која се нису могла обезбедити из ниске цене електричне енергије, што значи да није било довољно новца да се улаже онолико колико су налагле потребе потрошње. Отуда се у доношењу годишњих инвестиционих планова све време примењују два основна принципа. Пр-

Градња мреже према приоритету

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ви је поправљање напонских прилика где су оне најтеже, а други изградња за потребе нових купаца, у новим стамбеним насељима или индустријским зонама.

Јасно је да се приоритети установљавају онда када нема довољно за све потребе, јер је тада то једини начин да се корак - по корак иде ка стандардима. Закон

структуру обезбеђује дистрибуција, а Методологија да се по јасно дефинисаним ценама обезбеђује прикључак сваког новог купца. Ни Закон, нити Методологија не садрже опцију профитабилности цене електричне енергије у Србији. То је домен неких других одлучивања.

Отуда су, с обзиром на наслеђени раскорак између потреба и изграђености ЕД система, као и на недостатак производних капацитета, неизбежна питања да ли ЕПС може да одобри прикључак на ЕД мрежу свим заинтересованим новим купцима и да при том не тражи учешће за изградњу објекта нити “покривање” разлике у цени уколико се неопходна енергија набавља из увоза.

На прво питање Станић каже да није ствар у томе да ли ЕПС може, него да ЕПС мора да прихвати сваког новог купца и да му обезбеди уредно снабдевање електричном енергијом. То је потпуно јасна законска обавеза,

тим пре што је ЕПС, као јавно предузеће, дужан да реализује електроенергетски биланс. Друго питање је у директној вези са утврђивањем цене струје, која је већ дуго у диспаритету са ценама киловат-сата у окружењу, што најбоље осликава ситуација да упркос томе што велики број тарифних потрошача, који испуњавају услове да буду

ЕПС до сада годишње добијао између 30.000 и 35.000 нових купаца и успевао да одговори тим потребама, упркос томе што је то, изражено у снази, значило да је сваке године одобрано нових око 300 мегавата снаге код купаца, а да није било изградње нових капацитета

о енергетици, међутим, па и нова Методологија за обрачун трошкова нових прикључака на ЕД систем, која се примењује од 1. фебруара, полазе од друкчијих, много повољнијих услова. Закон налаже да инфра-

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

квалификовани и да, према томе, добијају енергију под повољнијим условима, ипак неће да бирају снабдевача, већ остају "верни" ЕПС-у, односно држе се

међу 30.000 и 35.000 нових купаца и успевао да одговори тим потребама, упркос томе што је то, изражено у снази, значило да је сваке године одобрavano нових око 300 мегавата снаге код купаца, а да није било изградње нових капацитета - рекао је Станић и истакао да ће ЕПС и убудуће излазити у сусрет свим новим захтевима купаца. Прецизније, ЕПС је оспособљен и припремљен да испуни све обавезе које има као произвођач, дистрибутер и трговац електричном енергијом у погледу снабдевања постојећих и будућих купаца.

Објаснивши да је ЕПС обавезан да унапред изграђује дистрибутивну мрежу само у урбанизованим насељима, која се граде плански и где се одобравају типски прикључци на ЕД систем, он је навео да ти услови не важе за тзв. индивидуалне прикључке, за нове објекте грађене по принципу грин филд инвестиција, односно оних код којих се креће са ледине, јер ту инвеститори морају да учествују и у финансирању изградње инфраструктуре. За индивидуалне прикључке, како је рекао, цена се формира и на основу тога шта је у дистрибутивном систему потребно изградити да би се такав прикључак одобрио. На тај начин обезбеђују се неопходна средства за изградњу нових дистрибутивних капацитета, намењених за потребе таквих нових купаца.

Такође, обавеза да се одобри типски прикључак дефинисана је само за случајеве ако постоје технички услови. Законодавац, односно Агенција за енергетику очито су пошли од устаљене норме у развијеним европским земљама да се надокнаде за инфраструктуру плаћају већ код давања грађевинске дозволе за кућу или какав пословни објекат. Од развијене Европе српски услови се, међутим, прилично разликују. Код нас, као по пра-

вилу, прво се граде зграде, па тек потом инфраструктура.

Пресликавајући европске директиве на српске услове, законотворци очито нису нашли одговарајућа решења за велики број "дивље" подигнутих насеља на лединама, до којих сада није могуће довести електроводе док се таква градња не легализује, а легализација споро тече. И када буде завршена,

изградњу дистрибутивне мреже и поред тога што Закон о енергетици изричито налаже да дистрибуција гради објекте и мрежу за пласман електричне енергије до крајњих купаца, Станић је подвукао да је ЕПС обавезан да поштује све законе, макар и да су они у међусобној колизији, или у колизији са датим условима.

- Нико не може сада од

Координација у ЕПС-у

- Нови купци нису брига само дистрибуција. Будући да јединствени систем ЕПС-а обухвата производњу, дистрибуцију и трговину електричном енергијом, логично је да ће се у координацији свих ових субјекта сагледавати могућности производње или набавке енергије из увоза, а да је на привредним друштвима за дистрибуцију да прибаве одговарајуће сагласности изван ЕПС-а, између осталих и од ЕМС, када је реч о прикључењу на преносни систем, и да дефинишу уговорни однос са новим купцем. Пред купцем се, наравно, појављују дистрибуције, али оне не могу да раде независно од осталих у ЕПС-у - истакао је Станић.

остаће отворено питање ко треба да изгради неопходну инфраструктуру.

- Дистрибуције су у врло неповољном положају. С једне стране имају притисак грађана који траже да им се одобри прикључак на ЕД мрежу, с друге, пак, прикључење "дивљег" објекта законом је санкционисано као кривично дело. Дистрибуцијама су везане руке. Нити могу да граде неопходну инфраструктуру за "дивља" насеља, нити да прикључују "дивље" објекте. И када се легализација појединих насеља одбори, питање је да ли су дистрибутивна друштва ЕПС-а у обавези да накнадно граде електродистрибутивне капацитете за потребе снабдевања тих нових купаца, односно да им одобравају типске прикључке, будући да за такве прикључке реално не постоје технички услови - разлаже Станић компликованост датих прилика у прихватању нових купца електричне енергије.

На наше питање да ли то значи да ће грађани који се обраћају за прикључак у неурбанизованим насељима морати да финансирају

ЕПС-а да очекује да ће започети изградњу дистрибутивних објеката свуда где има потенцијалних купаца, а да при том не зна када ће моћи те купце легално да региструје, односно када ће из надокнаде за грађевинску дозволу моћи да добије део средстава намењен за електродистрибутивни систем. Још мање се ико може надати да ће ЕПС да разрешава или спречава "дивљу" градњу, како се из законских подтекста може закључити. Није реално ни очекивати да ЕПС са овако скромном ценом струје крене у експанзивнију градњу дистрибутивних објеката. Остаје, дакле, да се и даље гради према приоритетима, и то ће вероватно трајати све дотле док се не успостави право унутрашње тржиште електричне енергије. Са тржишном ценом електричне енергије и тржишним законитостима у свим областима градње, па и у урбанизму, неће бити питања да ли за прикључење новог купца има или нема техничких услова - нагласио је Станић.

Анка Цвијановић

Радован Станић: Сви се прикључују, "дивљи" чекају

статуса тарифног купца. Тако, повећана потрошња изискује све већи увоз електричне енергије и све већи финансијски губитак за ЕПС, што је последица разлике у цени енергије из увоза и цене коју ЕПС наплаћује својим купцима.

- У вези са прихватањем нових потрошача, треба имати у виду да је ЕПС до сада годишње добијао из-

Изградња електродистрибутивних објеката не зависи само од ЕПС-а: Једна од нових трафо-станица

У ЕЛЕКТРОПРИВРЕДУ СРБИЈЕ СТИГЛА ПРВА БРОЈИЛА ИЗ КРЕДИТА EBRD

Квалитетни уређаји одмах на мрежи

■ Француски “Сажем” испоручио 4.000 бројила, од којих је 1.000 добила “Електровојводина” ■ Укупно уговорена набавка око 130.000 мерних уређаја у вредности око 5,1 милион евра

У Електропривреде Србије почиње један од највећих пројеката на плану модернизације мерне опреме у дистрибутивном систему, који ће се реализовати током целе предстојеће деценије. Од француске фирме “Сажем”, која је као најповољнији понуђач изабрана на међународном тендеру и са којом је ЕПС потписао уговор о испоруци укупно 126.500 бројила, стигао је први пакет са 4.000 бројила, која су, након што су испитана, баждарена и пломбирана, подељена привредним друштвима ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије. Из овог пакета, ПД “Електровојводина” добила је 1.000 комада бројила.

Тим поводом, последњег дана фебруара, у “Електровојводини” одржана је конференција за новинаре, на којој је директор Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије Радован Станић рекао да ће уградња бројила кренути одмах, односно већ средином овог месеца. Он је истакао да су бројила набављена из кредита EBRD и да вредност укупно уговорене набавке износи око 5,1 милион евра. Реч је о више од 130.000 мерних уређаја, у које се убраја и 4.200 мерних група, које ће испоручити новосадска фирма “Енел”.

На питања новинара, Станић је рекао да је ЕПС из кредита EBRD купио 119.000 трофазних броји-

ла по цени од 38,21 евро по комаду и 7.500 монофазних бројила по цени од 30,26 евра по комаду. Како је нагласио, захваљујући овако повољним ценама, из одобреног кредита преостало је део средстава, којим ће се набавити још мерних уређаја, а тендер за ту набавку ускоро ће бити расписан. Станић је објаснио да су бројила високософистицирана и да на њих може да се дода модем за даљинско читавање потрошње. Та опција ставиће се у функцију када у електродистрибуцији почне умрежавање бројила у систем за даљинско читавање и контролу потрошње. Према његовим речима, у ЕПС-у се планира да инсталација система за даљинско читавање почне за две-три године.

У име “Електровојводине”, Јован Цвијовић, директор Дирекције овог привредног друштва за тр-

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

Нова софистицирана бројила

Власништво остаје

На питање новинара да ли ће, ако нека друга фирма добије лиценцу за снабдевача електричном енергијом, бројила прећи у њено власништво, Радован Станић је одговорио да дистрибутивни систем остаје какав јесте и да су сви његови сегменти у власништву дистрибуције. Снабдевач може тај систем, па и бројила, да користи под одређеним условима, али не и да преузме власништво над њим.

говину електричном енергијом изјавио је да су испитивања и провера четрдесетак од пристиглих бројила показала да су она изузетног квалитета и да је све у најбољем реду. Он је рекао да ће “Електровојводина” бројила поставити по трафо-регионима (цео регион, не појединачно), и то пре свега тамо где су губици киловат-сати велики и где је било проблема у читавању потрошње. Према његовим речима, ове године “Електровојводина” набавиће укупно око 100.000

нових бројила. Поред ових које добија из кредита EBRD, део ће купити сопственим инвестиционим средствима, а део као редовну годишњу набавку за потребе баждарења постојећих уређаја.

Наводећи техничке карактеристике пристиглих бројила из “Сажема”, Цвијовић је истакао да су она вишефункционална и вишетарифна, имају дисплеј за приказ података, оптички линк, прикључак за комуникациону магистралу, али и модем за јавну теле-

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

У Србију пристигао и други контингент са 9.500 бројила: са конференције за новинаре у Новом Саду

Први рекорд у 2007.

фонску мрежу, фиксну или мобилну. Поред осталих функција, она могу да региструју сваки покушај отварања или неке друге недозвољене манипулације, тако да су својеврсна брана крађи струје.

Момчило Цебаловић, директор Сектора ЕПС-а за односе с јавношћу обавестио је новинаре да је у Србију из "Сажема" стигао и нови контингент од 9.500 бројила, која су на испитивању и која ће ЕПС преузети када прође њихова провера и верификација од надлежног завода. Цебаловић је подсетио да у наредних десет година у Србији треба да се замени око три милиона бројила, за шта је, према садашњим ценама, неопходно око 200 милиона евра, те да је стога то један од најважнијих послова не само у дистрибутивној делатности, него и у целом ЕПС-у. На овај начин, како је рекао, ЕПС се припрема за квалитетног учесника на домаћем тржишту електричне енергије, на коме се већ уводе правила према европским стандардима.

Одговарајући на питања новинара, Цебаловић је објаснио да, према Закону о енергетици, ЕПС преузима у своје власништво бројила од купаца, на основу уговора са њима, али да се то не ради под присилом, већ на основу тога што сваки купац сагледава предности овог новог односа. Што се тиче нових бројила која се постављају уместо старих, она су у власништву ЕПС-а, а стара, која се скидају са мреже, купац, ако жели, може да задржи. Реч је о томе да су та бројила стара и по 25 година и да је њихова технологија одавно превазиђена. Процењује се да се годишње на путу од дистрибуције до купца "изгуби" око 400 милиона киловат-сати, вредности око 16 милиона евра, и да тај губитак највећим делом настаје због лошег мерења старих бројила. ■

А. Цвијановић

Рудари Првог "А" (најстаријег јаловинског система на површинском копу Поље "Д") остварили су, већ на почетку године, још један рекорд. Они су, наиме, минулог јануара, откопали и одложили милион кубика јаловине (више од 30 хиљада кубика по дану) што је резултат који ће бити уписан златним словима у историју рударења на овим просторима. Тим поводом запослени са

овог система организовали су, у Дому културе у Зеокама, скромну свечаност на коју су позвали и мајсторе из коповских радионица и руководство копа. Присутне је, том приликом, поздравио Милан Мишковић, шеф система.

Говорећи о овом изузетном производном резултату, који је најбољи у минулих 17 година, Мишковић је, најпре, нагласио да је то "заједничко дело" свих запослених на

овом систему и потом је захвалио руководству копа и мајсторима из коповских радионица, без чијега рада и огромне помоћи, како рече, оваквих резултата не би ни било. - Уз то, рекао је он, не бих волео да се "на неки будући рекорд" чека дуго. Рудари воле рекорде и верујем да ће их ускоро бити. На овом, или неком другом систему... ■

М. Тадић

Откопан "први милион" - глодар Првог "А" јаловинског система

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ТЕНТ-А, 7. МАРТ

Резултати за понос

У ПД Термоелектране "Никола Тесла", највећем произвођачу електричне енергије у региону, низом пригодних и традиционалних манифестација обележен је 7. март, Дан Друштва. Овогодишња прослава била је у знаку 37 година од почетка рада ТЕНТ, па је тим поводом на свечаности, којој су присуствовали представници

ЈП ЕПС, као и пословни сарадници и пријатељи ТЕНТ-а, још једном указано на изузетне резултате остварене у производњи електричне енергије у протеклом периоду. Посебно је истакнута чињеница да је ТЕНТ у 2006. години остварио рекордне резултате у производњи, а успешно пословање реализовано је и у другим областима

као што је извршавање планова на обнови и ревитализацији постројења.

И ове, као и претходних година, радницима који су у ТЕНТ-у радили 10, 20 или 30 година уручене су награде на свечаности у Дому културе у Обреновцу, а уприличен је и сусрет са пензионисаним радницима ТЕНТ-а.

К. Ј.

У АГЕНЦИЈИ ЗА ЕНЕРГЕТИКУ ОДРЖАНА
МАЛА "ШКОЛА" ЗА НОВИНАРЕ

Струјни ценовници на вагању

■ Када је реч о електричној енергији у Србији је тржиште отворено са 21 одсто, односно сви, који троше више од три милиона киловат-часова годишње су квалификовани купци и њих 350 већ сада може да бира од кога ће да купи електричну енергију ■ Због ниске цене киловат сата, сви квалификовани купци остају код ЕПС-а

Влада Републике Србије 29. децембра прошле године дала је сагласност на седам тарифних система, од којих се три односе на електропривредну делатност. Тиме је окончан посао везан за регулацију цена, како је то предвиђено Законом о енергетици. С тим у вези у Агенцији за енергетику Републике Србије 16. фебруара је одржана мала "школа" за новинаре који

виши стручни сарадник у Агенцији за енергетику Републике Србије, је напоменуо да се, поред тарифних купаца сада уводи и категорија квалификованих купаца, а поред регулисаних имаћемо и слободне цене за одређене категорије купаца. Уместо једног, сада постоји више тарифних система, а мења се и структура постојећег тарифног система за крајње купце. Тарифни купци, немају

Држава треба да штити сиромашне

Када је реч о заштити сиромашних потрошача електричне енергије Танић је изнео мишљење Агенције да је правило да се сиромашни купци не штите кроз тарифни систем, јер би то водило дискриминацији осталих купаца. Овај проблем, требало би да решава држава селективно, кроз социјалне програме. Зелена тарифа, коју имамо у струјном тарифном систему, речено је овом приликом, није социјална тарифа.

јавности треба да објашњавају све новине које доноси ново време. Представницима јавних гласила новине везане за тарифе и утврђивање цена енергената као и начине како се сада све то израчунава, објашњавали су челни људи Агенције.

На почетку ове презентације, др Гордан Танић,

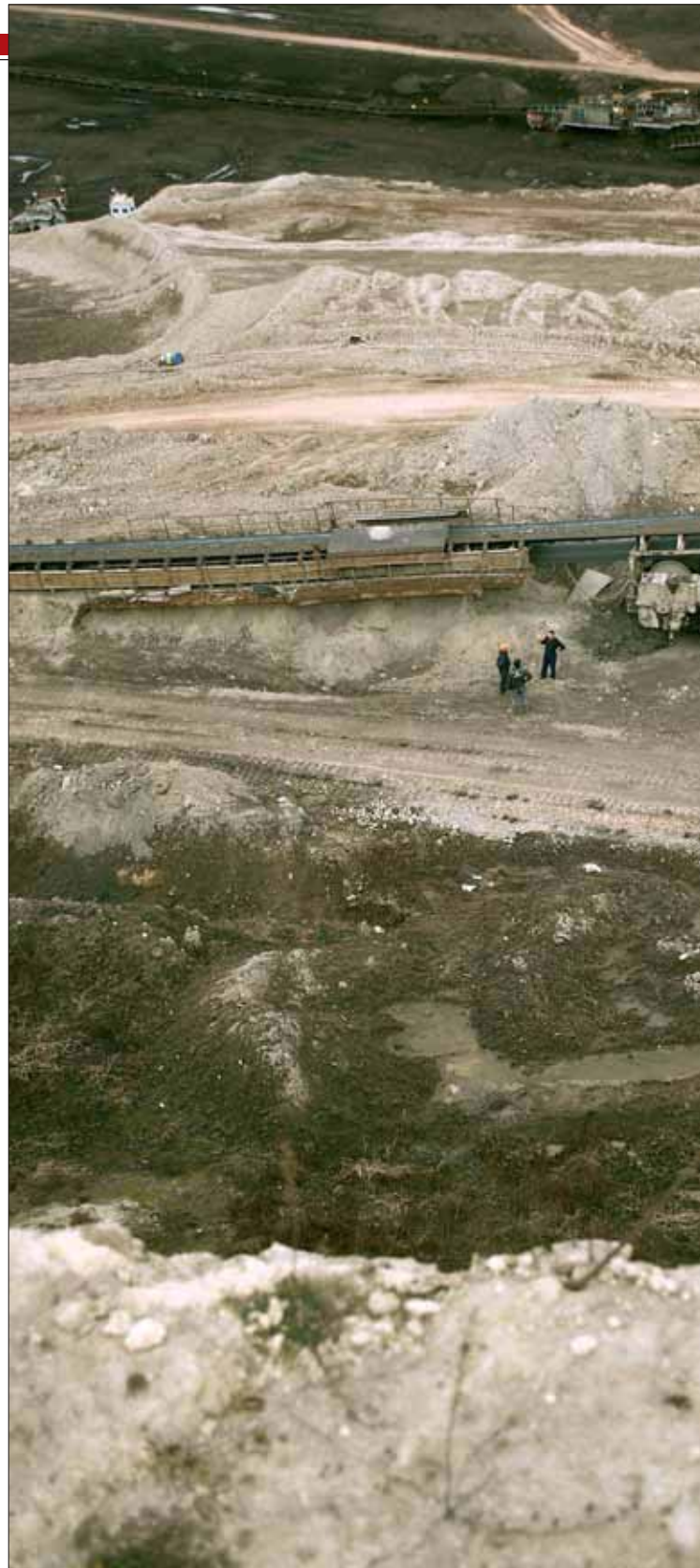
могућност избора снабдевача електричном енергијом, док квалификовани могу да бирају од кога ће да купе ту робу. Од 2008. године тако ће сви купци, осим домаћинства, бити квалификовани а од 2015. године и домаћинства ће моћи да бирају од кога ће да купе електричну енергију. Те оба-

везе проистичу из Уговора о оснивању енергетске заједнице ЕУ, који је Србија прихватила у Скупштини.

Када је реч о електричној енергији, како је напоменуо др Танић, у Србији је тржиште отворено са 21 одсто, односно сви, који троше више од три милиона киловат-часова

годишње су квалификовани купци и могу да бирају од кога ће да купе електричну енергију. У Србији тренутно има 350 таквих купаца, али до сада нико од њих није тражио да буде квалификовани купац.

Разлог је јасан: веома повољна цена електричне енергије у односу на окру-

Регулацијом цена избегавају се преливања трошкова из једне у другу делатност

Др Гордан Танић: Нико од 350 купаца ЕПС-а још није затражио да постане квалификовани купац

Шта је тарифа а шта цена?

Гордан Танић је навео да је током 2006. године Агенција усвојила осам методологија за одређивање тарифних елемената и донела седам тарифних система, на које је Влада Србије дала сагласност. Тиме је реализована једна од темељних претпоставки за успостављање тржишта енергије. Он напомиње да је разлика између цена и тарифа у томе што је цена вредност производа на тржишту добијена деловањем закона понуде и потражње, а тарифа је административно (регулаторно) утврђена вредност производа и услуга због одсуства или несавршености тржишта (монопол). Применом тарифа (тарифних ставова) на утрошене количине се индиректно добијају цене за сваког купца, које се по правилу међусобно разликују због различитог обима и структуре потрошње.

Код гаса је ситуација нешто другачија: тржиште је отворено са 47 одсто, а статус квалификованог купца могу да стекну сви који троше изнад 50 милиона кубних метара гаса годишње. Има седам таквих купаца, од којих је један и добио статус квалификованог купца.

Слободне цене се, напоменуо је Танић, формирају на тржишту, а регулисане цене се примењују на монополске делатности и регулишу их АЕРС и Влада Србије. То се, дакле, односи на цену енергије за тарифне купце, као и на приступ и коришћење енергетских мрежа.

Кључни услов за реформу система цена је раз-

двајање делатности у секторима електричне енергије и природног гаса на: производњу, трговину на велико, пренос (односно

Очекују се извесне прерасподеле између категорија купаца, а домаћинствима ће припадати мањи удео него до сада. Значи за домаћинства ће важити нешто ниже цене електричне енергије, док ће остале категорије потрошача имати нешто више цене

транспорт код гаса и нафте), дистрибуцију и трговину на мало. Пренос и дистрибуција представљају, по Танићевим речима, природне монополе и те

делатности морају да буду регулисане. Остале могу да буду изложене тржишној конкуренцији.

Цена за тарифног купца ће се формирати сабирањем цена у свим овим сегментима. Код електричне енергије постојаће три тарифна система: за пренос, за дистрибуцију и за енергију за тарифне купце.

У спровођењу овог посла АЕРС је до сада утврдио методологију за формирање цена и донео наведене тарифне системе за електропривреду, као и за остале енергетске делатности. На те тарифне системе Влада Србије је дала сагласност и тренутно се израчунавају и предлажу цене. Агенција ће, потом, дати мишљење на предложене цене и ако су рачунице енергетских субјеката коректне, ако је методологија примењена како треба, Агенција даје мишљење да је све обављено у складу са важећим прописима. Потом енергетски субјекти своје одлуке достављају Влади Србије која доноси коначну одлуку.

Сам процес одређивања цена одвијаће се у две фазе. Прва је одређивање потребних прихода енергетских субјеката. На сајту АЕРС-а постоји правилник о информисању и енергетски субјекти Агенцији треба да доставе податке, који се траже. Друга фаза је алокација прихода на тарифне елементе, ставове, категорије и групе потрошача. То се ради на основу тарифног система и Агенција контролише да ли су енергетска предузећа добро применила тарифни систем. Тако се у регулисаним делатностима

долази до категорије: "Максимално одобрен приход" (МОП) који се може остварити кроз цену производа и услуга. То је, како је рекао Танић, су-

жење задржала их је код ЕПС-а, иако могу да ту робу купују од кога хоће. А, ЕПС има законску обавезу да их снабдева, не сме и не може да их "отера" од себе, иако у време несташица енергије, робу коју им продаје увози по знатно вишим ценама од оних по којима им ту робу продаје.

Из чега се састоји МОП? (1)

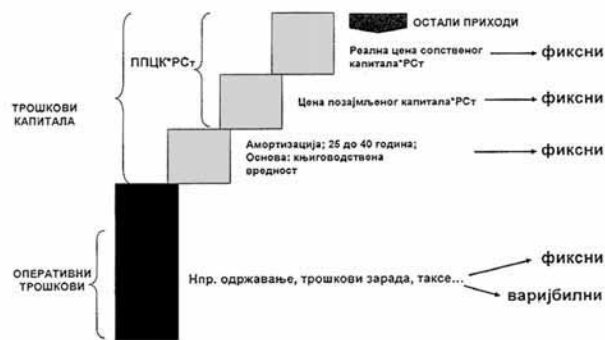
$МОП_t = ОТ_t + А_t + ППЦК * РС_t - ОП_t + КЕТ$
где су:

- t – регулаторни период,
- МОП_t – максимално одобрени приход енергетског субјекта по основу обављања делатности у периоду t (у динарима),
- ОТ_t – оперативни трошкови у периоду t (у динарима),
- А_t – трошкови амортизације у периоду t (у динарима),
- ППЦК – стопа повраћаја на регулисана средства која се обрачунава као пондерисана просечна цена капитала (γ %),
- РС_t – регулисана средства у периоду t (у динарима),
- ОП_t – остали приходи у периоду t (у динарима),
- КЕТ – корекциони елемент у периоду t (у динарима).

Израчунавање МОП

АГЕНЦИЈА ЗА ЕНЕРГЕТИКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Из чега се састоји МОП? (2)

Сегменти трошкова у МОП

АГЕНЦИЈА ЗА ЕНЕРГЕТИКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

штина свих методологија. МОП је, дакле, по дефиницији, максималан износ прихода енергетског субјекта, којим се у регулаторном периоду надокнађују сви оправдани трошкови, који настају обављањем регулисане енергетске делатности и одговарајући повраћај на регулисана средства. На сликама 1 и 2. наведено је из чега се састоји МОП. Ту је највећа новина увођење појма трошкова капитала, у складу са међународном праксом. То је просечно пондерисана цена капитала ППЦК, која поједностављено речено, подразумева учешће сопственог капитала и позајмљеног капитала у финансирању регулисаних средстава. Ту се у израчунавању користе и додатни елементи, али као битно је истакнуто да Агенција за енергетику Републике Србије као трошак признаје до 60 одсто учешћа позајмљеног и до 40 одсто учешћа сопственог капитала.

Танић је потом ово довео у везу са тарифним системом, који, како је дефинисао, представља скуп правила и критеријума на основу којих се максимално одобрени приход регулисане делатности расподељује на тарифне елементе, односно поједине категорије и групе купаца. Њиме се утврђују елементи за обрачун и начин обрачуна испоручене енергије тарифним купцима. Тарифни систем је, како

је наведено овом приликом, систем симулације тржишта и сучељавања понуде и тражње. Ту се полази од анализе тражње и она се потом сучељава са понудом. Односно сучељава се потрошња са производњом.

Као основни принцип тарифирања наведено је алоцирање трошкова на различите категорије и групе купаца у зависности од тога како начин потрошње утиче на трошкове у систему. Циљ је да се одреди како и када ће трошкови бити надокнађени од сваке категорије и групе купаца. А тарифни еле-

менти су носиоци трошкова, као што су енергија, капацитет (снага) и услуге. Ту спадају и мерљиве физичке величине у којима је могуће изразити вредност неког производа, а обрачунским величинама тарифног система изражавају се учинци регулисаних енергетских субјеката и обрачунавају цене тих учинака. Код електричне енергије тарифни елементи су снага, активна енергија, реактивна енергија и мерно место.

Танић је потом навео да тарифни став представља вредносни израз тарифних елемената, који зави-

се од начина мерења, услова преузимања, количине и намене потрошње енергије. На основу тарифних ставова се обрачунава преузета енергија, односно извршена услуга у обављању енергетских делатности за појединог купца, категорије или групе потрошње за обрачунски период. Овде је апострофирано да тарифни став није цена већ се њиховом применом на одговарајуће количине тарифних елемената, утврђују цене за појединог купца, одређене категорије и групе потрошње, као и просечна продајна цена трговца на мало.

Нови тарифни ставови за електричну енергију су прекомерно преузета снага и реактивна енергија, активна енергија - светлеће рекламе и начин обрачуна снаге код широке потрошње- група купаца домаћинство. Квалификовани купац би требало да зна (у рачуну) колико је платио за мрежу и видео ко му нуди повољнију цену електричне енергије, док за домаћинства овај елемент за сада нема значаја, али за касније ће се видети. На крају свог излагања др Гордан Танић је објаснио и шта се добија новом регулацијом цена. А то је: успостављање услова за развој тржишта, избегавање преливања трошкова из једне у другу делатност, усклађивање са европским директивама и међународним принци-

ИЛУСТРАЦИЈА: Н. ОТАШ

ма, транспарентан рад енергетских предузећа и заштита купаца од злоупотребе монополског положаја.

У даљем разговору с новинарима Љубо Маћић, председник Савета Агенције за енергетику Републике Србије, напоменуо је да ће први регулаторни период код нас трајати годину, а не пет година, као што је уобичајено. Ни друге земље нису урадиле све што је потребно на овом сегменту. У Грчкој, на пример, још не постоји тарифни систем за дистрибуцију електричне енергије. За годину дана, по Маћићевим речима, и Агенција и држава ће стећи више искуства у овом послу, па ће тек од 2008. године моћи да се продужи регулаторни период на више од годину дана, што ће свакако помоћи енергетским субјектима да планирају своје делатности на дужи временски период. Највише проблема ће, како је рекао, бити у дистрибуцији гаса која је најмање одмакла у реформама и примени нових прописа. Он је, такође, напоменуо да се, када је реч о електричној енергији, очекују извесне прерасподеле између категорија потрошње и да ће домаћинствима припасти мањи удео него до сада, што би требало да значи да ће за домаћинства да важе нешто ниже цене електричне енергије, у поређењу са садашњим односом, а нешто више за остале категорије потрошње. Садашња цена електричне енергије код нас, рекао је Маћић, најнижа је у односу на све земље у окружењу.

Гордан Танић је овом приликом рекао да у свету постоје и подстицајне методе регулације, али да још нисмо у могућности да их применимо, јер оне изискују развијено енергетско тржиште и јаке тржишне институције. ■

Д. Обрадовић

ПОЧЕЛА РЕМОНТНА СЕЗОНА У ЕЛЕКТРОПРИВРЕДИ СРБИЈЕ

Временске прилике померају рокове

■ Највећа новина је померање почетка ремонта блока Б-2 у ТЕ "Никола Тесла" (снаге 580 мегавата) са средине маја на почетак марта ове године

Високе дневне температуре ваздуха, мали конзум, добра хидрологија утицали су на то да се план ремонта термоелектрана из Енергетског биланса, који је у међувремену актуелизован поново помери унапред за око месец дана. Зато се очекује да ће ремонти у термоелектранама бити и завршени месец дана раније, односно већ око 1. октобра.

Ово је за лист "kWh" изјавио Зоран Божовић, помоћник директора Дирекције за производњу енергије ЕПС-а.

Најважнија новина у овом погледу је померање ремонта ТЕНТ Б-2 (снага на прагу преноса 580 мегавата). Према речима инжењера Божовића, на седници Производног колегијума ЕПС-а донета је одлука да се почетак ремонта овог блока помери са средине маја на 1. март. Он је, дакле, у току и трајаће 15 дана. Потом, средином марта, следи почетак продуженог ремонта ТЕНТ Б-2 (исте снаге), који ће трајати наредних 60 дана.

У току ремонтни на ХЕ "Бердап 2"

Највећи послови на Блоку А4 ТЕНТ-а.

Следи, од 1. априла почетак великог ремонта и рехабилитације блока А-4 у ТЕ "Никола Тесла" у Обреновцу, који ће трајати 245 дана.

Тренутно су по Божовићевим речима у току и ремонти блока А-3 (58 мегавата) у ТЕ Колубара и А-1 (90 мегавата) у ТЕ Костолац. Они су практично наставак ремонта из претходне године.

Када је реч о хидроелектранама, тренутно су у току ремонти у ХЕ "Бердап 2" и то на агрегатима А-6, А-9 и А-10 (снаге по 27 мегавата). Обављен је ремонт петог агрегата (снаге 176 мегавата) у ХЕ "Бердап 1". План ремонта у хидроелектранама, за сада је непромењен. ■

Д. Об.

За спас Земље - сијалице

■ ЕПС у марту поклања 120.000 штедљивих светиљки ■ Заменом једне сијалице у сваком домаћинству Србија би уштедела пола милијарде киловат - сати, који на тржишту вреде око 30 милиона евра ■ Европа спрема "удар" на класичне сијалице, а Аустралија и Калифорнија законску забрану

Електропривреда Србије ће до краја марта почети најављено награђивање редовних платиша. Награда - по две компакт флуоресцентне светиљке за 60.000 домаћинства. Укупно 120.000 штедљивих светиљки ЕПС ће поклонити добитницима од којих се очекује да старе "расипничке" сијалице баце и да поставе нове. Смањивањем потрошње електричне енергије пре свега ће умањити свој рачун, а посредно ће допринети штедњи угља и заштити животне средине.

Зашто то ради ЕПС, када је његов интерес да прода што више електричне енергије и да рачуни грађана буду што већи?

- Прво, Србија нема довољно електричне енергије и сви у Србији морамо да се посветимо енергетској ефикасности. Ако немамо ту енергију из наших електрана, онда морамо да је увозимо. У условима депресиране домаће цене и све више цене на тржишту, јасно је да увоз мора да се сведе на минимум. А замена сијалица је један од начина да се смањи потрошња, тиме и увоз.

Друго, цео свет је забринут угроженошћу животне средине, а решавање тих проблема је међу приоритетима ЕПС-а. Тако да конкретним потезима и ми доприносимо едукацији купаца електричне енергије који морају бити део система који брине о средини у којој живимо, објашњава Момчило Цебало-вић, директор Сектора ЕПС-а за односе с јавношћу.

Истовремено, награђујемо 60.000 домаћинства која поштују чињеницу да им ЕПС редовно испоручује робу и да им изразимо захвалност што они ту робу редовно плаћају. Купца посматрамо као партнера а не као супротстављену страну, па ово није прво награђивање купаца... Неке дистрибуције их воде у позоришта, друге деле неке друге поклоне. Али, ово је први пут да поклањамо светиљке, истиче Цебало-вић, наглашавајући да без купаца - партнера ни потрошња не може да се смањи.

Бројке су увек најјачи аргумент. Па, ево неких. Штедљиве светиљке троше пет пута мање енергије а дају исту светлост. Трају десет пута дуже од класичних. Ако обе сијалице раде по шест сати дневно, месечни утрошак оне штедљиве је за 14,4 киловат - сата мањи него класичне. Светиљке које поклања ЕПС, оних 120.000 комада, смањиће месечну потрошњу електричне енергије у Србији за 1,7 милиона кило-

ват-сати. "Игра" великих бројки, јер у Србији има више од три милиона домаћинства, показује готово невероватне уштеде само заменом једне сијалице у једном домаћин-

ству потрошња електричне енергије у Србији смањила би се за годину дана за чак пола милијарде киловат - сати. Толико је Србија увезла прошле године. Уз просечну тржишну цену од око шест центи за киловат-час, заменом једне сијалице у једном домаћинству, Србија (читај ЕПС) би дала 30 милиона евра мање за увоз струје. А за две, три сијалице... Процењује се да је у Србији у току зиме чак 300 мегавата у електранама ангажовано да би се обезбедила енергија за сијалице.

И док у Србији ЕПС даје конкретан допринос повећању енергетске ефикасности, готово цео свет суочен са растом потрошње енергије и угрожавањем животне средине, спрема законе којима ће се забранити употреба класичних сијалица. Владе највећих земаља света се баве сијалицама.

Одбор за енергију Европског парламента и представници националних парламента земаља чланица ЕУ расправљали су недавно о коришћењу енергетских извора Европске уније. Штедња енергије је императив, закључили су. Сваки изгубљени дан је велика штета. Западни медији имају хит тему - сваки појединац може значајно да допринесе штедњи енергије у свакодневном животу, објашњавају и едукују. Како стамбене зграде тренутно троше око 40 одсто енергије у ЕУ а приватне куће чак две трећине, закључено је - коришћењем штедљивих сијалица грађани могу значајно да смање потро-

шњу "европске" енергије. Како се процењује да остављање електричних уређаја, попут телевизора и videa на функцији "stand by", односно на чекању, троши чак 10 одсто укупне количине енергије коју искористе европска домаћинства, и то мора да се смањи. Због тога су почетком јануара ове године на снагу су ступиле нове одредбе европског енергетског законодавства које се односе на искоришћеност енергије у стамбеним зградама. Како се бавимо сијалицама, нећемо писати о стандардима у грађевинарству које су они одредили.

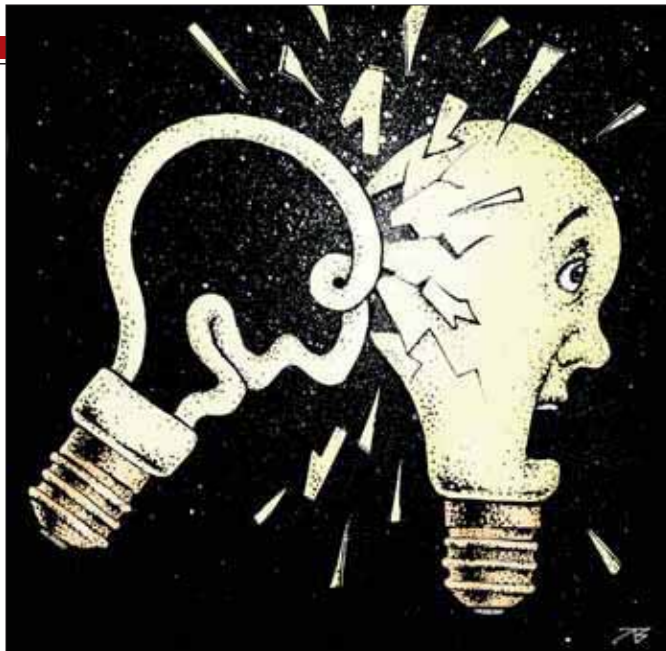
Сигмар Габриел, немачки министар заштите околине, од европског повереника за околину Ставроса Димаса затражио је ових дана да се покрене процедура за законску обавезу замене класичних сијалица оним светиљкама које имају енергетску ефикасност у складу с европским стандардима. У писму Габриела упућеном Европској комисији истиче се како Европа више не може допу-

*
Међународна агенција за енергију (НЕА) процењује да се за осветљење троши до 20 одсто укупно произведене електричне енергије, што је, знатно више од укупних капацитета свих нуклеарних електрана
*

ват-сати. "Игра" великих бројки, јер у Србији има више од три милиона домаћинства, показује готово невероватне уштеде само заменом једне сијалице у једном домаћин-

штати употребу производа, чији је степен ефикасности само пет одсто, попут традиционалних сијалица.

Главни аргумент за покретање те иницијативе пронађен је у студијама које показују да би Европа годишње могла смањити емисију угљен диоксида за 25 милиона тона, ако домаћинства и услужне делатности уместо обичних уведу само штедљиве сијалице. А сами грађани Европске уније и те како су свесни да би требало да штеде енергију. Истраживање “Еуробарометра” спроведено у октобру и новембру прошле године у 25 земаља чланица, као и у земљама - кандидатима, показало је да чак 43 одсто испитаника жели да добије више информација о начинима штедње, како би смањили своје рачуне. А чак 47 одсто грађана, уз то, сматра како би одлуке о енергетским изворима требало доносити на европском нивоу, док 37 одсто тврди да је то национално, а само осам одсто то своди на локално

ИЛУСТРАЦИЈА: Ј. ВЛАХОВИЋ

сијалице заменити штедљивим. Малколм Турбул, аустралијски министар енергетике, шокирао је свет најавом те забране. По њима, класичне сијалице код којих се светлост производи жарењем танане жице од волфрама, морају да оду у историју. Циљ је смањење емисије гасова које за последицу има глобално загревање. Класичне сијалице, које су употреби

чак 66 одсто трошкова за осветљење домова. Мада је Аустралија званично прва најавила ову револуционарну промену, истине ради треба напоменути да Куба већ две године спроводи сличан програм.

Међународна агенција за енергију (НЕА) процењује да се на светском тржишту за осветљење троши до 20 одсто укупно произведене

стигла је и вест из Калифорније. И тамо би ускоро могло да дође до забране употребе класичних сијалица. Како истиче Лојд Левин, члан Конгреса државе Калифорније, такве сијалице троше 95 одсто енергије на загревање, а свега пет одсто на емитовање светлости. Он предлаже да се класичне замене компактним флуоресцентним сијалицама. Од појаве на тржишту осамдесетих година, флуоресцентне сијалице се усавршавају, а цена им опада. За разлику од флуоресцентних сијалица, сијалицама нису потребни пригушница и стартер и могу да се уврну у обично сијалично грло. Годишња уштеда по домаћинству могла би да буде између 40 и 50 долара. Штедљиве сијалице знатно би смањиле оптерећење електричне мреже, а самим тим и ослобађање штетних гасова из термоелектрана.

Дилеме нема - дошао је крај класичним сијалицама. Ко ће и када тако нешто прописати у Србији, видећемо.

Аустралија - прва земља у свету која ће законом забранити традиционалне сијалице

Забрана употребе класичних сијалица најављује се и у САД, у чему предњачи Калифорнија

питање. Но, иницијатива за кориштење штедљивих сијалица, тек је једна у мору сличних које су светло дана угледале након што су објављене студије с алармантним прогнозама о промени климе следећих година.

Аустралија, суочена са ефектима “стаклене баште”, биће прва земља у свету која ће законом забранити традиционалне сијалице. Они ће до 2010. године све класичне

већ 125 година, биће постепено повучене са тржишта у наредне три године и замениће се ефикаснијим компактним флуоресцентним “светилкама” до краја 2009. године. Забрана волфрамских сијалица помоћи ће да се ниво аустралијске емисије гасова, који изазивају глобално загревање, до 2012. године смањи за 800.000 тона. А домаћинства ће употребом нових, економичнијих сијалица уштедети

електричне енергије, што је, на пример, знатно више од укупних капацитета свих нуклеарних електрана. Да би се произвело толико електричне енергије у атмосферу се годишње избаци 1,9 милијарди тона угљен диоксида који ствара ефекат “стаклене баште” и планету чини све топлијом. Замена Едисонових сијалица новим могла би тај ефекат да ублажи за око десет одсто.

Можда ће нека обавеза из Брисела потпомоћи доношење сличних забрана и у Србији. Бројке говоре да је замена тих сијалица у интересу свакога од нас, целог људског рода. Само да се не деси да оно што баца Европа стигне у Србију по “повољним ценама”. Неће нас ваљда задесити “половне сијалице” као половни аутомобили. ■

Р. Е.

Топла зима штеди струју

- Захваљујући временским приликама, у јануару и фебруару потрошња електричне енергије у Републици Србији била 744 милиона киловат-сати мања од билансиране
- Купљено 230 милиона kWh мање него што је планирано

Јануар и фебруар били су ове године у Србији знатно топлији него деценијама раније. Захваљујући томе, уштеђено је на свим врстама енергената, па и електричне енергије, која се и даље исувише много користи за загревање просторија. Са уштеђеним киловат-сатима задовољни су купци, који ипак неће морати да издвоје онолико новца за рачуне колико су очекивали, а добро је прошла и Електропривреда, која није морала да увезе све планиране количине електричне енергије, нити да све време производних систем држи у напрегнутом раду. Штавише, у електроенергетском систему превазиђене су и лоше последице дуготрајне суше, ради којих су се крајем децембра прошле године са зебњом чекали месеци који долазе.

Миладин Басарић, директор Сектора за енергетско планирање и управљање у Дирекцији ЕПС-а за трговину електричном енергијом, каже за наш лист да је, захваљујући потрошњи мањој од билансиране, која је у прва два месеца ове године била 744 милиона киловат-сати мања од планиране, као и повољнијим хидролошким приликама, утрошено мање угља него што је предвиђено и увезено (купљено) 230 милиона kWh мање него што је билансом било утврђено. У јануару је, да подсетимо, бруто конзум (без потрошње на Космету) био 11,2 одсто мањи од планираног, а у фебруару он је износио 2,892 милијарде киловат-сати, што је 371 милион kWh или 11,4

Мања укупна производња

Како је топло време утицало на рад ЕПС-ових производних капацитета јасно се може видети из података Дирекције ЕПС-а за трговину електричном енергијом. У јануару и фебруару, на пример, укупна производња електричне енергије из расположивих ЕПС-ових производних капацитета (са ХЕ Газиводе) износила је 6,93 милијарди kWh, што је 6,3 одсто мање од билансираног и 7,2 одсто мање него у прва два месеца прошле године. Само у фебруару произведено је 3,215 милијарди kWh, а то је 8,1 одсто мање од биланса и 10 одсто мање од остварења у истом месецу прошле године. За март се процењује да ће хидросектор имати већу производњу због веће производње акумулационих ХЕ, а термоелектране мању производњу од билансиране, јер већ ових дана почиње ремонт у ТЕНТ Б, а крајем месеца ревитализација блока А 4 у ТЕНТ А.

одсто мање од биланса, односно 9,2 одсто мање него у истом месецу прошле године. При томе, за разлику, рецимо, од децембра, када је дневна потрошња у Републици Србији стизала и до 138 милиона kWh, просечан дневни бруто конзум у фебруару износио је око 120 милиона kWh.

Наш саговорник наводи да су проточне ХЕ, после готово четири месеца подбацивања због суше, у фебруару произвеле око 50

милиона kWh више од билансираног. То је омогућило да се у термосектору предахне, тако да је део капацитета држан у хладној резерви, а поред тога, већ 8. фебруара заустављене су "Панонске ТЕ-ТО". После рекордних остварења у децембру, па и у јануару, ТЕ на угаљ први пут су ове зиме у фебруару комотније радиле и произвеле мање од билансом утврђених количина. Њихова укупна производња прошлог месе-

ца (без ТЕ на Космету) износила је 1,899 милијарду kWh, што је 181 милион kWh или 8,7 одсто мање од билансираног, а 13,9 одсто мање него у фебруару прошле године. Басарић каже да је мања производња од билансиране била и у акумулационим ХЕ, и то 46 одсто у односу на биланс и 57 одсто у односу на исти месец прошле године.

Фебруарска потрошња мања од билансиране и рационализовање производње у термо и хидро електранама потпуно су отклонили стрепњу, која иначе прати сваку зимску сезону - да ли ће се март дочекати са довољно резерви угља на депонијама и енергетског садржаја у акумулација. Басарић истиче да су овога пута електроенергетске прилике врло повољне и да се већ на почетку месеца може рачунати да се ни у марту неће увозити све билансом предвиђене количине електричне енергије. Пла-

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

После четири месеца проточне ХЕ поново изнад биланса: ХЕ "Бајина Башта"

Акцент на груписању послова

нирано је, наиме, да се преузму само оне количине које се према уговорима морају преузети, а то је 131 милион кНх мање од билансираног.

- Март је дочекан са 1,87 милиона тона угља на депонијама ТЕ, што је око 400 хиљада тона више него што је билансом утврђено. Такође, укупан енергетски садржај у језерима акумулационих ХЕ износио је 752 милиона кНх, а то је 316 милиона кНх више од билансираног. Још прецизније, на депонијама ТЕ било је 85 одсто, а у језерима 59 одсто максималног садржаја. При томе, у фебруару смо, рецимо, имали минимално пумпање у језера, јер смо водили рачуна о оптимизацији целине рада система - наглашава Басарић.

Према његовим речима, ни до краја марта не треба очекивати смањење резерви угља на депонијама. Процењено је да ће се са предвиђеном производњом угља у овом месецу, на депонијама ТЕ одржати приближно исти ниво садржаја. Што се тиче енергетског садржаја у акумулацијама, језера ће бити довољно испражњена да се прихвате билансне пролећне воде. Уколико дотоци буду просечни, односно како је билансом предвиђено, крајем марта попуњеност акумулационих језера требало би да износи 48 одсто максималног садржаја.

- Овакво стање у производном систему ЕПС-а у овом тренутку, за које се мора рећи да је повољно, омогућује да се раније него иначе започну ремонти у термо електранама, чиме ће се постићи значајан ефекат на припремљеност капацитета за летњу сезону. Не треба заборавити да ћемо и овога лета, као и неколико претходних, поново бити суочени са великом потрошњом електричне енергије, каква није била у време када су ЕПС-ови производни капацитети грађени - истиче Басарић.■

А. Цвијановић

У Привредном друштву “Дринско - Лимске ХЕ” д.о.о. Бајина Башта, у којем је обједињен рад девет хидроелектрана у седам општина (Бајина Башта, Зворник, Чачак, Прибој, Пријепоље, Сјеница и Нова Варош) почела је примена новог правилника о организацији и систематизацији послова. Главни акценти правилника су на обезбеђењу техничко-технолошког и економског јединства електроенергетског система у друштву, као и на ефикаснијем и рационалнијем обављању делатности и послова. Конкретно, нови документ је заснован на начелима: функционалне поделе рада; обезбеђења јединственог и координираног обављања електропривредне делатности и послова, а којима се обезбеђује рационално и ефикасно пословање; груписање истоврсних или сродних и међусобно повезаних послова у одговарајуће организационе целине; субординација у организовању процеса рада и обављања послова у извршењу планова и програма рада и развоја; ефикасно руковођење процесом рада; самосталности у одлучивању и непосредне одговорности за организовање и извршавање послова у оквиру утврђеног делокруга рада; оптималног коришћења стручних и радних способности запослених; примени и унапређењу безбедности и здравља запослених; примени и унапређењу заштите животне и радне средине...

Поред директора друштва у пословодном тиму су и заменик и четири помоћника, који организују послове у организационим целинама - огранцима. А

то су ХЕ “Бајина Башта”, ХЕ “Лимске ХЕ”, ХЕ “Зворник” и ХЕ “Електроморава” - Чачак. На челу огранка су директори, изузев ХЕ “Бајина Башта”, којом руководи директор ПД. Уже организационе целине у огранцима су службе, одељења и групе. Као ново у оквиру организационих целина “Корпоративни послови” на нивоу ПД формиране су, тако, службе за људске ресурсе, затим за систем квалитета, заштиту

сличних организационих целина у свим огранцима. За нову систематизацију значајно је и то да је урађена у складу са препорукама ЕПС-а, изузимајући притом само поједине специфичне захтеве производних процеса у огранцима, као и систем руковођења и координације на нивоу ПД и огранака. Послови који се обављају у организационим целинама и у другим организационим облицима систематизова-

Са новом организационом шемом испоштоване и препоруке ЕПС-а: “Лимске ХЕ”

и безбедност, информационе технологије, правне и опште послове, затим у “Економско-финансијским пословима” за финансијске, рачуноводствене и за комерцијалне послове. У њима, осим тога, основане су и службе за производњу, машинско одржавање, електроодржавање и за грађевинско одржавање, као и одељења за ревитализацију, односно за правне и опште послове и за економско-финансијске и комерцијалне послове.

У организацији овог друштва, у току реструктурисања највише је учињено са увођењем истих или

ни су по радним местима према врсти и степену сложености и то по правилу, почев од најсложенијих до најједноставнијих. А број запослених за свако радно место одређен је уз нову рационализацију потребних извршилаца и то имајући у виду и препоруку ЕПС-а да ће се за неке послове као извођачи ангажовати фирме на слободном тржишту. У ПД “Дринско - Лимске ХЕ” са новом организационом шемом систематизовано је, тако, само 539 извршилаца. ■

Милан Ђокић

Први корак ка приватизацији

■ Министарство привреде припрема пројекат корпоративизације јавних (државних) предузећа односно о исказивању капитала тих фирми кроз акције

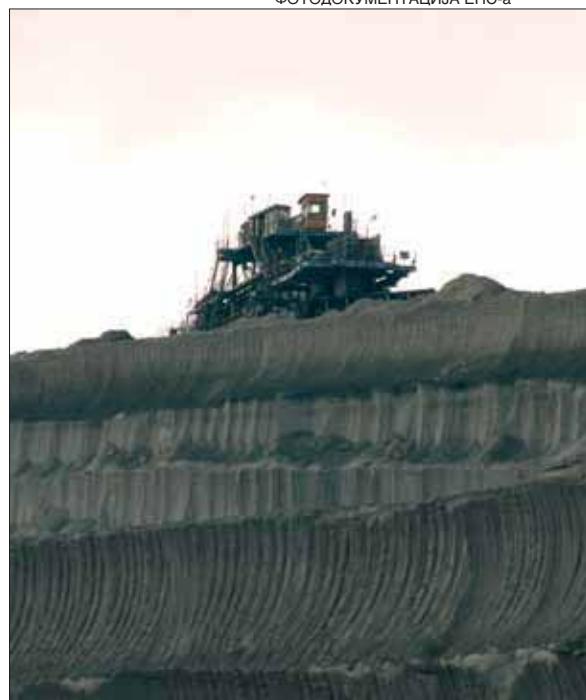
Претварање јавних предузећа у акционарска друштва, требало би да почне током ове године и то је први корак ка приватизацији тих предузећа. Ово је средином фебруара изјавио Богдан Петровић, саветник министра привреде Предрага Бубала и истакао да Министарство привреде припрема пројекат корпоративизације јавних (државних) предузећа. Реч је, како је објаснио Петровић, о исказивању капитала тих предузећа кроз акције, а то је сложен и дуготрајан процес.

- То није једноставно - истиче Петровић - јер је потребно да се дефинише шта ће бити државна имовина, а шта имовина тог предузећа, односно акционарског друштва. То значи да је потребно да се дефинише, на пример, да ли ће држава остати власник бране

код неке хидроелектране, а Електропривреда Србије бити само управљач над том браном. И претварање "Србијашума" у акционарско друштво такође је веома деликатан посао, јер би требало да се дефинише да ли ће се шуме продавати, или уступати на коришћење.

Богдан Петровић је за лист "kWh" изјавио да су јавна предузећа анахронизам и она као таква не постоје у модерним економи-

Сложено разграничење имовине: Површински копови "Колубара"

Мораће да се дефинише шта ће да буде државна имовина, која ће бити дата на управљање предузећу а шта ће да буде имовина тог предузећа, односно акционарског друштва

јама. Тамо су сва државна предузећа у форми акционарских друштава и њима

не може партијски да се управља. Он је даље навео да је суштина идеје која се сада разрађује да се укине тај анахронизам и да се створе предуслови за корпоративизацију, односно претварање јавног предузећа у акционарско друштво.

- Сада следи разграничење имовине, задржаће се нешто што мора да буде државно и то мора да буде идентификовано. То ће, бити дато на управљање акционарском друштву,

али остаје власништво државе. Дакле, мораће да се дефинише шта ће да буде државна имовина, која ће бити дата на управљање, а шта ће да буде имовина тог предузећа. На пример, код НИС-а, корпоративизацијом, нафтовод и гасовод ће свакако остати у државној својини, а од осталих сегмената ће се видети шта ће бити власништво акционарског друштва - каже Петровић.

Он је такође навео да ће јавна предузећа у којима је јасно ко је власник имовине, лакше изразити капитал у акцијама и брже ће се приватизовати. Корпоративизација ће се најлакше спровести у комуналним предузећима, која имају пре свега, машине, или авиокомпанији "Јат ервејз" која има углавном летилице - каже Петровић.

Друго је питање, каже наш саговорник, да ли ће држава да има већински пакет акција у таквом предузећу или не и то је ствар политичке одлуке. То треба разликовати од онога што је овде наведено да остаје државна имовина.

И брокер "Белгрејд индипендент брокера",

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

Одредиће се оно што мора да остане у државној својини: ХЕ "Ђердап"

Урош Спасеновић је недавно изјавио агенцији "Бета" да приватизацији јавних предузећа мора да претходи претварање у акционарско друштво и упис у Централни регистар. Сам упис може да се оконча за две недеље.

Директор консултантске куће "Трејдер", Зоран Дробњак, истој агенцији је рекао да је, до сада, код приватизације великих предузећа, пракса била да се најпре иде на тендер, где се продаје 70 одсто капитала предузећа, а тек месец дана, после продаје на тендеру, обавља се подела до 15 одсто бесплатних акција, а преосталих 15 одсто акција иде у приватизациони регистар. Тек тада се, како је навео, стичу услови за трговање акцијама.

Сличну поделу акција великих јавних предузећа у Србији: ЕПС-а, НИС-а, "Телекома" и још неких, предложили су недавно и њихови синдикати на челу са својим консултантом Бранком Павловићем. По том предлогу 15 одсто капитала јавних предузећа, требало би да се подели запосленима а 15 одсто би следовало свим осталим пунолетним грађанима Србије. Од преосталих 70 одсто акција видело би се колико би остало у државном власништву, а колико би се продало стратешком партнеру. Предлог о деоби 15 одсто акција пунолетним грађанима, министар привреде Предраг Бубало, недавно је довео у питање, наводећи да се ту ради о манипулацији, али је потврдио да ће се велика јавна предузећа приватизовати кроз форму акционарских друштава. Крајем јануара 2007. године он је изјавио да изражава уверење да ће убрзо после формирања новог парламента бити постигнут политичко-социјални консензус, како би се што пре приступило приватизацији јавних предузећа. ■

Д. Обрадовић

Нек' се све врти!

"Сећања и трагови Синише Ћирића", доајена српске електроенергетике је узбудљиво и поучно штиво, чије је издавање помогла Електропривреда Србије. У разговору са некадашњим новинаром ЕПС-а Слободаном Васићем, Ћирић одсликава развојни пут и "златно доба" електропривреде кроз четири деценије истичући велики број људи и стручњака који су учествовали у том првом у низу подвига - почетку градње онога што данас имамо. Треба ли боље илустрације од података да је после Другог светског рата Србија располагала са 147 мегавата инсталисане снаге у малим, изолованим хидро и термоцентралама, да би до 1990. године стигли до готово 9 000 мегавата и система повезаног у европске интерконеције? Дакле, за 45 година - 9000 мегавата! Како те подвиге поредити са периодом од 1991. до 2007. године када у Србији није изграђен ниједан нови мегават?

У више књига и публикација описан је тај развојни пут, са прецизним подацима о инсталисаном снагама, производњи, напону и дужини далековода и трафостаница. Ова књига је изузетак, прва која се бави амбијентом у коме се радило и стварало и људима који су струку, каријере, па и живот посветили електропривреди. Нисам бројао, али ми се чини да је Синиша поменуо бар 500 људи, са којима је по дужности долазио у контакт. И то не само из електроенергетике, већ из света политике, спорта, новинарства... Једноставно, знао је где се све и са ким прича када се о нечему доносе крупне одлуке. Велика вредност књи-

ге је управо та људскост, неговање моралних и породичних начела и придржавање кроз цео живот оних вредности које се понесу из куће.

Не мање значајна димензија налази се у поштовању знања и струке, кад је неопходно и тврдоглаво супротстављање незналицама, поготово ако су из власти. За илустрацију моралних принципа који су красили челне људе електропривреде може послужити одбијање Синише Ћирића да било шта каже или изјави против ЕПС-а и када је било очито да пропада. Ти људи су своје мишљење увек износили у кући којој припадају, у ЕПС-у. Нису преко медија делили лекције као што данас чине самозвани експерти чија нога никада није крочила ни на коп ни у електрану а знају све о ЕПС-у. У таквом амбијенту електропривреда је доводила под своје окриље најбоље младе кадрове а онда их гајила, школовала и спремала да постану директори, као што су то они који су их и довели у ЕПС. Данас, не само у ЕПС-у, има некадашњих младића који су правничке кораке начинили управо код легенди електропривреде.

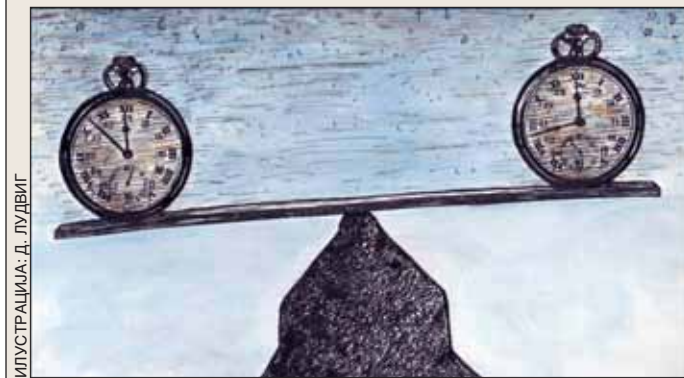
Основни мото рада у електропривреди Синиша Ћирић је сажео у једну реченицу - да се све машине врте. Како тада, тако и данас. За електропривреду је увек најбоље кад све ради, кад се максимално производи, кад има робе која се продаје. Иако су тада коришћени другачији термини, није чудно што је баш електропривреда Србије тог доба била зачетник идеја о дерегулацији, увођењу тржишта и економској подлози снага система. На

неки начин логичан наставак тог схватања била је "борба" за економско вредновање електричне енергије, "борба" у којој је Синиша провео готово читав радни век. И отишао у пензију са делимичним успехом. Ипак, у његово време електропривреда се изборила за поређење нивоа домаћих цена са ценама у пет европских земаља, фамозни паритет у коме је стигла до 85 посто, а у једном краткотрајном периоду и до пуних сто посто паритетне цене. И то оне у Западној Европи.

И у његово време, политика је много тога кројила, па читалац може нешто сазнати и о неким неразјашњеним "аферама" које су деценијама потресале друштво. Почев од идеја о превођењу вода Пиве из Црноморског у Јадрански слив, преко неуспеха у градњи Бук Бијеле, иначе најатрактивније локације хидроелектране на Дрини, па све до уговора о заједничкој градњи са електропривредом Хрватске, уговора о испоруци Словенији, Македонији или Италији.

Обогаћена многим животним анегдотама, које се дотичу и пиротског кулинарства и његове велике љубави према "Црвеној Звезди", књига је сведочанство једног подвига и људи који су га извели. Подсећа на чувену Михизову "Аутобиографију о другима". А зар није био подвиг укинути мрак и сталне рестрикције електричне енергије, које је често анализирала и полиција, и изградити највећу српску фирму, која постаје извозник на пример једној Италији. А после тог подвига уследили су други - уништавање ЕПС-а и опет рестрикције. Сећања на време изградње електроенергетске независности земље, треба да буде поука свима онима који данас размишљају шта треба да се учини са ЕПС-ом и да ли ЕПС треба приватизовати или му омогућити да ради, да гради продајући своју робу, како Србија опет не би стигла тамо одакле је пре пола века побегла захваљујући доајнеима електропривреде. ■

Драган Недељковић

ИЛУСТРАЦИЈА: Д. ЛУДВИГ

ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНИ СИСТЕМ ЕПС-а У ЗАВРШНОЈ ФАЗИ

Четири километра “оптике” на дан

■ Носилац пројекта је ЕПС, Дирекција за стратегију и инвестиције ■ Пројекат за телекомуникације, који је организовао и водио све ове послове од самог почетка ■ Домаће фирме на овим пословима испекле занат

Пројекат телекомуникационог система ЕПС-а, вишегодишњи је развојни пројекат Електропривреде Србије, који се финансира из средстава Европске инвестиционе банке (ЕИВ) и Европске банке за обнову и развој (ЕБРД), као и из средстава ЕПС-а. Током ове године реализоваће се његова трећа фаза, а динамика реализације, одвија се онако како је предвиђено уговором са ЕИВ и ЕБРД и средства ће, такође, бити трошена наменски и по плану. Носилац пројекта је ЕПС, Дирекција за стратегију и инвестиције - Пројекат за телекомуникације, који је организовао и водио све ове послове од самог почетка.

Овај посао започет је, како је за лист “kWh” навео Мирослав Белеслин из Дирекције за стратегију и инвестиције - Пројекат за телекомуникације, када је електропривреда била јединствена и био је димензионисан тако да се подмире потребе целокупне електропривредне делатности за преносом информација. Овај пројекат предвиђа изградњу преносног система, заснованог на оптичким влакнима, набавку и уградњу терминалне и телекомуникационе опреме, уређаје за теле-

фонску мрежу, као и опрему за напајање и климатизацију.

Део пројекта, који се односи на мрежу преноса, реализује се помоћу оптичког (OPGW) кабла и подељен је у три фазе. Прва је реализована 2005. године, друга 2006. а трећа би требало да се оконча ове године. Њима је претходила, каже Белеслин, такозвана нулта фаза, у време припре-

шу и од Ниша према Бору. У овој години предвиђена је реализација преосталих 400 киловолтних праваца, неких 220 киловолтних далековада, а највећи део посла обухватиће 110 киловолтне далекове. Реализација се односи на правце од Краљева, преко Новог Пазара и Сјенице до Лимских хидроелектрана. Повезаће се ХЕ “Ђердап 2” и ХЕ “Ђердап 1” са Зајечаром, као и Обреновац, са Ђердапским правцем. Радиће се и на делу 220 и 110 киловолтне мреже у Војводини, од Сремске Митровице до Новог Сада, према Сомбору, као и од Зрењанина према Кикинди. Завршетком друге фазе 2006. године, постављено је укупно 2.100 километара OPGW кабла, а у 2007. је планирано још 700 километара. Тако ће ови каблови бити постављени на 19 далековада 400 kV, 23 DV 220 kV и 22 DV 110 kV. Све веће електране од Бајине Баште до “Ђердапа” су повезане OPGW кабловима, а у следећој фази биће повезане и “Лимске хидроелектране”.

- Поред послова на постављању OPGW кабла, на већини 400 киловолтних далековада, друго земљоводно уже замењено је AWG каблом. Тиме је, значи, у склопу делатности везаних за телекомуникације, повећана сигурност рада далековада,

У Другој фази у 2006. години, постављено је укупно 2.100 километара OPGW кабла, а у 2007. је планирано још 700 километара. Све веће електране од Бајине Баште до “Ђердапа” су повезане OPGW кабловима, а у следећој фази биће повезане и “Лимске хидроелектране”

ма ЕПС-а за повезивање са УСТЕ, када је из сопствених средстава финансирана веза са Мађарском и Хрватском и то је реализовано 2003. године, као неопходан услов за прикључење на европски електроенергетски систем. У првој фази OPGW кабл је постављен у правцу према Бугарској и Румунији. Друга фаза је окончана 2006. године и односила се на повезивање са Босном и Црном Гором, као и на затварање попречних петљи од Бајине Баште, према Ни-

У овој години завршиће се ови послови и на преосталим 400 kV правцима

у укупној дужини од око 500 километара. У свим фазама рада, на постављању OPGW кабла, истиче Белеслин, остварена је успешна сарадња са стручњацима ЕМС-а и њихово учешће у појединим активностима.

Код реализације мреже OPGW послови су подељени на набавку опреме и извођење радова. Опрема је високе технологије, не прави се код нас и набавља се у иностранству. Све радове, како наводи наш саговорник, у сарад-

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

“Оптика” прелази Дунав код Дрмна

њи с ЕПС-ом извели су домаћи извођачи, уз стално сопствено технолошко унапређење.

Највећи део радова обавили су “Енергомонтажа” - Београд и “Енерго менаџмент груп” Београд (део Енергопројекта). Мањи део радова извели су Минел-Београд и “Јужна Бачка” - Нови Сад. Прва два извођача су достигли врло високе стандарде за извођење радова, тако да су у другој фази, у просеку, постављали и више од четири километра

оптичког кабла дневно. У Бугарској се, на пример, поставља највише километар и по до два дневно. Време искључења далековода потребно за обављање овог посла, сведено је на минимум, а остварују се и уштеде на губицима енергије. Укључивање домаћих предузећа у овај посао, њихово осавремењавање и техноло-

шки напредак, у ЕПС-у се сматра додатним ефектом и успехом овог про-

2008. планира се имплементација комплетног система. Изградња теле-

*Нови телекомуникациони систем
треба да буде универзалан, са
могућношћу подржавања различитих
сервиса, а његов капацитет ће моћи
да задовољи садашње и будуће
развојне потребе ЕПС-а*

комуникационе мреже обухвата и 60 системских објеката ЕПС-а и ЕМС-а и у првој фази опремиће се више од половине тих објеката. То би требало да буде завршено до краја ове године. Изградњом ове мреже обезбеди-

јекта. Јер, та предузећа су сада оспособљена да ове послове обављају и ван наше земље.

Паралелно с овим пословима, набављени су и уређаји за напајање и клима системи за већину објеката где се планира смештај телекомуникационе опреме. Ту су обухваћени системски већи објекти: трафо-станице и разводна постројења хидроелектрана и термоелектрана.

- У току је евалуација тендера 48/06 којим треба да се набаве телекомуникациони уређаји, системи за управљање мрежом и системи за синхронизацију - истиче Данило Лаловић из Пројекта за телекомуникације, при Дирекцији за стратегију и инвестиције ЕПС-а. - Тај пројекат је, такође, подељен у три фазе, које ће се одвијати у 2007. и 2008. години. До краја

ће се све потребе за комуницирањем у оквиру техничког и пословног система ЕПС-а. Овај систем је конципиран тако да обезбеди високу поузданост и расположивост у раду; за то су база оптички каблови и прстенаста структура мреже. План је усклађен са плановима развоја, како нашег електроенергетског система, тако и са плановима развоја суседних електропривреда, односно њихових мрежа, као и за тржиште енергије. Систем треба да буде универзалан, са могућношћу подржавања различитих сервиса, а његов капацитет ће моћи да задовољи садашње и будуће развојне потребе ЕПС-а. На наведеном тендеру учествују све познатије светске компаније у овој области. ■

Радови на уласку у ТС “Београд 8”

Д. Обрадовић

“Компензација” уштедела девет милиона динара

■ Уградња кондензаторских батерија у Електродистрибуцији Трстеник исплатила се за шест месеци ■ Овим захватом уштедело се девет милиона динара

Стручна анализа, коју је сачинио Срђан Јовановић, шеф службе експлоатације у Електродистрибуцији Трстеник, показала је да су улагања у уградњу кондензаторских батерија у ТС 10/0,4 kV на овом конзумном подручју дала добре техничке и финансијске резултате. С обзиром на то да се та инвестиција исплатила за само шест месеци, он је нагласио да је неопходно наставити са уградњом ових батерија.

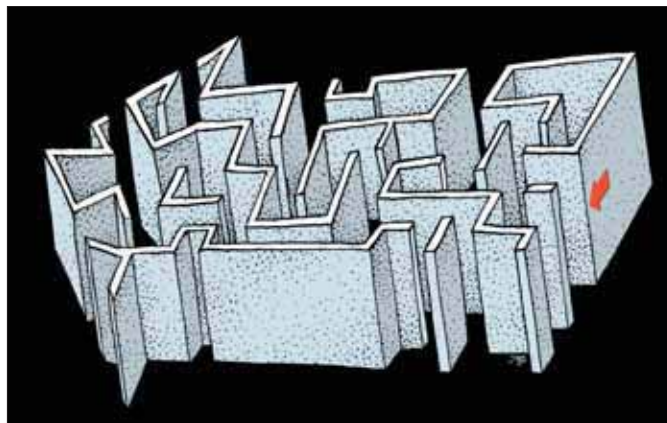
Да би се лакше лоцирали извори и пратио проток реактивне енергије, сматра инжењер Јовановић, потребно је набавити индиректне мерне групе за све изводе до 10 kV и трафо-поља 10 kV у ТС 35/10 “Стопања”, “Велика Дренова” и “Медвећа”, а у ТС 35/10 “Трстеник 1” и разводно постројење 10 (20) “Трстеник 2” као и за “Прву петолетку” уградити мерне групе за трафо-поља. Сва ова мерења требало би повезати са ПДЦ Трстеник, преко РС софтвера (односно SCADA), како би се петнаестоминутно пратио проток реактивне енергије. У другој фази неопходно је, пак, уградити индиректне мерне групе за све “градске изводе” 10 kV у разводном постројењу “Трстеник 2”.

У разговору са Јовановићем сазнали смо најважније детаље пројекта са исказаним техничким и материјалним уштедама у материјалу у овом подухвату. Тако смо, поред осталог, чули да се са компензацијом реактивне енергије стартовало марта 2002. године, када су се, у сарадњи са Институтом

“Никола Тесла” из Београда, активирале (ручно укључиле) кондензаторске батерије у кругу ИХП “Прва петолетка” у Трстенику, које махом нису радиле због неисправне аутоматике. На овај начин “Прва петолетка” је поправила фактор косинус F_i са око 0,9 на око 0,95.

- У 2005. години стартовало се са уградњом кондензаторских батерија и тада је ЕД Трстеник добила 122 ормана са овим батеријама, чија је укупна инсталирана снага била 4,925 MVA_r. А накнадно због појаве резонанције, искључен је орман

казују ранији периоди без кондензаторских батерија, ЕД Трстеник је мање набавила 41.969 MVA_rh, односно уштедела девет милиона динара. То значи да је мање платила набављену енергију за око 2,83 одсто. Треба истаћи да је то са утицајем компензације реактивне енергије “Прве петолетке” (без узимања у обзир њене реактивне енергије), ЕД Трстеник мање набавила 36.164 MVA_rh, тј. уштедела 7,772 милиона динара. Колико је на назначено умањење утицала прекомпензација “Прве петолетке”, не може се одредити.

ИЛУСТРАЦИЈА: Ј. ВЛАХОВИЋ

са кондензаторским батеријама у ТС “Медвећа 9”. По тадашњим оценама, без уложеног рада, ова инвестиција је вредела око три милиона динара - наглашава Јовановић.

Наш саговорник је посебно навео параметре који експлицитно показују какве су уштеде остварене у периоду од септембра 2005. и у 2006. години и то упоређујући исте месеце за тај период. Под претпоставком да се фактор приближно не мења у односу на исти месец претходне године, што по-

Фактор косинус F_i је поправљен на Т1 110/10 kV са око 0,9 на око 0,99, а на Т 2 110/35 kV са око 0,88 на око 0,95. Уштеде су, осим тога, биле у смањењу губитака енергије у DV 10 и 35 kV, који нису прорачунати јер ПД “Електросрбија” није стигла да купи цео софтверски пакет ДМС-а, па их је тренутно било немогуће користити за прорачун у електроенергетском систему ЕД “Трстеник”.

Према речима Јовановића, значајно је и да је приликом уградње конденса-

торских батерија у ТС 10/0,4 kV у 2005. години, због ограниченог времена, тежиште компензације реактивне енергије стављено на градско и приградско подручје. А то је довело до тога да се велики проценат компензације реактивне енергије сеоског подручја обавља на сабирницама 10 kV у Р.П. “Трстеник 2”, а што илуструју и подаци на изводима 10 kV у ТС 35/10 kV “Стопања”, “В. Дренова” и “Медвећа”, затим у ТС “Трстеник 1”, као и на Р.П. 10 (20) kV “Трстеник”. Посматрајући ТС “Стопања” 35/10 kV, где је до децембра 2006. године од 67 ТС 10/0,4 kV покривено 16, констатовано је смањење реактивне енергије за око 2,41 MVA_rh (односно 21,5 одсто). У истом периоду у ТС “В. Дренова”, где је од 57 покривено 24, смањење износи око 3,87 MVA_rh (41,8 одсто), а у ТС “Медвећа” 35/10 kV, где је од 34 покривено 12, регистровано је смањење реактивне енергије за око 2,58 MVA_rh (47 процената).

Ако се пак посматрају рачуни за набавку енергије од ЕМС-а, запажа се изузетно мала потрошња реактивне енергије на Т1 110/10 kV, што упућује на сумњу да се у одређеним временским периодима у току дана врши прекомпензација назначеног трансформатора који не користи ЕД Трстеник, па је неопходно предузети измене штаће кондензаторских батерија на подручју које се напаја са Т 2 110/35 kV - каже наш саговорник. ■

Радослав Гавриловић

Мале хидроелектране све атрактивније: ХЕ "Вучје"

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

Детаљ из ХЕ "Сићево"

ЕПС И ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

Градиће се четири мале ХЕ

■ ПД "Југоисток" из Ниша почетком следеће године требало би да започне изградњу МХЕ "Бањица" на Нишави снаге око 2,5 мегавата

Последњих месеци су веома учестала питања страних и домаћих субјеката упућена ЈП ЕПС у вези коришћења обновљивих извора енергије, било кроз самосталну или заједничку изградњу са ЕПС-ом. Иако одлуку о већем инвестирању у ове објекте још није донео, ЕПС се определио да, у одговарајућој мери, ангажује своје ресурсе на искоришћењу хидропотенцијала малих водотокова, јер, процењено је, ЕПС има интерес да гради мале хидроелектране на локацијама које већ поседује, или у њиховој непосредној близини. Конкретно, сада се обављају припреме за градњу четири мале хидроелектране. Ово је у разговору за лист "kWh", нагласио Милан Ђушић, водећи инжењер у Дирекцији за стратегију и инвестиције.

-Сада је најактуелнија припрема за градњу хидроелектране "Бањица", на Нишави, која ће се налазити између две постојеће хидроелектране: "Света Петка" (из 1908, снаге 750 kW) и "Сићево" (из 1931, снаге 1,7 MW). Инвеститор, ПД "Југоисток" из Ниша, очекује да ове године обави потребне припреме везане за изградњу инвестиционо техничке документације. Снага мале хидроелектране "Бањица" требало би да износи око 2,5 мегавата, а њена изградња коштала би између 4,5 и

пет милиона евра - каже инжењер Ђушић.

Поред наведене, за ову годину, по његовим речима, планира се израда инвестиционо-техничке документације за још три мале хидроелектране. МХЕ "Завој" би се налазила на темељном испушту акумулације Завој и користила би воде које се из ове акумулације испуштају као гарантовани протицај. МХЕ "Мала Врла 1" реализоваће се кроз ревитализацију "Власинских ХЕ", а у склопу модернизације система хлађења ХЕ Врла 1, градиће се и МХЕ "Језеро" која је лоцирана на изласку из Божичког тунела и користи воде које се препумпавају из акумулације Лисина у акумулацију Власина.

Остали обновљиви извори су, каже наш саговорник, у другом приоритету и осим студијске активности нису предвиђени за реализацију у блиској будућности. Он наглашава да се ЈП ЕПС не бави пројектовањем, консалтингом или пружањем било каквих услуга у овој области.

У ЕПС, иначе, стиже велики број питања везаних за административну процедуру прибављања дозвола и сагласности, па је Дејан Вуксановић, такође водећи инжењер у Дирекцији за стратегију и инвестиције ЕПС-а дао кратак преглед пута који треба да пређе инвеститор до пуштања у рад оваквих хидроелектрана.

Он је и детаљно предочио:

1. Просторно-плански и урбанистички основ за изградњу (у складу са Законом о планирању и изградњи); Ако у просторно-планском основу не постоји обавеза израде Урбанистичког плана за подручје изградње објекта, прибавља се Акт о урбанистичким условима или у супротном, ако он постоји, Извод из урбанистичког плана.

2. Претходни услови и мишљења; Неопходно је прибавити мишљење од Министарства надлежног за газдовање водама и електроенергетска сагласност од надлежне електродистрибуције.

3. Енергетска дозвола (у складу са Законом о енергетици); Издаје је Министарство надлежно за енергетику (за објекте снаге испод 1 MW није потребна).

4. Лиценца за обављање енергетске делатности (у складу са Законом о енергетици); Издаје је Агенција за енергетику Републике Србије (није потребна за производњу електричне енергије искључиво за своје потребе и у објектима снаге мање од 1 MW).

5. Студија о процени утицаја на животну средину (у складу са Законом о процени утицаја на животну средину); Ако се објекат реализује у заштићеном природном и културном добру и у другим подручјима посебне намене подноси се Захтев за мишљење о потреби процене утицаја Заводу за заштиту природе Србије, а потом и Министарству надлежном за заштиту животне средине.

6. Потребан ниво техничке документације (у складу са Законом о планирању и изградњи, а у зависности од тога који надлежни орган издаје Одобрење за изградњу); Идејни и Главни пројекат су обавезни без обзира на врсту објекта.

7. Претходна водопривредна сагласност; Издаје се од стране Министарства надлежног за газдовање водама.

8. Одобрење за изградњу (у складу са Законом о планирању и изградњи); Издаје се од стране институције која је издала акте из тачке 1.

9. Главни пројекат; Ради се на основу прибављених сагласности свих давалаца услова дефинисаних у одобрењу за изградњу, а након израде инвеститор је дужан да обави и техничку контролу.

10. Пријавна почетка извођења радова;

11. Грађење објекта;

12. Пројекат изведеног стања и технички преглед објекта;

13. Водопривредна дозвола, интегрална еколошка дозволе и друге законом прописане сагласности;

14. Употребна дозвола

15. Уговор о купопродаји електричне енергије (са надлежном електродистрибуцијом).

Д. Обрадовић

КОЛЕКТИВНО ПРЕГОВАРАЊЕ ЗА ЈП ЕПС УШЛО У ЗАВРШНУ ФАЗУ

Мере се отпремнине и коефицијенти

■ Будући да је преговарање трипартитно, потписивање новог колективног уговора код послодавца највероватније ће чекати нову владу

После привредних душтава ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије, која су прва у Електропривреди усвојила нове колективне уговоре код послодавца и тиме, у складу са Законом о раду, Статутом ЈП ЕПС и својим оснивачким актима регулисала права и обавезе запослених по основу рада, Колективни уговор потписан је прошлог месеца и у РБ “Колубара”. Захваљујући овом последњем, на видику је, како се оцењује у Главном одбору Синдиката ЕПС-а, и превазилажење несагласја у вези са отпремнинама и коефицијентима за радна места, које се испољило у преговарању о колективном уговору за ЈП ЕПС. После “пробијања леда” у “Колубари”, кажу у Синдикату ЕПС-а, у повољну позицију је дошао синдикални преговарачки тим на нивоу целог јавног предузећа, јер је он такође инсистирао на одређеној висини отпремнина и уношењу коефицијената за радна места.

Јавног предузећа ЕПС-а, каже да је овај синдикат сада добио додатни подстицај да се бори да на нивоу ЈП ЕПС, као јединственог, матичног предузећа, запослени добију, ако не већи, онда барем онај ниво заштите коју имају запослени у зависним привредним друштвима ЕПС-а. Према њеним речима, с обзиром на овакав ток ствари, реално је очекивати да ће преговарачки тимови Синдиката, ресорних министарстава и пословодства брзо постићи договор, како би нови колективни уговор могао да се потпише. С обзиром, међутим, на актуелну ситуацију, потписивање овог новог општег акта вероватно ће сачекати формирање нове Владе Србије, која ће, у име власника, преузети обавезе које јој по закону припадају.

Томовићева наводи да је у досадашњем преговарању постигнута сагласност око највећег броја решења и да су под знаком питања још само три, од којих су два од посебног зна-

У току превазилажење несагласја у вези са отпремнинама и са коефицијентима: из РБ “Колубара”

отпремнина у случају проглашења технолошког вишка радника, друго на обавезу да саставни део колективног уговора буду коефицијенти за сва радна места у дирекцијама, а треће на услове рада Синдиката, с тим што око тих услова спорења више готово и нема. Услови за рад Синдиката дефинисаће се, највероватније, споразумом.

Што се отпремнина тиче, оне су она тачка на којој су ставови и мишљења

највише супротстављени, јер Синдикат тражи максимум (одређен положајем ЕПС-а и решењима која су већ дата неким другим јавним предузећима), док представници министарстава полазе од буџетских могућности Републике Србије. Доскора је то била “мртва трка”, али, како истиче Томовићева, ситуација се променила набоље када је “Колубара” у свој колективни уговор пренела став из бившег Посебног колек-

Отпремнине, пре свега

- Ако се постигне договор о висини отпремнине у случају технолошког вишка, што иначе обавезно мора да садржи нови колективни уговор, онда ћемо лакше доћи до решења око коефицијената, односно елемената за обрачун зарада. Законом је регулисано да ови елементи треба да буду саставни део колективног уговора код послодавца, али није одређено како ће се то дефинисати, да ли елементи за групе послова са распонима од - до, или коефицијенти за свако радно место. Дакле, у овом тренутку најважније је да се постигне договор о отпремнинама - каже Љубиша Илић, члан преговарачког тима пословодства ЕПС-а

Грански за енергетику

Четири репрезентативна синдиката у области енергетике сачинили су предлог гранског колективног уговора за енергетику у Републици Србији, који ће ускоро упутити Републичкој влади и Унији послодавца, дајући на тај начин иницијални подстицај за почетак колективног трипартитног преговарања на нивоу гране. Поред овог, синдикати ће истовремено доставити и предлог колективног уговора за безбедност здравља на послу, чијим ће се решењима настојати да се унапреди заштита здравља запослених у свим делатностима енергетике. Како каже Вера Томовић, недавно су разрешене дилеме око репрезентативности синдиката који нуде гранске колективне уговоре, тако да су предлагачи синдикати ЕПС-а и НИС-а, Грански синдикат хемије, енергетике и рударства УГС “Независност” и Самостални синдикат радника енергетике и петрохемије.

тивног уговора ЕПС-а, којим је изричито дефинисано да нико не може да се прогласи технолошким вишком док се не потпише анекс Колективног уговора. Дакле, ако се у новом колективном уговору ЈП ЕПС не утврди висина отпремнине у случају технолошког вишка, што јесте законска обавеза, остаје могућност да се то питање реши анексом који би се накнадно усвојио.

Слична је ситуација и са коефицијентима за утврђивање висине зараде. У досадашњем колективном уговору то није било решено на задовољавајући начин. У ствари, коефицијенти уопште нису били утврђени општим актом. Законом о раду, међутим, предвиђена је таква обавеза. Отуда, према речима Томовићеве, коефицијент за радно место не може једнострано да се одређује, већ у преговору са синдикатом, тако да је синдикални преговарачки тим настојао да се коефицијенти за свако радно место у дирекцијама ЈП ЕПС уврсте у будући колективни уговор. У Синдикату ЕПС-а, према томе, очекују да ће будући колективни уговор код послодавца за ЈП ЕПС (или посебни додатак, односно анекс) обухватити и коефицијенте за свако радно место. Наравно, изузимају се менаџерска радна места, за која се зараде одређују на други начин.

Томовићева истиче да појединачни уговор о раду мора да садржи новчани износ основне зараде и да се коефицијент мора поклапати са коефицијентом предвиђеним општим актом. Ако не би било тако, дошло би до нарушавања принципа из члана 104 Закона о раду, према коме, се запосленима гарантује једнака зарада за исти рад или рад исте вредности, који остварују код послодавца. ■

А. Цвијановић

Термоелектране у Обилићу најзначајнији производни капацитети

ФОТО ДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Вредност и имовина коју Србија брани

■ Преговори о статусу Покрајине поново су на површину изbacили питања о богатству, узурпираној имовини и неправди према људима ■ Косовско-метохијски басен чини 76 одсто укупних билансних резерви угља у Србији

На српској јавној сцени мало шта може да зачуди, још мање да изненади, поготово ако је реч о Косову и Метохији, где малтене свако себи даје за право да “процењује” шта јесте и шта није исплативо. Тако су и разматрања Ахтисаријевог плана протеклог месеца, поред низа аргументованих разлагања његове неутемељености у међународној регулативи, пратила и нека спорадична, али не и безазлена, тумачења појединачна да на Косову и Метохији нема значајнијег богатства на које би се полакомиле велике земље, као што је САД, на пример. Таква мишљења не јављају се први пут. Изношена су она почесто током протеклих седам и по година и готово увек

од оних који су се самопрокламовали за апостоле демократије на балканским, нарочито српским просторима. Тврдили су, рецимо, да ни америчка база Бондстил код Урошевца нема баш никакве везе са економским интересима САД, мада се, истини за вољу, нису усуђивали да ову милитаризовану зону на косовској висоравни ставе у директни демократски контекст.

И мање упућенима је јасно да демократија не искључује економију и богатство. Напротив, сви њени принципи засновани су колико на поштовању права човека, толико и на поштовању имовине, личне и државне. Отуда, што богатија земља, то прецизнији инструменти за заштиту имовине. Једино се, изгледа, у

главама неких српских квазиинтелектуалаца јављају идеје да Србија на Косову и Метохији и нема шта да изгуби, као да се ништа после Косовског боја није на том тлу ни стварало и као да је све из немањићког доба давно потрошено. Економски сиромашно Косово и Метохију ваљда је лакше поклонити.

Други, који су, срећом, у већини, инсистирају на косметском природном и материјалном богатству, поред оног културног и историјског. Они одмеравају шта од ресурса и капацитета на Космету има, колико је личне имовине косметских Срба узурпирано, за шта се све морају испоставити рачуни. Нажалост, и та збрајања понекад више личе на адуте у некој погодби, него на разлоге за

што се не може пристати на независно Косово и Метохију. Посебно трагично звучи када они који су добили мандат да домаћој јавности тумаче шта Србија на Космету брани, нису у стању, пред ТВ камерама или микрофонима, да наведу ни основне чињенице о економским ресурсима. А када се има у виду шта само од електроенергетских потенцијала на Космету постоји, онда рецимо покушај једне важне институције у Београду да сабере српску имовину у јужној покрајини, при чему је све свела на вредност од око 11,6 милијарди долара, делује, најблаже речено, као неупућеност. Ту је увршћена имовина свих грађана Срба и предузећа, као и износ који је Србија својевремено уплатила у Фонд за недовољно развијене и отплату спољног дуга, али не и рудно богатство Косова и Метохије. А могло је. Збир би онда сасвим друкчије изгледао. Ево и зашто.

Најпре, на Косову и Метохији има 12,7 милијарди тона билансираних резерви угља и још око две милијарде тона у недовољно истраженим Метохијском и Дреничком басену. Према проценама стручњака у ЕПС-у, вредност ових резерви угља, претворена у “тоне еквивалентне нафте”, износи око 500 милијарди долара. Такође, Косовско-метохијски басен чини 76 одсто укупних билансних резерви угља у Србији и на њему се највећим делом заснива стратегија развоја српске енергетике. Досадашњом експлоатацијом искоришћено је мање од два одсто ових резерви лигнита, које су иначе по распрострањености, односу јаловине и угљеног слоја, као и могућностима ефикасне површинске експлоатације међу најзначајнијим у југоисточној Европи. Рударски системи на два постојећа површинска копа, “Белаћевац” и “Добро Село”, годишње су производили, односно откопавали, прерађивали и допремали до електрана

На Косову и Метохији до сада искоришћено тек мање од два одсто резерви лигнита

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

око 10 милиона тона угља и “избацивали” и до 20 милиона кубних метара откритке.

Међу најзначајније производне капацитете ипак спадају две термоелектране у Обилићу, чија је укупна инсталисана снага око 1.500 мегавата. Њихова највећа годишња производња премашивала је шест милијарди киловатсати. Пред долазак УН-МИК-а оне су производиле више од четири милијарде kWh годишње. Годишња потом, под управом међународне мисије, оне не успевају да стигну ни близу те производње, иако је у њихову ревитализацију уложено неколико стоти-

на милиона евра. Када је о термоелектранама реч, онда се мора поменути и то да је за потребе производње у њима изграђено на десетине пратећих објеката, почев од водазахвата, до отпреме пепела, као и неколико фабрика чија се технологија заснива на коришћењу угља, као што су Топлана и Гасификација.

О преносном електросистему довољно је рећи да је још у оној “великој” Југославији спадао међу најразвијеније и да је омогућавао не само квалитетан пренос произведене електричне енергије на Космету, него и све трансфере који су у то време били и те како раширени. Дистрибу-

тивна мрежа, пак, развијала се таквим темпом да је последњу деценију прошлога века безмало сваки засеок дочекао са електричном енергијом.

Овом збиру мора се додати и то што је Електропривреда Србије у протеклих седам и по година финансирала одржавање електродистрибутивног система у српским срединама на Космету, издвојивши за те намене укупно око осам милиона евра. У истом контексту, али са сасвим другог нивоа, који ипак више спада у људска права и права по основу рада, могу се рачунати и надокнаде које ЕПС све време даје радницима са Космета, који су протерани из ЕПС-ових предузећа, а што на годишњем нивоу достиже и око 22 милиона евра.

Већина од тих протераних 8.000 радника морало је да напусти не само радна места, него и своје домове. За имовину која им је узурпирана, за уложени рад и страдања којима су сви били изложени бројку је тешко исказати. Тим је теже ако се она збраја да би се проценила вредност “жртве која се приноси”, а не “светиње која се брани”. ■

Анка Цвијановић

ТЕ “Косово Ц” радиће за извоз

На позив привремених институција самоуправе на Косову и Метохији да се јаве заинтересоване компаније за изградњу термоелектране “Косово Ц”, ревитализацију ТЕ “Косово А” и отварање новог рудника “Сибовац” јавило се десет компанија, односно конзорцијума. У ужи избор ушле су четири, међу којима чешко-амерички конзорцијум СЕЗ/АЕС, немачки RWE, затим немачко-амерички конзорцијум EnBW/WGI и италијанско-грчко-амерички Enel/Сепсар. Како се саопштено из Приштине, очекује се да ће се ове године изабрати инвеститор. Пре тога, заинтересованима треба да се достави неопходна документација, у чију је припрему и за истраживања на терену у прошлом веку ЕПС уложио око пет милиона евра. Инвеститор се сада бира без учешћа ЕПС-а. Ако се погледају потребе Космета, јасно је да у том делу Србије не треба толико електричне енергије и да ће странци који буду градили “Косово Ц” моћи да извозе бар 12-13 милијарди киловат - сати годишње, што је тржишна вредност од 700 до 800 милиона евра.

АУТОТРАНСПОРТ-КОСТОЛАЦ: ДВЕ ГОДИНЕ НАКОН ИЗДВАЈАЊА

Обновљен возни парк

■ Протекле две године завршене са позитивним финансијским резултатима пословања ■ У самосталност се кренуло са 150, а сада има 260 запослених

Краткорочним планом и програмом развоја Ауто-транспорта, д.о.о. Костолац, било је предвиђено да ово предузеће две године после издвајања из састава тадашњег ЈП ПК "Костолац" стане на своје ноге. Реализација предвиђених мера надмашила је, међутим, очекивања и највећих оптимиста. У двогодишњем периоду - у 2005. и на основу процена за 2006. годину - пословање је позитивно, а као најважније обновљен је возни парк, тако да су створени сви потребни услови за рад, као и за освајање тржишта и за пружање услуга, поред ЕПС-а, и другим предузећима.

- У самосталност се кренуло са око 150 запослених, затим са застарелим основним средствима, којима нису могли да се

транспорта, д.о.о, што је и остварено. - Донели смо двогодишњи план и програм развоја и набавке основних средстава. Време је показало да је то била добра одлука, иако је у почетку изгледало да је план преамбициозан. У првој години инвестирано је 160 милиона динара у куповину основних средстава и опреме за рад. Схватили смо да је приоритет да створимо услове и да обезбедимо послове. Набавили смо, стога, нова савремена возила: камионе-сандучаре и шлепере за превоз растреситог материјала, затим дизалицу, теренска возила, булдожер, аутобус, путничка возила. Обновом возног парка указала се потреба и за новим запошљавањем, тако да је у предузећу сада око 260 радника - глашава Мојовић.

Модеран приступ пословању

"Примена логистичких система у области возила и рударске механизације" назив је пројекта Министарства за науку и заштиту животне средине, у оквиру којег је за Аутотранспорт урађен пројекат "Развој процесно-пословног модела и информационог система Ауто-транспорта, Костолац". Пројекат су урадили стручњаци Машинског факултета са Катедре за моторна возила - Градимир Јовановић, Снежана Пантелић и Предраг Поповић. Недавно је завршена прва фаза реализације пројекта пословног модела и његовог повезивања са информационом системом, под чиме се подразумева целовито вођење и праћење организације рада - од логистичке подршке, транспорта, потрошње горива, финансијско-рачуноводствених послова до кадрова. Овај пројекат представљен је и на 16. Међународном MIRCE симпозијуму у Екситеру у Енглеској и то у оквиру области логистике и ефективности пословних и техничких система.

функционише једна од најсавременијих лабораторија за атестирање и сервисирање тахографа. У овој години очекује се да ће се добити и сертификат за атестирање "преправљених" возила. Реконструисани су, такође, и управна зграда, магацин као и радионице за сервисирање-поправку

ће добити физиономију озбиљне фирме оспособљене да буде поуздан партнер не само оснивачима, него и да се на тржишту избори за сопствено "место под сунцем". Настојања да фирма буде модерно и функционално организована поткрепљена су сарадњом са Машинским факултетом, где је урађена савремена организација која у потпуности одговара делатности предузећа.

- Упркос томе што успешно опстајемо, реално је да Аутотранспорт још није спреман да се сасвим осамостали на тржишту, због чега је и даље потребна помоћ оснивача. Заокруживањем савременог пословног система и изградњом још неколико објеката, стичу се, такође, и услови за приватизацију. Овакав Аутотранспорт већ на здравим темељима, има све изгледе да сутра, када се приватизује, постане озбиљан пословни партнер и то спреман да издржи тржишне услове и да се избори за послове који ће омогућити потребан профит, истиче Мојовић. ■

К. Јанићијевић

Део новог возног парка и управна зграда

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

Перица Мојовић

остваре неки бољи резултати, као и са несигурним изгледима за посао са трећим лицима. Али, и са обећањима да ће оснивачи помоћи средствима и опремом, каже Перица Мојовић, директор Ауто-

Упоредо са набавком основних средстава, стварани су и услови за нормално функционисање и других делатности осим превоза. Изграђена је нова зграда за технички преглед, у оквиру које

возила Ауто-транспорта и трећих лица.

Сређивањем круга, изградњом паркинга, постављањем нове перионице и изградњом складишта за енергенте и секундарне сировине, Аутотранспорт

ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ДИСТРИБУТИВНИМ ДРУШТВИМА

Отпад највећи проблем

■ Електродистрибутивна друштва не спадају у интензивне загађиваче ■ Негативан утицај изражен само у акцидентним ситуацијама

Проблематика заштите животне средине у предузећима за дистрибуцију електричне енергије изашла је у први план после агресије НАТО снага на нашу земљу и постројења ових предузећа, 1999. године. Сагледане су, после тога, погубне последи-

електричне енергије” (тада су ЕПС и ЕМС били једно предузеће). У Студији је констатовано да је, упркос томе што се ова предузећа организовано не баве заштитом животне средине, стање у тој области толерантно, каже Божидар Јанићијевић, водећи инжењер за управљање

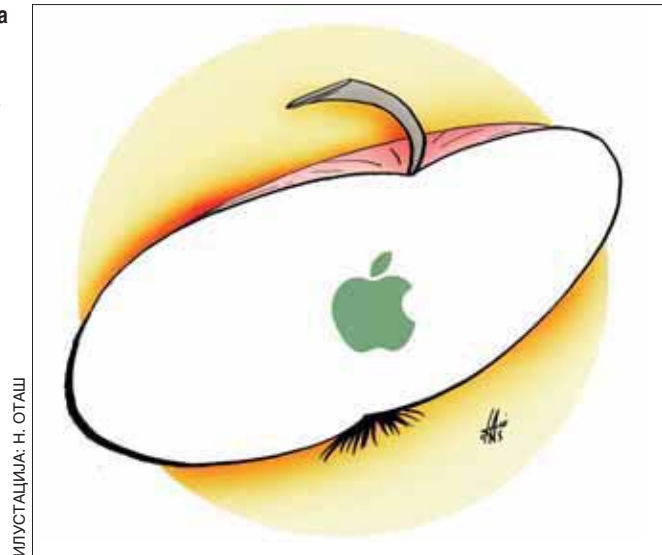
Елиминација отпадних уља

Најзначајнији и најопаснији отпад из уређаја у дистрибутивним друштвима су трансформаторска уља, а нарочито РСВ уље. У сарадњи са Министарством за науку и заштиту животне средине започет је пројекат елиминације РСВ уља из трансформатора и кондензатора у постројењима ЕПС-а. Финансирање овог пројекта обезбедиће се из средстава националног инвестиционог плана, каже Михајло Гаврић, директор Сектора за заштиту животне средине у ЕПС-у.

Електромагнетна поља у ТС битније не угрожавају здравље људи у тим подручјима

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ИЛУСТАЦИЈА: Н. ОШАШ

це бомбардовања и уништавања постројења ових предузећа на животну средину. Године иза тога ишле су у прилог решавању ових проблема, како услед покренутих активности Србије у процесу приступања ЕУ, тако и изградом и усаглашавањем нашег са законодавством ЕУ када је реч о заштити животне средине.

- Електропривреда Србије је упоредо са овим активностима на нивоу државе, приступила реализацији студије која је сагледала све аспекте и сегменте заштите животне средине у дистрибутивним предузећима у ЕУ. Реализована је студија “Проблематика заштите животне средине у предузећима за пренос и дистрибуцију

отпадом у Сектору за заштиту животне средине Дирекције за стратегију и инвестиције ЕПС-а. Главни проблеми заштите животне средине су неусаглашеност са законским захтевима из ове области, готову за управљање опасним материјама и отпадом. Овде посебно треба имати у виду да се преко 90 одсто проблема везаних за заштиту животне средине односи на управљање отпадним материјама из постројења. Надаље, истиче Јанићијевић, у предузећима се осећа недостатак функционалног система заштите животне средине (организација ЗЖС је придружена квалитету, заштити на раду, медицинској заштити, заштити од пожара, да нисам којим

случајем заборавио још неку заштиту са којима има заједничко само да појам почиње речју заштита, при чему и у тој организацији не заузима место које јој припада, а да не говоримо о њеној улози у развијеним земљама ЕУ) и неадекватних капацитета за спровођење ових послова, при чему се заборавља да ова држава има заједничко министарство са науком.

Највећу претњу по животну средину представља постојећа пракса управљања опасним материјама, у оквиру које за многобројне објекте није процењена опасност од ризика од “хемијског удеса”, а у складу са законом.

- У минулом периоду настojали смо да наше ак-

тивности усмеримо, пре свега на успостављање функционалне организације заштите животне средине у предузећима, уз именовање одговорних лица за ову област. То је био први корак и од 2003. године у фирмама ЕПС-а има радника који су директно задужени за заштиту животне средине кроз задуженост управљања отпадом. Имајући у виду постојеће стање и чињеницу да утицај на животну средину ових предузећа није интензиван као код термоелектрана и површинских копова, процењено је да се њена заштита може знатно брже да се доведе на ниво упоредних показатеља у ЕУ, за шта су потребне мале инвестиције и веће ангажовање за-

послених а нарочито фактора одлучивања у ПД, наводи Јанићијевић.

Упркос томе што се дистрибутивна мрежа протире на великом простору и обухвата целокупну територију државе, ова предузећа не спадају у интензивне загађиваче. Њихов рад, међутим, може имати утицаја на земљиште и воде, посебно у акцидентним ситуацијама (када се догоди да се излију велике количине уља или се пак оно запали). Њихов утицај, пак, на биљни и животињски свет готово и да не постоји, јер су, посебно у заштити птица, предузете одговарајуће заштитне мере. У заштити птица најдаље је отишла "Електровојводина".

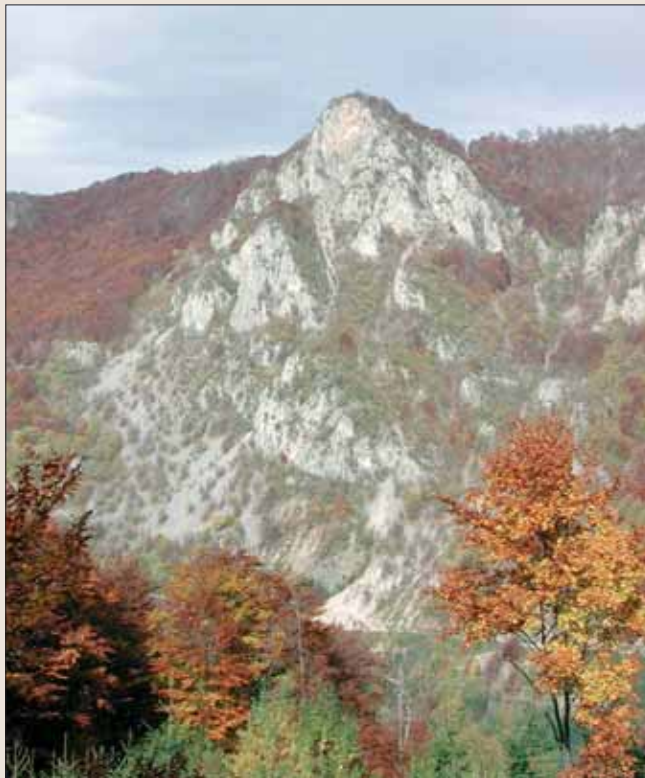
- У јавности се доста говорило и о утицају електричног и магнетног поља на животну средину. Испитивања су показала да је утицај овог фактора на животну средину из трансформаторских постројења релативно ограниченог домета и да у знатнијој мери не нарушава здравље на ширем простору, каже наш саговорник. Електроенергетска опрема у трафо-станицама чији су уређаји пуњени SF 6 гасом (гас са ефектом стаклене баште) не представља значајнији извор загађења (осим у случају акцидента), јер је количина овог гаса релативно мала и његов је утицај на животну средину занемарљив. У остваривање заштите животне средине у дистрибутивним друштвима, управљање отпадом и руковање опасним материјама представљају најзначајнији сегмент. Отпад у овим објектима, наиме, чине истрошено уље, проводници, изолатори, расходуванa опрема и њени делови, пластика, папир, дрво, батерије и други слични материјали. Велики део овог отпада се рециклира и тиме се смањује загађивање околине. ■

К. Јанићијевић

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ПД ЕДБ

Израда стратегије

Како се у Србији, доскоро није посвећивала довољна пажња заштити животне средине, ни ПД "Електродистрибуција Београд" у томе није била изузетак. С обзиром на то, значи, да је ова област у повоју, у току је припрема стратегије за решавање еколошких проблема - наводи Иванка Стојиљковић, водећи специјалиста у Центру за квалитет и задужена за послове заштите животне средине у ЕДБ-у. Стручност за ову област, поред осталог, потврђује јој и сертификат за провериваче животне средине према стандарду ИСО 14 001, престижне асоцијације "Nigel Bauer" из Лондона. Реч је о међународној лиценци признатој у целом свету.

Иванка Стојиљковић је, иначе, и представник београдске дистрибуције у тиму који ради на пројекту "Развој система за управљање заштитом животне средине у ЕПС-у". Пројект се изводи у са-

радњи са стручњацима "Elektrowatt - Ekono" - Финска, а финансиран је из донације ЕАР.

У ЕДБ-у се, независно од тога, ради и на пројекту "Проблематика заштите животне средине

У студији чија је израда у завршној фази, у првом плану решаваће се заштита земљишта, флоре и фауне

у ПД Електродистрибуција Београд". Вођа ове студије, коју припрема Електротехнички Факултет у Београду је проф. др Никола Рајаковић. Студија, чији је координатор испред ЕДБ-а Иванка Стојиљковић, започета је летос и сада је у завршној фази. Ова активност од стратешког је значаја за ЕДБ јер треба да укаже на то како се може формирати комплетна заштита животне средине. Полазећи од актуелних европских и светских дешавања, студија ће указати и на примерене начине (усклађене са међународним стандардима и прописима) решавања комплексних питања, попут заштите земљишта, флоре и фауне, одлагања отпада, до заштите од буке и електромагнетног зрачења. ■

Сертификат престижне асоцијације "Нигел Бауер" из Лондона

Т. Зорановић

СТРУЧЊАЦИ ЕПС-а НА ОБУЦИ У ШВЕДСКОЈ

“Волво” вози по еко нормама

■ На Вишем интернационалном програму обуке EIA и SEA учествовало 28 стручњака из земаља југоисточне Европе

Страна искуства у области заштите животне средине, прилагођена нашим условима, могу бити драгоцене због настојања да се реализују исти циљеви. Уосталом, не би ни требало да се стално учимо на сопственим грешкама. У крајњој линији, из таквих искустава могу да се извуку поуке и да се лакше уради “фундамент за нашу грађевину” - рекао је Михајло Гаврић, директор Сектора за заштиту животне средине ЕПС-а на презентацији Вишег интернационалног тренинга за програм EIA и SEA, Шведска, коју је организовао овај сектор. У Шведској су, наиме, боравили стручњаци ЕПС-а Вукица Попадић-Њуњић и Небојша Тодоровић, запослени у ПД РБ “Колубара”. Презентацији, коју је припремила и надахнуто водила Вукица Попадић-Њуњић, поред посленика ЕПС-а из области заштите животне средине, присуствовали су и представници Министарства за заштиту животне средине, Привредне коморе Србије и колектива чија је делатност од значаја за заштиту животне средине.

Програм обуке финансиран је од стране Шведске Међународне агенције за развој - SIDA - у организацији са фирмама “Ramboll natura” и REC, а похађало га је 28 учесника из земаља југоисточне Европе. Циљ тренинг програма био је да се прошире знања из области

процене утицаја на животну средину и имплементација знања. Учесници тренинга посетили су и више локација као праве репрезенте заштите животне средине у тој земљи.

- Политика заштите животне средине у Шведској је приоритет и зато је ова земља и светски лидер у томе. Све је уређено по одговарајућим прописима, који се и поштују. За

сваки објекат који се гради више је заинтересованих страна (влада, локална заједница, еколози, економисти...) с тим што је циљ заједнички, а то је даљи развој, истакла је Вукица Попадић и навела примере који се у другим такође, развијеним земљама, не могу срести.

Шведска је, због притиска јавности, затворила нуклеарну електрану “Barseback”. Реч је о једној

од највећих нуклеарки на свету са четири реактора. Први је пуштен у рад 1975. а последњи 1983. године. Инсталисана снага је 3.550 MW и ова нуклеарка производила је 20 одсто електричне енергије у Шведској. У њој било је запослено 1.500 радника. Програм ИСО 14001 уведен је 2001. године а производња се одвијала по највећим еколошким стандардима, укључујући и гасове стаклене баште. Последица тога била је и потпуна обустава рада ове нуклеарке што је изведено 31. маја 2005. године. Нуклеарка је у исправном стању и сваког тренутка може бити укључена у погон. За безбедност, исправност и чистоћу, која је беспрекорна, брине, иначе, 150 запослених.

Тај пример најбоље показује колико је значајан и јак утицај јавности када је реч о заштити животне средине у Шведској. Потпуно отворена из угла заштите животне средине, је и “Волво”, фабрика аутомобила светске класе. Дневно се у његовим погонима производи 800 аутомобила, запослено је 22.000 радника, а још 20.000 ради делове и компоненте за фабрику. У програмима едукације, кроз различите пројекте и видове анимација, посебна пажња посвећена је раду са децом узроста од 2-5 и од 10-16 година. На тај начин, Швеђани се од малих ногу усмеравају ка концепту заштите животне средине. У фабрици се акценат ставља на употре-

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

Дрво зауставило аутопут

Природна животна средина је императив, зато се код сваке изградње врши претходно анкетирање свих заинтересованих страна. Изградњом објеката не смеју се нарушити визуелни ефекти нити изглед и лепота околине, а о уништавању културне баштине нема ни говора.

Колико се води рачуна о сваком стаблу (Шведска је иначе позната по шумама и бројним парковима у градским срединама) можда најбоље илуструје следећи пример: На траси аутопута у изградњи испречило се 60 стабала, старости 10 - 15 година и једна кућа. Еколози и други заинтересовани данима су протествовали и тражили да се дрвеће сачува. Мултимедијалним акцијама, симболичним везивањем дрвећа за тло, грађани су доказивали да дрвеће мора да остане ту где је. Притисак јавности је био толико јак па је градња аутопута застављена. Промењен је пројекат и на том месту изграђен је тунел. Дрвеће је сачувано.

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

Панчево као опомена

■ Затражено појашњење одредби Закона о заштити животне средине које говоре о “историјском загађењу”

Мрежа еколошки угрожених градова је настала пре годину дана на иницијативу Сталне конференције градова и општина Србије. Сачињавају је Панчево, Бор, Шабац, Нови Сад, Лазаревац и Обреновац. Идеја је да се најјачи индустријски центри у земљи и истовремено центри са посебним проблемима у заштити животне средине организују ради лакше комуникације са надлежним министарствима у Влади Републике Србије при решавању еколошких проблема - каже Небојша Ђеран, председавајући Мреже и председник Општине Обреновац У току прошле године Мрежа је затражила од Владе Србије појашњење члана Закона о заштити животне средине у којем стоји да поједине средине могу добити статус посебно угрожене.

- Потребно је донети, наглашава Ђеран, подзаконски акт где би била детаљније разрађена методологија како се добија статус посебно угрожене средине. Мрежа је, осим овога, затражила и тумачење значења законске синтагме

накнада за претходна загађења и решавање овог проблема у случају промене власника загађивача (обављене приватизације).

После недавног еколошког акцидента у Панчеву Мрежа еколошки угрожених градова је брзо реаговала и кроз активност Сталне Конференције градова и општина Србије подржала настојања локалне самоуправе да грађанима Панчева обезбеди здраву животну средину. Протекле године Мрежа је одржала шест састанака у разним градовима и успоставила добру сарадњу са Министарством науке и заштите животне средине, Министарством рударства и енергетике, “Електропривредом Србије”, НИС-ом и другим институцијама и предузећима. ■

Р. Радосављевић

После недавног еколошког акцидента у Панчеву, Мрежа еколошки угрожених градова је подржала настојања да грађанима обезбеди здраву животну средину

“историјско загађење”, јер је еколошка прошлост битна скоро као и спречавање будућег загађења. Питања на која треба у вези са тим одговорити јесу дефинисање обима претходног загађења и начина његовог утврђивања, регулисање

бу различитих врста горива за погон аутомобила, међу којима је и биогас.

У Шведској се све више окрећу и обновљивим (алтернативним) изворима енергије, међу којима енергија ветра заузима значајно место. Однос према отпаду, међутим, посебна је прича, од којег се само десет одсто одлаже. Највећи део -50 одсто отпада се рециклира а остатак сагорева у спалионицама за добијање енергије. Заштита животне средине у спалионицама и око њих је на изузетно високом нивоу.

Такви примери у поређењу са нашом праксом, како су и истакли учесници и гости на презентацији, само показује колико се у Србији плаћа данак заостајању у основном циљу - да се живи у чистој средини. Очигледно је да, стога, треба још много да се уради. Као прво, потребно је да се у већој мери обезбеди поштовање закона из области заштите животне средине. Следећи корак је имплементација стандарда ИСО 14001. За решавање наслеђених и текућих еколошких проблема неопходни су, уз то, стручни кадрови и велика материјална средства. Али, пре свега тога потребно је променити свест о животној средини и то тако да у свести сваког појединца мора бити присутно то шта и какву “еколошку баласт” остављамо поколењу у наследство. ■

Кристина Јанићијевић

У производњи “Волво” акценат се ставља на употребу различитих врста горива

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

Нови Сад међу еколошки најугроженијим градовима

БУЈАНОВАЧКЕ ДИСТРИБУТИВНЕ СЛИКЕ И ПРИЛИКЕ

Сви славе Светог Илију

■ За њих не постоје ни Срби, ни Албанци, ни Роми, нити Марсовци, већ једино уредне или неуредне платише ■ Упркос томе, сви добро разумеју псовке на српском, албанском или ромском. Научи се то, с временом

ПРВИ СЛУЧАЈ

У једној руци је држао некакав рачун, у другој три новчанице од по сто евра. Од сабајле се врзмао по просторијама Пословне јединице Бујановац, Огранак ЕД Врање, Привредног друштва "Југоисток?! Час је био у ходнику, час на паркингу, у канцеларијама, куд год се окренеш ето њега са рачуном у једној и триста евра у другој руци. Затекао сам га чак и међу монтерима који су управо кретали на терен. Стоји и ћути. Нико на њега не обраћа пажњу. Кад је успео да се пробије до инжењера Предрага Митића, шефа пословне јединице, дознао сам какве су га муке стигле.

- Ако може, директор, сваки месец ће плаћам по триста евра - замуцао је скрушено. - Само да пусте струју...

Тако се сазнаје да Рамадан Ђ, житељ Великог Трновца, нема посао, али има жену, троје мале деце, мајку и оца. Још и да је једно дете болесно (грип, додуше, али обара с ногу), а да брат, који живи и ради у Немачкој, не помаже. Отац, признаје стидљиво,

има неки посао: ради у школи за десет хиљада. Нема се ни за голи живот...

Искрзана јакна од скаја, изгужване каљаве панталоне, прст му вири из полураспаднуте ципеле. Још је и необријан, запуштен... Срце ми се стегло, али ћутим: гост сам, није на мени да се мешам и лобирам за ову или ону страну.

Пећа је прихватио рачун и бацио на њега летимичан поглед, а онда згрануто погледао несрећног Рамадана.

- Па, црни човече, дужан си готово двеста четрдесет хиљада, а трошиш упорно хиљаду петсто килвата! Жао ми је, ал' не може тако: уплати бар половину дуга, па ћемо те прикључити.

- Немам, живота ми - завапио је Рамадан. - Можда ће наћем још триста... ево, ће буде укупно иљада, а преко тог ска...

Кад је покуњено изашао из канцеларије, питао сам Пећу да ли би Рамадан могао да склопи уговор о враћању дуга у месечним ратама?

- Већ је склопио такав уговор, уплатио прву рату и - престао да плаћа. То не може у недоглед. Само, виде-

ћеш: платиће он већ за неколико дана, али пре тога мора да покуша и овако...

После, у Великом Трновцу, један електромонтер, Албанац, показао ми је Рамаданову кућу. Ону нову, саграђену крај старе и трошне потлеуше.

- И међу Албанцима има бегова и сиротиње - рекао ми је. - Као и код Срба, исто. Можда код нас и више... Нико не зна каква је то мука.

ДРУГИ СЛУЧАЈ

У круг Пословне јединице Бујановац ушао је тамнозелени "ауди 8", ганц нов, са врањским регистарским таблицама. Паркинг му је био претесан.

Из аутомобила је изашао младић одевен као јапи. Такав му је и наступ: директан, послован, гледа саговорника право у очи, а све као да жури. Јер, зна се, време је новац!

- Уплатио сам како ми је речено - говори пружајући рачун. - Сад бих да одјавим струју. Живим у Швајцарској, не исплати се...

Рачун, заиста, уредно плаћен, али кад се боље завири, запета на укупној суми умерена за једно децимално место. Двадесет пет, уместо двеста педесет хиљада. У динарима, на срећу.

- Па, пријатељу, не знам ко вам је то и шта рекао, али дужни сте десет пута више. А ако већ живите у Швајцарској, могли сте да искључите све велике потрошаче по кући пре него што сте пошли. Ево, просечна месечна потрошња је...

- Па, не живим овде, а и

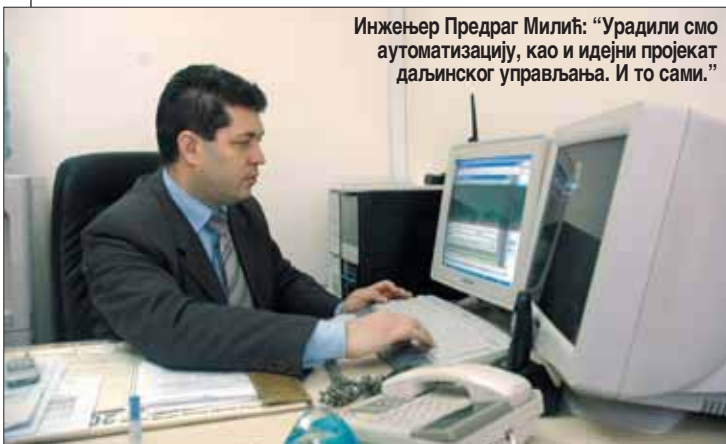
Косовском улицом, на међи Бујановца и Великог Трновца, са екипом електромонтера

речено ми је... - био је упоран јапи.

Из групе монтера који су слушали овај разговор, иступио је висок момак у плавом комбинезону, црне коврцаве косе и љутито му се обратио на албанском. Јапи се збунио, покушао безуспешно нешто да му објасни, па покуњено ушао у онај аутомобил који би сваком изазвао завист. И одјездио.

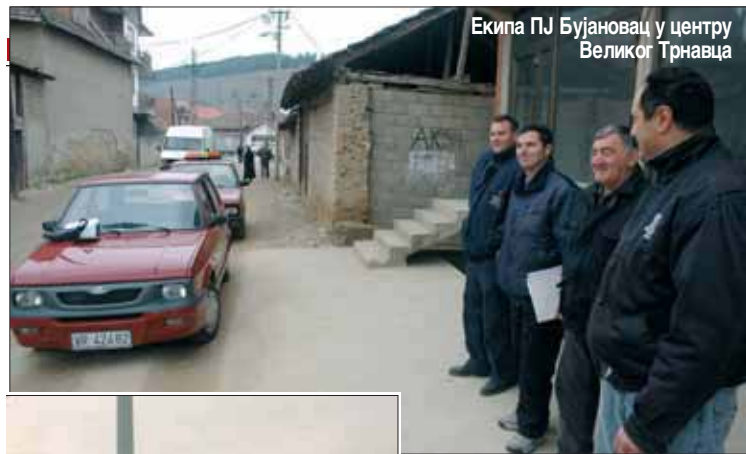
- Кад искључимо струју Србима, кажу нам да би требало да искључујемо и Албанцима - бесно је говорио Дали Бајрам. - Када је искључујемо Албанцима, пребацују нам да смо боље живи према Србима. Одемо ли у ромско насеље, кукају: "Само нама Циганима искључујете..." Ма, како да им објаснимо да за нас не постоје ни Срби, ни Албанци, ни Роми, ни Марсовци... већ једино уредне или неуредне платише! Добро је што сви разумемо псовке на српском, албанском или ромском, свеједно...

- А што га не упита да л' тако плаћа струју и у Швајцарској? - измотавао се неко.

Инжењер Предраг Милић: "Урадили смо аутоматизацију, као и идејни пројекат даљинског управљања. И то сами."

Екипа ПЈ Бујановац у центру Великог Трнавца

рица Јањић је издао усмени налог електромонтеру Слађану Станковићу да се искључи и купац Ђамил Имери, који се напаја са истог стуба.

Том приликом син Ђамила Имерија је узео секиру из шупе и кренуо ка раднику Слађану Станковићу који је био на стубу и већ искључио једну фазу. Насрнуо је, а онда оставио секиру на ограду, одакле је кришом однела једна женска особа...

Молимо Вас да предузмете законске мере због овог напада, јер овај догађај може да охрабри и мотивише остале потрошаче који дугују, а не желе да плаћају за утрошену струју...

- Наравно да сам се уплашио, а ко не би - рекао је Слађан. - Ја све мислим да је оно држава направила страшну грешку кад је крајем 2002. године одлучила да отпише дуговања за струју; и то само Албанцима у тадашњој "зони безбедности", што је посебна прича. Сад опет чекају исто то... Иначе, немам проблема јер сам задужен за српски део, за Кленички крај,

према манастиру Прохор Пчињски. А тамо је, углавном, сиротиња. Дужан човек педесетак хиљада; уђемо му у чатмару да га искључимо, а он спава у једном, а магаре у другом ћошку. Нити протестује, нити кука. Туга једна...

Почело је у канцеларији Мирољуба Рашића, руководиоца у сектору трговине Огранка Врање, у саставу "Југоистока", који нам је открио податак да је Врање преузело Прешево од Куманова пре само двадесетак година, али да је после тога читав крај енергетски изузетно унапредовао. Градило се, улагало...

- А дуговања су све време расла, само што сад упоредо расте и потрошња. Преузимамо мере да наплатимо... од опомена, преко искључивања, до утужења, али ми смо ваљда једини са такозваним техничким губицима у неким деловима, који износе невероватних четрдесет одсто. Сад креће замена бројила, па ћемо их изместити ван зидина: прво у Прешеву, па у Бујановцу, где су губици највећи. Рачунамо да ћемо их драстично смањити. Добро, тих губитака има и због великог броја готово сасвим напуштених села у којима има трафо-станица... То је објективно и морало би да нам се призна!

У неколико реченица дао ми је десетак тема за писање, а ми смо оберучке прихватили предлог да скокнемо до Бујановца, код Пеђе Митића и његових. И нисмо се покајали!

- Да је лако, није - рекао ми је Пеђа. - Али, ми све проблеме покушавамо да превазиђемо тако што се дружимо. И то приватно! Имамо правило да се последњег радног дана у години породично сви окупимо на Бујановачком језеру. Додељивали смо награду за најбољег радника, али ове године смо морали да сакупимо новац између себе, да не прекидамо традицију. Последњег фебруарског петка организујемо другарско вече... добро, журку...али тада не доводимо породице. А да не спомињем 2. август, Светог Илију, када се дружимо сви из Огранка Врање.

Показује нам фотографије са недавног испраћаја у пензију њихове раднице Благице Бркић. На њима весело друштво: ромска музика, загрљени Саша Јањић, Владимир Томић, Рамадан Исуфи, Љатиф Аднан и Драган Мишић наздрављају са пуним чашицама разнеженој колегици, будућој пензионерки...

Не жали се, али спомиње да, према техничким параметрима, имају мало запослених (тридесетак) и мало возила. Ипак, урадили су аутоматизацију, као и идејни пројекат даљинског управљања са сигнализацијом кварова. И то сами.

- Предали смо га општинској самоуправи, не видим разлог да не буде прихваћен - оптимистичан је Пеђа.

После су нас водили у Велики Трновац. Искључили су струју неком тешком дужнику у центру села, под мргодним погледима пролазника.

- Данас је пијачни дан, па је већина мушкараца на пијаци са стоком - објашњавао ми је Аднан Љативи. - Знају да не улазимо у куће ако су у њима жене саме, као данас, па не брину превише. А и ми радимо само оно што може на стубу. Иначе, не бисмо вас звали, није све баш овако мирно. ■

ТРЕЋИ СЛУЧАЈ

СКРАЂЕНА ВЕРЗИЈА

"Предмет: пријава против НН лица - сина Ђамила Имерија - за напад секиром на радника ПЈ Бујановац.

Радници Перица Јањић, Слађан Станковић, Саша Јањић и Зоран Стојменовић су по налогу радили на искључењу потрошача у селу Биљача, који имају изузетно велика дуговања за утрошену електричну енергију.

Приликом покушаја искључења на нисконапонском стубу купца Мусе Имеровића, бригадир Пе-

Слађан Станковић: блиски сусрет са секиром

Мирољуб Рашић: "Расту дугови, али расте и потрошња"

СНИМИО: ЖЕЉКО СИНБЕАД

Милош Лазић

СТУДИЈА О СИСТЕМИМА ОДРЖАВАЊА НА КОСТОЛАЧКИМ КОПОВИМА

Пет година за нови модел

■ У прихваћеној варијанти текуће и превентивно одржавање припада коповима, док инвестиционо и машинско одржавање изводе специјализоване фирме са стране

Одржавање рударске механизације представља значајну ставку у укупним трошковима производње угља. И у земљама транзиције питање одржавања постављало се међу првима када се размишљало о рационализацији трошкова и стварању ефикаснијег и јефтинијег система. С друге стране, квалитетно одржавање представља основ за сигуран рад рудника, па су све ове земље том проблему пришле веома обазриво и постепено, не чинећи при томе "нагле кораке", чији би резултат био смањење поузданости рада рударске механизације или зависности од извођача одржавања "са стране".

На захтев ЕПС-а стручњаци са "Рударско-геолошког и Електротехничког факултета из Београда урадили су студију под називом: "Избор оптималног система одржавања на коповима "Костолац". Студија, чији су аутори др Драган Игњатовић, др Борислав Јефтенић и др Слободан Ивковић, са сарадницима, садржи осам поглавља.

Комплетно је обрађено садашње стање расположиве основне и помоћне опреме, са приказом постојећих служби и стања одржавања. Предочен је и тренд дугорочног развоја експлоатације угља на костолачким коповима, илустрована су инострана искуства у овој области и дефинисане су могуће варијанте новог система одржавања основне и помоћне опреме са економском анализом.

О овом документу средином фебруара расправљало се на састанку Стручног

Одржавање основа сигурног рада рудника

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

савета "ЕПС-а", на којем су учествовали и представници Дирекције за производњу угља ПД "Термоелектране и копови Костолац". Овом приликом, поред констатације да је документ свеобухватан и аналитичан, од четири понуђене варијанте организације система одржавања, прихваћен је предлог да се у наредном периоду на ПД "Дрмно" систем одржавања организује по модификованој "А" варијанти, а да је тек по установљавању јаког техничког окружења и са стварањем јасних тржишних услова рада већи део делатности службе одржавања могуће поставити ван рудника (као што је случај у немачким рудницама, како је дато у варијанти "Д").

Шта, у ствари, садржи модификовани предлог

организације одржавања по "А" варијанти? Што се тиче текућег и превентивно одржавања ови послови организационо припадају копу у којем су радници организовани по централизованим групама за интервентно одржавање, односно по специјалистичким групама (група за багере, група за транспортере, група за дробилану, група за хидраулику и др.). Инвестиционо машинско одржавање багера у овој варијанти изводи специјализована фирма са стране, док инвестициону поправку транспортера и дробилане врше групе превентивног и текућег одржавања са копа. Електро ремонт изводе сервисне групе копа. Према овом моделу предвиђено је да се за потребе одржавања рудар-

ске и друге механизације на ПК "Дрмно" ангажује 608 запослених, односно: 366 радника машинске струке (од тога 16 радника у контролном центру) и 242 радника електро струке (од тога 15 радника у контролном центру). Процена је да је за увођење овог система одржавања потребно око пет година. За то време требало би побољшати услове рада на копу, увести информационе и дијагностичке системе, извршити ревитализацију и модернизацију опреме, уз сталну обуку кадрова, затим уз већу мотивацију радника, али и њихове одговорности. Укупна улагања у тај пројекат износила би око шест милиона евра. Економска анализа студије показује да ће се уложена средства веома брзо исплатити и то макар и минималним растом временског коришћења капацитета. А уколико се у обуци узму ефекте од мање куповине резервних делова и повећане сигурности рада машина, јасно је да ће се уложена средства више-струко вратити.

Како је назначено у студији, тренутно не постоје предуслови за увођење варијанте "Д", по којој је предвиђено да текуће одржавање организационо припада копу, а да се његово сервисирање и инвестициони (ремонтни) део повери специјализованим фирмама са стране. Такав модел организације "остаје за будућност", јер, усвојене модификоване варијанте "А" за прелазак на варијанту "Д", која се већ примењује на рудницама у Немачкој, потребан је дужи временски период. ■

С. Срећковић

КАДРОВСКЕ ТЕШКОЋЕ У ПОВРШИНСКИМ КОПОВИМА “КОЛУБАРА”

Радионице жељне мајстора

■ Само на Пољу “Д”, у радионицама за машинско одржавање, према важећој систематизацији, недостаје више од 200 мајстора различитих профила

Радионице на Површинским коповима лигнита “Колубара” запале су, после најновијих споразумних раскида радног односа, али и услед редовних одлазака у пензију крајем прошле године, у велике кадровске потешкоће. На свим коповима (Поље “Б”, Поље “Д” и “Тамнава”) недостају мајстори свих профила. О тешкој ситуацији можда најречитије говори податак да само на Пољу “Д”, највећем колубарском руднику лигнита, који током једне године откопа више од 14 милиона тона лигнита и око 45 милиона кубика јаловине, у радионицама за машинско одржавање система “није попуњено” више од 200 радних места.

- Недостају мајстори различитих профила, али и помоћни радници, каже Милован Радисављевић, помоћник управника за машинско одржавање на овом копу. У радионици за одржавање багера ради само 58, а по систематизацији ове послове требало би да обавља више од 120 људи. Слична ситуација је и у радионици за одржавање трачних транспортера. Тамо би ове послове требало да обавља око 140 радника, а после бројних одлазака по различитим основама, и то углавном најбољих мајстора, у њој је сада само 53 запослених. Недостаје, значи, скоро 90 радника. Нешто боље је у радионици задуженој за варилачке послове. Тамо, по шеми, треба да ради 60 радника, а има их 49. Проблем је, међутим, у томе што је ту, “многo” жена, које нису у могућности да обаве неке и то неретко “тешке” по-

словце из делатности ове радионице.

Вулканизерски посао је, наглашава даље Радисављевић, кажу многи један од најтежих у “Колубари” и на површинским коповима. У овој радионици остаје “само онај ко мора” те, зато, и не чуди податак да деценијама, организациона шема није попуњена. Те послове сада обавља 38, уместо 65 људи, колико је радника систематизацијом радних места предвиђено. А на овом копу дужина трачних транспортера креће се око 100 километара, што значи да у обавезу спада њено одржавање на скоро 200 километара транспортне траке. А уз то, када је то неопходно, наши мајстори одлазе и на друге колубарске копове, како би тамо помогли у решавању компликованих и честих проблема. У радионици недостају, углавном, искусни мајстори. Но, како на површинским коповима ради и стотинак младих људи - на одређено и преко задруге - очекујемо да ће се неки од њих определити за овај посао у овој радионици и добити стално запослење, додати Радисављевић.

Према његовим речима, слично стање је и у стругарском одељењу. Тамо се раде “најфинији” послови, а врхунских мајстора је све мање. У таквој ситуацији принуђени смо да за неке од послова на различитим струговима и глодалицама ангажујемо и жене. Истина, њих је мало али и то је нешто. Све у свему, констатује Радисављевић, већ скоро два месеца на коповима недостаје више од 200 (или око 50 одсто укупног броја) људи. А они би, по актуел-

Милован Радисављевић

У радионицама копова све је мање запослених

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ној систематизацији радних места, требало да раде у радионицама за машинско одржавање Поља “Д”. То, наравно, за последицу има податак да, већ сада, нисмо у могућности да правовремено одрадимо све послове за које смо задужени. Због тога, закључује наш саговорник, апелујемо на одговорне, који учествују у доношењу “одговарајућих одлука”, да што пре помогну и да тиме реше макар део овог проблема.

Јер, пред запосленима у машинском одржавању су обавезе које ће у месецима који долазе бити све веће. Да би се обавили најважнији послови (редовно сервисирање и одржавање система и багера и планирани годишњи ремонти на два угљена и шест јаловинских система), једноставно речено, овде је неопходно да се

запусти још људи. У обавези ове радионице је и да “од ово мало муке”, када се то тражи, “позајми” и по десетак људи за рад на системима. Јер, мајстори недостају и тамо, а посаде на системима, макар условно, морају бити комплетне. А према оријентационим рачуницама радионицама копова ургентно недостаје бар 75 радника. У три радионице (багери, траке, вулканизација) распоредило би се, потом, 60 бравара и макар десетак варилаца различитих специјалности то је и минимум, који би заједно са постојећим стручним кадром био и гаранција да се у предстојећи период, макар условно, улази спремно. А да би се задате радне обавезе испуниле ваљано - на време и до краја. ■

М. Тадић

РЕМОНТИ У ТЕНТ А

Највећи захвати на цевним системима

■ Блок А 4, због највећег обима, први по редоследу ремонтних радова ■ Сви послови биће финансирани средствима ЕПС-а

Ремонтна сезона у Термоелектранама “Никола Тесла А” почиње 1. априла 2007. године и то на блоку А-4. Планирано је да прва синхронизација на њему, после свих завршених радова, буде 1. децембра и да блок тада уђе у пробни погон. Како је тим поводом за “kWh” изјавио Михаило Николић, директор ТЕ “Никола Тесла А”, циљ овог ремонта је достизање пројектованих параметара, повећавање поузданости и максимално повећавање степена корисности рада блока. На основу планираних радова, очигледно је да ће се највећи и најзначајнији радови у ТЕНТ А одвијати на блоку 4. То је, уједно, и један од највећих захвата који је у ТЕНТ-у урађен у последњих неколико година. Веома је битно и то да се све оно што је планирано у овом ремонту финансира сопственим средствима ЕПС-а.

Планирани ремонтни радови на “четворки” обимнији су у односу на трећи и пети блок. Међу њима најважнији су потпуна замена електрофилтера, затим великог дела цевног система котла, као и потпуна замена паровода. Биће урађени и комплетни ремонтни свих пратећих постројења на котлу, турбине са заменом кућишта турбине средњег притиска, као и генератора и свих електроенергетских делова. Као и на претходним капиталним ремонтима са елементима модернизације и на блоку

А-4 биће извршена потпуна замена система за управљање и регулацију.

- Све потребне дугорочне набавке као и радови на турбогенератору су уговорени. Са Институтом “Михаило Пупин” сачињен је уговор о пројектовању и имплементацији МРО система, што ће се реализовати заједно са инжењерима ТЕНТ-а. На блоку од 310 мегавата то ће бити и први такав посао. Сви остали радови су договорени и у току је потписивање уговора. Велики део послова поверен је домаћим фирмама или од њих формираних кон-

зорцијума - истиче Николић.

Циљ је да се замени што више цеви на котловима, јер је лане највећи број застоја био због акцидента на том систему. А мало је урађено због кашњења у испорукама цеви. Ове године, стога, биће врло тешко испунити до краја план замене цевних система, јер су ремонтни на осталим блоковима изузетно кратки. Трајаће, на име, од 15 до 35 дана, с тим што ће се ремонт на блоку А-6 продужити на 60 дана због потребе замене комплетног цевног система кондензатора.

На блоку А4 највећи радови

У ремонте један по један: са ремонта блокова

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

У току године, како је планом предвиђено, блокови ће улазити у ремонте један по један. Тако ће блок А-3 бити заустављен 29. априла и ремонт ће трајати 30 дана. Значајнији послови у њему су уградња загрејача високог притиска, замена једног дела цевног система економајзера I и II, односно међупрегрејача И, с тим што ће сви остали делови система бити ремонттовани а неки елементи замењени новим. После овог, у ремонт 29. маја, улази блок А-1. На њему је планирана замена половине цевног система економајзера и циљ је да се максимално побољша заптивеност котла да би се смањило усисавање ваздуха и самим тим побољшао рад котла.

- После ремонта “јединице” улазимо у период у којем ће се преклапати радови на блоковима 5 и 6 - каже Николић. А у периоду од седам дана у застоју ће бити блокови 4, 5 и 6, због предвиђене замене система за управљање на допреми “2”, са које се напajaју сва три блока. Тај посао је уговорен са Информатиком, пројекат је урађен и у току је припрема радова за обезбеђивање опреме да би се систем благовремено пустио у рад. Блок А-5 биће у ре-

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

РЕВИТАЛИЗАЦИЈА БЛОКА ОД 100 МЕГАВАТА У ТЕ “КОСТОЛАЦ А”

Стиже неопходна опрема из Русије

■ Из Гоше стигао ремонтвани ротор турбине ниског притиска, као и део недостајуће опреме из Русије

Иако са мањим закашњењем, сада је сасвим сигурно да ће се радови на ревитализацији блока од 100 мегавата у Термоелектрани “Костолац А” завршити за неколико недеља. Из Гоше је стигао ремонтвани ротор турбине ниског притиска и у току је његова уградња. Пре неколико дана обављено је хемијско чишћење котла и прва фаза продувавања са убризгавањем кисеоника. У кругу термоелектране од пре неколико дана стигао је и део недостајуће опреме из Русије. Другим речима, реално је очекивати да ће ова обновљена производна јединица у костолачким термоелектранама, која ће поред производње електричне енергије бити и резервни извор за издвајање топлотне енергије за потребе топлификационих система даљин-

ског грејања у Костолцу и Пожаревцу, већ у марту ући у погон.

Према речима Љубише Стевића, директора Дирекције за производњу електричне енергије у Привредном друштву “Термоелектране и копови Костолац”, још се чека на део опреме из Русије. Реч је о коморама за убризгавање првог и другог степена, затим о мањим деловима опреме за катао отпорним на високе температуре, односно за реконструкцију система за побуду. Из тог дефицитног континента из Русије стигла је опрема арматуре, механички механизми за клапне на регулацији котла и делови за модернизацију помоћног система за турбину - прирубнице. Нађено је, такође, и решење за оштећене полуспојнице на турбине ниског

притиска, а што се догодило у Гоши, приликом обављања ремонта тог ротора. Да би се овај проблем, међутим, трајно решио, код руских испоручилаца наручене су нове полуспојнице и оне треба да стигну до краја априла.

У ревитализацију ове обновљене производне јединице, чији ће радни век бити продужен за наредних 15 година, не рачунајући ранију опрему из руског кредита, уложиће се више од 20 милиона евра. Покретањем ове машине костолачке Термоелектране имаће на располагању поново сва четири производна блока, са укупном снагом од 1.000 мегавата и са могућношћу да годишње произведу и више од 4,5 милијарди киловат-часова електричне енергије. ■

Ч. Радојчић

монту од 3. јула, уз застој од 15 дана и за то време покушаћемо да отклонимо сва слаба места уочена у његовом раду. Са ремонтом блока А-5 преклапају се и послови на блоку А-6, где такав захват почиње 11. јула и трајаће 60 дана. Први и највећи посао, због чега је продужен ремонт, биће потпуна замена цевног система кондензатора турбине. У њему већ сада оштећено је преко 11 одсто цеви, а такви инциденти на кондензатору сваком даном се повећавају. Било је, значи, неопходно планирати комплетну замену цевног система, тим пре што је велики капитални ремонт блока А-6 одложен за 2009. годину (а због планиране “капиталке” у ТЕНТ Б у 2008. години). На блоку А-6 за 60 дана урадиће се много више послова него у редовном ремонту.

Последњи у ремонт улази блок А-2, који би требало да почне 9. септембра и трајао би до 13. октобра. Планира се, такође, замена велике количине цеви на котлу, као и остали стандардни ремонтни захвати. На спољним постројењима ове године планирана је замена система управљања на допреми. ■

К. Јанићијевић

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

У очекивању делова опреме из Русије

ТЕРМОЕЛЕКТРАНА "КОСТОЛАЦ Б" У 2007. ГОДИНИ

Смањивање застоја у првом плану

■ Успешно настављен тренд производње електричне енергије у надпланским количинама и то упркос периодима хладне резерве, односно рада блокова на техничком минимуму.

Неколико дана пре календарског истека другог по реду овогодишњег месеца блокови Термоелектране "Костолац Б" остварили су план производње електричне енергије за фебруар. На тај начин настављен је тренд надпланске производње карактеристичан за ове блокове од почетка актуелне грејне сезоне.

- Сигурно да би производни резултати били бољи да, због актуелних временских прилика односно форсирања рада хидропо-

тенцијала, у више наврата нисмо по налогу диспетчера радили на техничком минимуму, па чак били и у хладној резерви - каже Ненад Јанков, директор ове термоелектране. Оцењујући рад блокова на измаку ове зиме, Јанков још истиче да су блокови и у последњих неколико дана фебруара радили на техничком минимуму, иако су били потпуно спремни за рад пуним капацитетом. У сваком случају, радује то што смо и поред тога успели да остваримо па и пре-

Смањење броја застоја, најважнији овогодишњи задатак

машимо фебруарски план, баш као и јануарски.

Анализирајући рад блокова у 2006. години, руководећи тим електране у овој години као најважнији задатак предвидео је смањење броја застоја. Имајући у виду да су у прва два овогодишња месеца блокови имали по неколико застоја, од којих је већина проузрокована проблемима на цевном систему, планирано се још сасвим не остварује. Тим поводом Јанков напомиње да то значи и да је испуњена квота предвиђених застоја у јануару и фебруару, а оно што радује је да су они били веома кратки, тако да су санације изведене у оптималним роковима. Проблема је изазвало и то што је ТЕ, иако је била спремна за рад, улазила у хладну резерву. А неколико је застоја и то ван нашег домена - било принудних. Један је, рецимо, био проузрокован потребом заустављања блока да би радници из ЕМС-а обавили интервенцију у трафо пољу, а други пак због грешке на монтажном вару на котлу. У сваком случају, настављамо са свакодневним настојањима да се мировања блокова избегну.

Овако добром раду производних капацитета у

Термоелектрани "Костолац Б" пуни допринос дали су и у запослени на копу "Дрмно" обезбеђивањем угља доброг квалитета, што је од пресудног значаја за стабилан рад. То је резултат свакодневних контаката и пуне координације на остварењу заједничког циља - што већој производњи електричне енергије. Интензивна сарадња рудара и енергетичара сада је усмерена на решавање проблема постизања оптималне granulације расположивог угља, што је такође веома важан сегмент нормалног рада блокова.

У Електрани, паралелно са тим, теку и припреме за спровођење овогодишњих редовних ремонта у трајању од по месец дана и са периодом стајања обе машине због интервенција на заједничким постројењима. Према тренутној ситуацији, ремонти ће бити обављени у јулу и августу ако до померања не дође због актуелне ситуације у електроенергетском систему. Тендерска процедура за набавку значајнијих резервних делова и опреме увелико је у току и за очекивати је да ће лето бити спремно дочекано. ■

Ч. Радојчић

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

У ревитализацију овог постројења биће уложено више од 20 милион евра

У ХЕ "БАЈИНА БАШТА"

Електроника диже уставе

Ремонти се не раде само када се зауставе генератори, сијасет таквих послова има и у време када су они у погону

Обично се сматра да се у хидроелектранама ради само у време ремонта, док се у осталом времену статира, односно чека на посао. Међутим, тако мисле и причају само неупућени или злонамерни, а стварност је сасвим другачија. Мијодраг Читаковић, помоћник директора ПД "Дринско - Лимске ХЕ" за експлоатацију и одржавање електроенергетских објеката, каже да, чим се ремонти заврше, почињу припреме за наредне ремонте. И тако из године у годину. Уосталом, не ради се ремонт само онда када се заустави генератор, сијасет посла има и када су они у погону. То су, реци-

мо, радови на сопственој потрошњи, разводним постројењима, спољним објектима итд. Крајем прошле године, на пример, обављена је реконструкција уставе број пет на брани ХЕ "Бајина Башта". Повод за ову реконструкцију било је то што ХЕ "Вишеград" испушта 800 кубика воде у секунди, а ХЕ "Бајина Башта" 600 кубика. Темељни испусти у ХЕ "Вишеград" знатно су бржи од преливних могућности у ХЕ "Бајиној Башта". Имајући то у виду, класичан електромоторни погон је замењен и уграђена је комплетна опрема за дизање уставе број пет. Електроника сада, значи, диже уставу и то је двоструко брже него ра-

Бољи рад брана у ХЕ "Бајина Башта"

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

није. Електронска опрема је уграђена крајем прошле године, а тестирање и пробно дизање уставе извршено је почетком фебруара, када је наишао већи водени талас и када је било прелива. Дизање уставе је опробано и при дупло већој брзини испуштања воде и ефекти су више него задовољавајући - истиче Читаковић. На пролеће ће овај важан посао бити настављен, електронска опрема ће се уградити и на остале четири уставе, за шта су припреме у току.

Годинама се, такође, врше радови на санацији левог бока бране ХЕ, уграђе-

на је огромна количина бетона и гвоздене арматуре да би се повећала стабилност бране - истиче Читаковић. У току је и припрема уградње инструмената за мерење напрезања у бетону, што ће допринети да се изврши комплетна анализа напонског стања у бетону. Разлог за то је што близина планинских масива Таре, Златибора и Златара за последицу има тектонска померања земљишта, а после 40 година постојања бране уочено је такво на левом боку за неколико милиметара.

М. Ђокић

"ДРИНСКО-ЛИМСКЕ ХЕ" У ПРВА ДВА МЕСЕЦА

Преполовљена производња

После прошлогodiшњег знатног пребачаја плана, у ПД "Дринско - Лимске ХЕ" производња електричне енергије у прва два месеца 2007. године у односу на план је преполовљена. Пошто падавина готово да и није било у протеклих шест месеци, такав подбачај је нарочито изражен у "Лимским ХЕ", које су у јануару произвеле око 41 милион киловат-часова, што је само 44 одсто од плана. А бољи резултати, према тренутној ситуацији, не очекују се ни у фебруару. ХЕ "Увац" је, тако, у јануару произвела 8,6 милиона киловат-часова

(план остварен са 60 одсто), ХЕ "Кокин Брод" - 2,4 милиона kWh (24 одсто), ХЕ "Бистрица" - 16,8 милиона kWh (34 одсто) и ХЕ "Потпећ" - 13,1 милио-

на kWh (66 одсто). А полумесечна фебруарска производња електричне енергије у овим ХЕ достигла је само 26 одсто од плана. Што се акумулација тиче,

попуњеност језера на Увцу износи 51 одсто, на Кокином Броду - 81, Бистрици - 96 и у проточној ХЕ "Потпећ" 91 одсто.

Реализација плана производње нешто је боља у ХЕ на Дрини. У ХЕ "Зворник" у јануару је план реализован са 85 одсто, а у првој половини фебруара остварење је нешто веће и износи 91 одсто. У овом периоду у ХЕ "Бајина Башта" план производње остварен је са 82,5 одсто, а у РХЕ са 38 одсто, с тим што у њеном језеру има воде за производњу око 165 милиона киловат-часова.

М. Ђ.

Слабији старт од очекиваног: ХЕ "Увац"

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

РЕМОНТИ НЕ ОМЕТАЈУ ПРОИЗВОДЊУ У ХЕ "ЂЕРДАП 2"

Преко плана и са седам агрегата

■ У току интензивни радови на ремонту и модернизацији опреме на оба агрегата ■ Кашњења у испоруци опреме продужавају ове радове

На додатној електрани ХЕПС "Ђердап 2" у току су интензивни радови на ремонту и модернизацији опреме на оба агрегата. Планом је предвиђено да се замени турбински регулатор, затим сегменти лежачева добиће нову тефлонску превлаку, а што се тиче електронике промениће се командна табла заштите агрегата, ормани регулатора као и сопствене потрошње итд. Сви потребни делови су набављени, али и проблема има са испоруком опреме. Регулатор набављен у Русији стигао је, тако, на градилиште тек пре неколико дана, са закашњењем од 10 месеци. А кашњења је било и у испоруци друге опреме.

Конструкција капсулних агрегата је таква и да би се заменила осовина ротора на А - 10 било је потребно да се

из проточног тракта извуче комплетан блок генератора тежине 450 тона - истиче тим поводом Небојша Карановић, заменик директора за производњу у ХЕ "Ђердап II". На монтажном блоку из загрљаја статора извлачи се ротор са осовином, а потом се са осовине скида ротор. У Румунији је набављена нова осовина и допремљена на градилиште и кренуло се и са комплетирањем блок генератора. После два месеца монтаже крајем фебруара, наиме, ротор је из вертикалног положаја постављен у хоризонтални, а дан касније метална конструкција, тешка 150 тона, враћена је на своје место. А да би у погону све, ипак, функционисало како треба на споју ротора са осовином било је неопходно постићи прецизност и у стотом делу милиметра, објашњава даље Карановић

Монтажа ротора, тешког 150 тона

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

сложеност овог захвата. Ове радове изводе радници румунске фирме UCM из Решице, а то је иста екипа која је и монтирала агрегате на додатној електрани крајем деведесетих година. У наредном периоду следе радови на завршетку окрупњавања блока генератора и његово враћање у грађевинску јаму.

Што се тиче производње у прва два месеца, иако електрана ради са свега седам од укупно 10 агрегата, план је пребачен за неколико процената. "Ђердап 2", као задња електрана у "Ђердапској" каскади, не може да утиче на ниво доње воде, па

се дешава да иако је доток одличан а она велика да се смањује пад, а самим тим и производња. План производње за ову електрану, стога, ради се са вероватноћом оствареног дотока од 50 процената. Како је идеалан доток за "Ђердап 2" 7.000 до 8.000 кубика воде у секунди и у неповољнијој хидрологији тешко се може остварити. А када би се, значи, планирана производња реализовала са вероватноћом од 70 процената оствареног дотока, ова електрана би, свакако, реализовала предвиђени učinak. ■

Милорад Дрча

ХЕ "ЂЕРДАП": ЗАШТИТА ПРИОБАЉА

Плажа - мештанима на поклон

Формирање 80 километара дугог акумулационог језера ХЕ Ђердап 2 условило је обимне радове у приобалном подручју на десној обали Дунава (лева обала припада суседној Румунији). У 12 насеља изграђено је преко хиљаду стамбених и економских објеката, Брза Паланка је комплетно дислоцирана, а поједина насеља делимично, док су Грабовица и Грабовичко поље заштићени насипом. Готово сва насеља у приобаљу добила су савремену инфраструктуру, а изграђено је и неколико привредних објеката ради решавања егзистенције људи којима је језеро поплавило имања. ХЕ "Ђердап" је преузео обавезу да ради на побољшању услова живота становништва у приобалном подручју и за ове радове издваја

велика новчана средства. Мобилна екипа "Ђердапа 2", тако, већину времена проводи на терену и у сваком тренутку спремна је да са извођачима радова интервенише када се за то укаже прилика.

У селу Љубичевцу, смештеном на пешчаном спруду тек неки метар изнад нивоа Дунава, због елиминисања подземних вода испод села израђен је цео систем

дренажних канала и црпна станица. А пре само годину дана у овом месту биле су блатњаве улице, а сада је већ две трећине насеља асфалтирано а преостали део биће завршен у предстојећој грађевинској сезони. Неколико километара низводно од њега је Брза Паланка са тако сређеном плажом какву немају ни познати приморски градови. А за

њено ширење, на пример, утрошено је само око 5.000 кубика шљунка. Плажу ће добити и Михајловац, место на десетак километара узводно од ХЕ "Ђердапа 2" за шта ће се, кажу у овом Огранку, утрошити око 40.000 кубика шљунка само за уређење обале. ■

М. Дрча

Улице села Љубичевца: некад и сад

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ЛАЊСКОМ НАПЛАТОМ У ЕД "ЈУГОИСТОК", Д.О.О. НИШ ЗАДОВОЉНИ, АЛИ ...

Ниш опет "квари" просек

■ Пироћанци воде међу огранцима у ЕД "Југоисток" у остварењу наплатног задатка, а следе их лесковачка и зајечарска електродистрибуција ■ Поправља се наплата намирења потраживања и у ЕД Ниш ■ У 2006. години остварен наплатни задатак ЕПС-а

Организовањем шест огранака у јединствено Привредно друштво за дистрибуцију електричне енергије омогућило је да ЕД "Југоисток", д.о.о. Ниш премаши прошле године остварење наплатног задатка са 103,72 одсто. Постигнутим резултатима у наплати на нивоу целог привредног друштва у "Југоистоку" су задовољни, али је чињеница да наплата у Нишу и даље каска за осталим огранцима. Без добре наплате у Нишу, међутим, не може да буде добра ни укупна наплата целог ПД "Југоисток".

Овако наплату потраживања у прошлој години оцењује Мирољуб Јовановић, директор Дирекције за трговину електричном енергијом у ПД "Југоисток", јер ЕД Ниш преузима 33,3 одсто од

Мањина "забушава"

Анализа наплате у Нишу показује да свега десет одсто купаца електричне енергије од 150.000, колико их је регистровано на подручју ове дистрибуције, не плаћа редовно утрошену струју. Фрапантан је податак да је свега шест одсто од укупног броја купаца са дугом од преко 100.000 динара и они највише учествују у структури потраживања са чак 66,6 одсто укупног дуга.

укупне електричне енергије коју узима "Југоисток", што је и трећина потраживања. Не може се, ипак, порећи да је лане у Нишу остварена укупна наплата са годишњим просеком од 95 одсто, што је изузетан скок у односу на претходне године.

Најбољи просек наплате лане је имала електродистрибуција Пирот, која је успела да и у тешким условима замрле привреде оствари наплату од чак 114,32 одсто! Лесковачки огранак је на другом месту по премаше-

ном плану наплатног задатка са 108,29 одсто, а у стопу га следи "Електропимок" Зајечар са 108,18 одсто остварене наплате. Електродистрибуције Прокупље и Врање остале су доследне са управо 100 одсто оствареног наплатног задатка.

- Што се тиче Ниша, опет, није све црно. У прва четири месеца прошле године наплата потраживања, наиме, једва да је била 90 одсто, па се успело у томе да се до краја године тај проценат доста поправи - каже Јовановић.

Мирољуб Јовановић

Крајњи циљ у овој години је постигање наплате од најмање 97 одсто и већ у првим месецима ове године предузимају се потребне мере да се тај проценат и оствари. ■

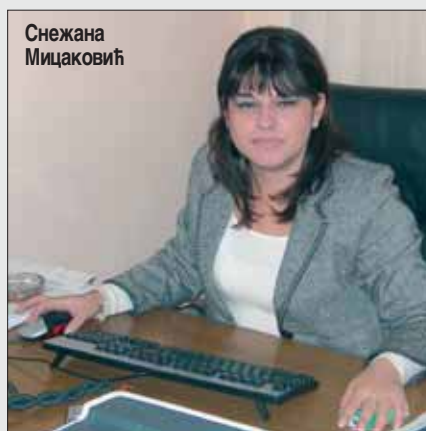
С. Манчић

У ПД "ЈУГОИСТОК" УХВАТИЛИ СЕ У КОШТАЦ СА КУПЦИМА КОЈИ КРАДУ ЕЛЕКТРИЧНУ ЕНЕРГИЈУ

Ормарићи против "дивљака"

У ПД Југоисток озбиљно су се ухвати у коштац са вишегодишњим проблемом неовлашћене потрошње електричне енергије. У ту сврху у фирми је основан и Савет за спровођење оперативног плана за смањење нетехничких губитака, који је прописао ЕПС. Један од начина њеног сузбијања је и постављање мерних ормарића на стуб и праћење потрошње сумњивог купца. Како истиче Снежана Мицаковић, сада је набављено 50 оваквих ормарића и прва искуства са њиховом уградњом на стубовима испред кућа сумњивих потрошача су веома добра. То је ефикасан начин да се прати потрошња струје на оним местима где струјомери региструју мање утрошених киловата него што се очекује. Са овом технички модерном праксом откривања "дивље" потрошње кренуло се пре неколико месеци, с тим што се сада, са набавком још 50 контролних мерних ормарића, добија могућност да се за краће време открије већи број случајева крађе.

У плану је да се у току лета поставе такви уређаји и у трафо-станице, што ће омогућити још брже откривање неовлашћене потрошње. На тај начин усмерено ће се ићи у откривање

Снежана Мицаковић

"дивље" потрошње. Јер, лакше је открити оне који краду струју кад се упореди потрошња очитана на бројилу у трафо-станици са збиром појединачне потрошње прикључених на тај објекат.

У краји струје, прошле године откривено је 1.059 купаца. Само у јануару ове године утвр-

ђено је да чак њих 150 неовлашћено користи електричну енергију. Потрошачи који "на дивље" троше струју много пута до сада показали су домишљатост у проналажењу начина како да на струјомеру буде прочитано мање киловата него што то у ствари јесте. Разлика између приказаних и стварно потрошених киловата је обично драстична. Откривено је, на пример, да је у једном угоститељском објекту приказана потрошња за месец дана била једнака оној за само три дана, коју је овај купац имао у претходном периоду док није почео да примењује мере за смањење стварно утрошене струје.

Извор информација о потрошачима који неовлашћено троше струју су и анонимне пријаве грађани, а чак у половини таквих пријава показало се да су оптужбе биле тачне. Против купаца за које се утврди да су неовлашћено трошили електричну енергију подноси се кривична пријава, уз обрачунати период за који је користио електричну енергију "на дивље". Према Закону о енергетици, за овакво кривично дело казне су од годину до три године затвора.

С. М.

У ПД "ЦЕНТАР", ОГРАНАК "ЕЛЕКТРОШУМАДИЈА"

Канцеларије само за купце

У Привредном друштву "Центар" велика пажња поклања се односима са купцима и настоји се да се квалитет услуга подигне на још виши ниво. Из тог разлога у Огранку "Електрошумадија" - Крагујевац отворене су две канцеларије у самој шалтер сали, како би купци много брже и лакше добили одговоре на сва питања, значи без заморног чекања у реду или тумарања од врата до врата, што по правилу нервозу уноси и код запослених. Све ће то од сада завршавати у овим новоопремљеним канцеларијама, где ће одмах добијати тачне и комплетне информације.

У једној канцеларији примају се, наиме, захтеви за нове прикључке, повећање снаге, замену бројила и слично. Захтеви за нове прикључке попуњавају се на рачунару и штампају тако да је знатно убрзан рад. У другој канцеларији купци могу да добију све ин-

Убудуће брже до правих информација

формације везане за обрачун електричне енергије, да изврше рекламације и исправке својих обрачуна или да се, када је реч о одређеним категоријама, информишу о посебним погодностима. У том раду по потреби учествоваће струч-

њаци из различитих области (инжењери, правници, економисти) како би купци добили заиста потпун и компетентан одговор на сва питања. У наредном периоду настоји се да се са таквом праксом настави и у другим оградима ПД

"Центар". Јер, овакав начин рада много је прихватљивији за купце, који ће тако на доста хуманији начин долазити до потребних информација и решавања појединих проблема. ■

Н. Павићевић

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

ПД "ЦЕНТАР"

Смедерево - нови огранак

У ПД "Центар" д.о.о. Крагујевац образован је нови огранак, који ће пословати под пуним називом "Центар" д.о.о. Крагујевац - Електродистрибуција "Електроморава" Смедерево. Поступак образовања новог огранка текао је по законској процедури, која је подразумевала доношење одлука од стране овлашћеног представника оснивача и давање сагласности од стране Управног одбора ЕПС-а. Завршна фаза образовања новог огранка је његова регистрација код Агенције за привредне регистре и тај поступак је у току, после чега ће и тај нови организациони облик започети рад.

Остаје нам да новообразованом огранку честитамо и пожељимо да постане лидер у пословању и оствареним резултатима.

С. М.

Смедерево - трећи огранак у ПД "Центар"

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

СТАЊЕ НИСКОНАПОНСКЕ МРЕЖЕ У “ЕЛЕКТРОДИСТРИБУЦИЈИ БЕОГРАД”

Улагања смањују кварове

■ У градском подручју само у 2006. години бетонским замењено 1.574 дрвених стубова и реконструисано 36 трафо-станица ■ На приградском конзуму замењено још 2.570 стубова и реконструисана надземна 0,4 kV мрежа у дужини преко 102 километра

Обезбедити купцу квалитетну робу - услов је без ког се не може замислити успешно пословање ниједне озбиљне фирме. Тај “conditio sine qua non” за електродистрибутивне фирме је, несумњиво, квалитетна испорука електричне енергије. А да би остварили добре напонске услове дистрибутери, свакако, морају добро одржавати електроенергетски систем, у којем је нисконапонска мрежа битан део. Нисконапонску мрежу целокупног конзума београдске Електродистрибуције чини, наиме, 5.750 километара надземне и 3.470 километара подземне мреже, која се напаја из више од 6.000 трансформаторских станица 10/0,4 kV.

- У озбиљно сређивање стања нисконапонске мреже “Електродистрибуција Београд” кренула је у 2005. години. Приоритет је био њено санирање у централном градском језгру, и то због отежаних услова одржавања и експлоатације. Прешло се, затим, и на реконструкцију мреже у ободним деловима градског конзума - каже Борислав Косановић, директор Дирекције градске. Динамика извођења ремонтних радова дефинисана је на основу података о старости мреже и уочених проблематичних места. Првобитно, акценат је био на замени дрвених стубова старијих од 30 година - бетонским, као и дотрајалих проводника - СКС проводницима. После тога, радило се на реконструкцији опреме у већем броју трансформаторских станица 10/0,4 kV, које су такође биле дуже време у експлоата-

У сређивању стања нисконапонске мреже приоритет дат централном градском језгру и то због отежаних услова одржавања и експлоатације

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

цији. Део послова на реконструкцији ниског напона урађен је упоредно са радовима на припреми мреже за управљање на средњенапонском нивоу. ЕД Београд у претходне две године уложила је знатна средства у ове радове и она су се вишеструко исплатила.

У градском подручју тако, лане је замењено 1.574 дрвених стубова 1 kV бетонским и реконструисано је 36 трафо-станица 10/0,4 kV. Обновљено је, такође, и 98 километара надземне 0,4 kV мреже, као и 540 метара нисконапонске подземне кабловске мреже. На приградском конзуму у 2006. години новим бетонским замењено је укупно 2.570 дрвених стубова и реконструисана је надземна 0,4 kV мрежа у укупној дужини од 102,8 километара. Значајно је, исто тако, да је у приградском конзуму изразито заступљена ваздушна мрежа, која чини чак 93,36 одсто нисконапонске мреже.

Уложени напор и улагања у нисконапонску мрежу заиста су се исплатили. Зимске сезоне у 2005/6. и 2006/7. години потекле су са знатно бољим резултатима. Доказ за то, пре свега, је значајно смањење броја пријављених кварова на овом напонском нивоу. ЕДБ, стога, више нема проблема на мрежи ниског напона, чак ни при лошим временским приликама, узрокованим ветром, кишом или снегом.

Косановић је, такође, истакао да је довођење нисконапонске мреже у технички исправно стање дало могућност овом друштву да у наредном периоду организацију послова прилагоди смањеном броју електромонтера. То значи да купци неће трпети, јер ће их ова дистрибуција и будуће ефикасно и квалитетно снабдевати електричном енергијом. ■

Т. Зорановић

ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА ТРЖИШТА ЕНЕРГЕТИКЕ У ЕУ

Замрзнут план о разбијању монопола

■ Министри земаља чланица Европске уније искористили су већ прву прилику и, бар за извесно време, замрзли план ЕУ за либерализацију тржишта електричне енергије и гаса, усмерен пре свега на разбијање монопола и то одвајањем производње од преноса и дистрибуције електричне енергије

На састанку ресорних министара земаља чланица Европске уније, одржаном 15. фебруара, као што се и очекивало, носиоци отпора према “унбундлингу”, односно одвајању производње од преноса и дистрибуције електричне енергије, били су Немачка и Француска, у којима постоје велики енергетски концерни где су ове делатности сконцентрисане и за њихово раздвајање нема ни назнака. Њима се прикључила и Чешка, која је досад чешће била у табору оних који су “гурали” либерализацију енергетике, док су на супротном полу били Велика Британија и нордијске земље.

Расправа је била у суштини прелиминарна и, у ствари, значила је “опипавање пулса”, јер Европска комисија није изашла с компромисним предлозима који су претходно били незванично најављивани. Такви предлози су, очигледно, остављени за касније, а најпре је било потребно да се прецизније утврди какво је расположење према “унбундлингу”, односно овом раздвајању, да би се тек потом изашло са компромисним предлогом. Тај компромис, како је већ писао “kWh” у прошлом броју,

састоји су у увођењу институције тзв. независног системског оператора који би, како се већ нешто слично чини у Чешкој када је реч о електричној енергији, контролисао преносни систем и спречавао монополско понашање њихових власника.

Мартин Ржиман, чешки

Брисел:
Немачкој и
Француској у
отпору за
разбијање
великих
енергетских
концерна
придружила се
и Чешка

Раздвајање - апсурдно и бесмислено

Промене које Европска комисија намерава да уведе у вези функционисања енергетског тржишта су апсурдне и са економског становишта бесмислене, изјавио је Александар Медведев, заменик шефа руске државне компаније “Газпром” (покрива око четвртину потреба земаља ЕУ за гасом) - Према мом мишљењу, рекао је он, то је најлошија идеја у историји светске економије... Никако не може бити добро развезати те власничке односе. То је против правила тржишне економије.

министар привреде, тим поводом је одбацио приговоре да је одустао од либералних принципа. А то што предлаже Европска комисија Ржиман не сматра за даље јачање регулације. Слаже се с тим да треба либерализовати тржиште енергије у ЕУ, али пре свега смањивањем регулације и побољшањем система преноса међу земаљама, како би произвођачи имали лакши приступ на тржишта ван матичних земаља. Чеси, кад је у питању гас, одбијање “унбундлинга” правдају и бојазнима да би, уколико се одвоје пренос и дистри-

буција, преносом могао да овлада руски испоручилац гаса “Газпром”, што никако није пожељно. Јер тиме би, како се тврди, био створен супермонопол који би се могао употребити и у политичке сврхе. У томе са њима слажу се и Немци, мада избегавају да то гласно кажу због низа договора и заједничких планова, постигнутих у последње време са руским снабдевачима нафтом и гасом и државом која стоји иза тога.

И други министри су, наравно, као и у ранијим приликама вербално подржавали либерализацију тржишта. Затражили су

од Европске комисије да изађе с новим и детаљним предлозима како да се у томе иде даље. Може се претпоставити да ће ЕК на наредном састанку надлежних министара изаћи са идејом о независном системском оператору.

Министри се нису сагласили ни са намером Комисије да се уведу обавезни циљеви за повећавање удела обновљивих извора у производњи електричне енергије. Комисија, наиме, предлаже да би 2020. године минимални удео обновљиве енергије у свакој земљи морао да износи 20 одсто. Државе чланице подржавају генерално тај циљ, али се не слажу да им то буде и обавеза. Министри су се сложили само око тога да се удео биогорива у бензинским смешама до 2020. године повећа на најмање 10 одсто. ■

Милан Лазаревић

Спајање века

■ До краја марта акционари "Ендесе" треба да се изјасне о понуди немачког Е.ON-а вредној 41 милијарду евра ■ Будућа фирма ће без конкуренције бити највећи европски дистрибутер електричне енергије и до максимума ће заострити конкуренцију на тржишту

До краја марта знаће се да ли ће доћи до склапања енергетског посла века: немачки енерго колос Е.ON понудио је чак 41 милијарду евра да преузме контролни пакет акција шпанске "Endese". На потезу су акционари највеће иберијске енергетске компаније, али и шпанска влада која се одавно није сусрела са већим економским изазовом.

До коначне одлуке, у борби која траје већ 16 месеци, кроз месец дана биће, међутим, много ватре на релацији Берлин - Мадрид. Европска унија из свог седишта у Бриселу већ је оптужила шпанску страну да чини све како би фаворизовала

домаће енергетске конкуренте и онемогућила Е.ON да купи такође врло јаку и утицајну "Endesu". Реч је о томе да се поново у игру уведе "Gas Natural", шпанска дистрибутерска компанија за гас, која се повукла из ове жестоке трке крајем јануара ове године. Подсетимо, "Gas Natural" је понудио 24 милијарде евра за већински пакет "Endese", али је то из централе ове компаније глатко одбијено. Истовремено, Е.ON је одмах реаговао и понудио 37 милијарди евра, што је било превише за газде у "Gas Natural". Шпанска влада, међутим, не одустаје од 19 врло строгих услова под којима Е.ON

Моћне компаније

Е.ON је једна од две најмоћније енергетске фирме у Немачкој (заједно са фирмом RWE) и од формирања 2000. године спада у десет највећих у свету са вредношћу продаја од преко 56,4 милијарди евра и профитом већим од 7,5 милијарди евра. Запошљава око 80.000 радника. Седиште компаније је у Диселдорфу. Е.ON опслужује 22 милиона корисника од централне Европе до Чилеа, а у његовом власништву је на десетине хидро и термоелектрана и нуклеарки. У Великој Британији је формирана компанија Е.ON UK, у Сједињеним Америчким Државама LG&E Energy (седиште у Луисвилу, држава Кентаки) и Е.ON Nordic i Sydkraft у Шведској. Присутан је у Холандији, Мађарској, Словачкој, Чешкој, Швајцарској, Аустрији, Италији и Пољској. У свом окриљу има и Е.ON Ruhrgas, насталу контроверзним припајањем 2003. године. Реч је о највећем снабдевачу гаса у Немачкој. На руском тржишту послује са "Газпромом".

С друге стране, компанија "Endesa" је највећа шпанска енергетска фирма са седиштем у Мадриду. Формирана је 1944. године. Електричном енергијом снабдева преко 10 милиона Шпанаца и исто толико у Јужној Америци из нуклеарки, термо и хидро централа, као и из обновљивих извора. Само у Шпанији има инсталирани капацитет од 22.000 мегавата. "Endesa" је присутна у Латинској Америци, са значајним хидро и термо капацитетима у Бразилу, Чилеу, Перуу, Колумбији и Аргентини, као и у Африци (Мароко). У Европи је део енергетског система Португалије и Француске. Водећи је дистрибутер гаса на Пиринејском полуострву. Тренутно запошљава око 50.000 радника, а прошле године је остварила профит од око пет милијарди евра.

може да преузме "Endesu", јер је то, како је саопштено, компанија од националног интереса. Један од главних услова је да се у наредних пет година не може мењати име компаније, на шта је немачка страна већ пристала.

Борд директора "Endese" је на веома посећеној прес конференцији, без околишења, оценио да је понуда Е.ON-а веома примамљива, али да то не значи да су Немци већ преузели њихову компанију. Уколико Е.ON крајем марта и

Управна зграда Е.ON-а у Диселдорфу

Званични лого Е.ON-а

формално постане већински власник "Endese", формираће се циновска компанија са 130.000 запослених и уговореним пословима у Северној и Јужној Америци и Африци са преко 50 милиона корисника. Стручњаци процењују да би годишње оваква компанија могла да зарађује око 50 милијарди евра. ■

Б. Сеничић

КАКО СЕ У ЧЕШКОЈ ЛОВЕ КРАДЉИВЦИ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ?

Командоси са рачунарима

■ “Ловци” компаније ЧЕЗ у крађи електричне енергије лане ухватили 3.261 лопова и од казни инкасирали око 4,8 милиона евра

Специјалне екипе које се у Чешкој боре против неовлашћеног коришћења електричне енергије скоро се ни по чему не разликују од интервентне полицијске јединице. Уместо оружја “ловци на крадљивце струје” уз себе имају рачунаре, детекторе, термовизију тј. уређаје за ноћну видљивост... Подсећају и на детективе из сајенс фикшн филма Стивена Спилберга “Минорити Рипорт”. Тактика ових ловаца из електроенергетске компаније ЧЕЗ као да је преписана из извиђачко - командоских приручника. Сатима, по правилу ноћу, прати се шта се ради у кући крадљивца струје, а кад се покажу и крену онда то значи да су га “прочитали” и

да знају где је (или бар наслућују где би требало да траже) илегални прикључак. Тако о лову на крадљивце струје пише најтиражнији чешки дневник “Млада Фронта-Днес”, који ове крађе оцењује за “велико штеточинство и угрожавање националне привреде”. Зато се текст о томе и објављује на првој страни новина.

Ловци ЧЕЗ-а у крађи струје лане су ухватили 3.261 лопова и од казни инкасирали 134 милиона круна или око 4,8 милиона евра. Али, то је само мали део онога што лопови украду. - Електричне енергија се годишње украде и у вредности већој од неколико стотина милиона круна - тврди Станислав Коубек, саветник у јединици, како се то за обичне

Добит од преко милијарду евра

По први пут у историји једна чешка фирма остварила је годишњи чист профит од преко милијарду евра. То је, према управо објављеним подацима, успело енергетском гиганту ЧЕЗ-у који је лане остварио укупан приход од преко 5,67 милијарди евра и нето добит од преко милијарду евра. У односу на прошлу годину, ова фирма, која је по тржишној капитализацији највећа у региону, повећала је профит за 30 одсто, а толико се предвиђа и за ову годину. Генератор раста су поскупљење електричне енергије и експанзија фирме у иностранству. Укратко, како констатује најтиражнији овдашњи дневник “Млада Фронта-Днес”, на радост акционара, пре свих државе, али на жалост купаца којима сваке године долазе рачуни за електричну енергију већи за око десет одсто тако да су се домаће цене, које су око три пута веће од цена у Србији, скоро изједначиле с немачким.

Рекордни профити, који су лане остварени у низу чешких фирми су, наравно, пре свих добра вест за власнике односно акционаре тих успешних фирми, пре свега, стране - лане су на име дивиденди добили око 3,5, ове године могу очекивати око 4,5 милијарде евра. Али, од тога има користи и држава која је, на пример, из бруто профита ЧЕЗ-а добила око 350 милиона, а као власнику две трећине акције ове фирме припада јој око 700 милиона евра из нето добити. Дobar део профита не иде у, ипак, у дивиденде него се и реинвестира

О каквим се користима и могућностима ради говори чињеница да се планира да ЧЕЗ буде главни материјални ослонац веома скупе реформе пензијског система, који је и даље најслабија тачка економије земље.

смртнике доста нејасно ничких губитака електричне енергије” .

У Прагу дистрибутери бескомпромисни према крадљивцима електричне енергије

Интервенција почиње овако - грађанин-инжењер М.В. отвара врата свог дома, потом, док му се представља шеф комунице Карел Ваниш, "специјалци", истовремено, испитују струјомер. "Искључен је. Не показује ништа, иако имате укључене електричне пећи за грејање. Можете ли нам то објаснити", прелази одмах на ствар Ваниш. Инжењер М.В. црвени, одговара да о томе ништа не зна, да није никакав преступник, ништа он ту није дирао, можда је то нешто његов син.... "Добро нека он онда то полицији расветли", нуди Ваниш. "Не! Не увлачите молим вас полицију у то, уништићете мом сину каријеру. Све ћу надокнадити...".

Мало пошто се на екрану термовизије појавио зазидан илегални прикључак, домаћин потписује протокол о његовом одсецању и искљученом струјомеру. Други дан у локалној филијали ЧЕЗ-а плаћа казну од 400 хиљада круна, односно од око 14.200 евра "Око 90 одсто тих људи таквог су материјалног стања да уопште немају потребе да краду струју - тврди Коубек.

Овај човек, са великим искуством у откривању и у

борби против крађе струје, наводи да се на листи оних који су крали струју налазе и породица једног сенатора, хотелијер, директор локалне болнице, један веома поштовани радник Чешког статистичког завода... На индексу су затим признати лекари, познате фирме, чак један донедавна електричар у електрани. То су највећи лопови, а струју краду и у вредности по неколико стотина хиљада круна. Они не краду само нашу компанију, већ све наше муштерије. Ти губици су урачунати у надокнаде које се плаћају за дистрибуцију енергије - објашњава Ладислав Кржиж, портпарол ЧЕЗ-а.

Висина казне се обрачунава према томе колико дуго су илегално користили тј. крали струју, колико имају потрошача, односно на основу процене колико су струје на овај начин "повлачили".

Годишње дистрибутивне губитке "нетехничког карактера" у Чешкој стручњаци процењују на између шест и осам процената. Али, у Бугарској, где је ЧЕЗ пре две и по године постао власник три дистрибутивне фирме, међу који-

Крађе све рафиниране

Одавно су прошла времена када се контролисало само да ли је пловба на струјомеру неопштећена. Јер, како наводе у Прашкој енергетици, дистрибутивном предузећу које испоручује и наплаћује струју главном граду Чешке и околини, методе крађе постају све рафиниране. Због тога су у овој фирми основали још пре 10 година специјално одељење за сузбијања крађа, које стручно и бескомпромисно извршава своје задатке.

Крадљивци се више не либе ни тога да ископају подземни кабл и директно се припоје на њега. Али, у специјалном одељењу знају све те марифетлуке и, како каже Петр Холубец, портпарол Прашке енергетике, добро су опремљени за њихово откривање. Полазна тачка за трагаче јесте несагласност између укључених апарата и потрошње коју читава струјомер. Ти "специјалци" су у стању да за тили час раскопају тротоар, разбију део зида на кући... да би открили где је прикључак на црно. Често, међутим, контролисани купац изгуби нерве и да би спречили даље штете (које њему иду на терет ако се крађа докаже) сами кажу где је илегални прикључак. Лане је ово одељење на накнадама штета од 280 лопова инкасирао око 44 милиона круна или око 1,6 милиона евра.

Неки од лопова нису се ослонили само на своје знање него су за то ангажовали и зналце, односно неку фирму која, на пример, уме да "наштелује" струјомер тако да региструје мању потрошњу од стварне. Таквих је лане откривено око стотину и ти су на штети два пута - платили су процењену потрошњу струје са казном, као и претходно и "мајсторима" за "подешавање" струјомера. Процена потрошене струје се у Прашкој енергетици прави на основу ранијег стања односно, пре него што је купац почео струју да краде.

ма је и она највећа, која опслужује Софију са околином, губици су премашивали чак 20 одсто. - За само годину дана оборили смо губитке на 17 процената, а онда то даље иде на доле. Подигли смо, на пример бетонске стубове са струјомерима, високе десет и више метара да бисмо спре-

чили односно макар одвратили или отежали манипулацију са њима. Потрошњу сада читавамо на компликовани начин - са високо подигнутих платформи, али је степен исправности мерења знатно већи - додаје Кржиж. ■

Милан Лазаревић

ФРАНЦУСКА УЛАЖЕ У НЕМАЧКЕ ВЕТРО ЕЛЕКТРАНЕ

"Areva" купује акције "Repowera"

Моћна француска нуклеарна компанија "Areva" планира да уложи милијарду долара у акције најпознатијег немачког произвођача ветро турбина, фирму "Repower". Акције ове компаније су недавно на франкфуртској берзи скочиле за 23 одсто на 110,23 евра, што је одмах привукло богату француску компанију. "Repower" поред Немачке, гради ветро турбине у Кини, Аустралији, Јапану и Индији. Ускоро се очекује и потписивање уговора о заједничком наступу "Areva" и "Repowera" на америчком и афричком тржишту.

Б. С.

Заједничким наступом у појану изградњу ветротурбина и на америчком и афричком тржишту

ВИШЕ ОД ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ ОД ЕКСПЛОЗИЈЕ У
НУКЛЕАРКИ У ЈАСЛОВСКИМ БОХУНИЦАМА

Хаварије које то “нису биле”

■ Мало ко зна да је у првој словачкој нуклеарки, још почетком 1976. и 1977. години дошло до првих озбиљних нуклеарних инцидената

Због знатног броја нуклеарних централа у свету постоји доста велика вероватноћа радиоактивне контаминације околине, која може да добије и опасне размере. Мало ко, ипак, зна, због механизма прикривања и свеопште контроле информација у државама тзв социјалистичког лагера, да се прва озбиљна нуклеарна хаварија у свету догодила још почетком 1976, тачније 5. јануара у нуклеарки Јасловске Бохунице код Трнаве, у данашњој Словачкој. А годину дана потом, 22. фебруара 1977, у њој је дошло и до другог озбиљнијег инцидента.

Три године касније (марта 1979. године) догодила се, заправо, прва светски позната хаварија ове врсте и то на Острву Три миље, недалеко од Мидлтауна у америчкој држави Пенсилванија. Тек девет година касније, у априлу 1986. године, дошло је и до најтеже нуклеарне хаварије у историји, изазване колапсом нуклеарне централе у украјинском Чернобилу.

Први реактор у Словачкој, А1 у Јасловским Бохуницама, пројектован је у време када је у свету већ било разрађено неколико варијанти нуклеарних централа. Реактор А1 је полазио од домаћих услова и коришћења овдашњег природног урана, са хлађењем угљенксидом и са регулацијом тешком водом. Од пројектовања 1956. године до почетка рада реактора протекло је, због сложености и новине градње,

16 година. Проблеми су се, ипак, појавили одмах по почетку рада, пре свега са тешћењем, односно (не)пропусношћу парогенератора. Електрана је, због тога, била често ван погона због грешака, кварова и поправки. Предност реактора требало је да буде промена горива током рада, али то се показало, у ствари, и као највећа слабост.

Прва озбиљна незгода десила се тог 5. јануара, када је, после промене једног од чланка горива, отказао блокирајући механизам. Нови комплет горива био је избачен у салу реактора, после чега је услед ослобађања угљеноксида живот изгубило двоје људи. Ситуацију је спасила посада реактора, која је каналу поправила тешћење и успоставила непрпусност канала. Два живота, како се тврди, не би било изгубљено да се људство придржавало прописа о заштитним процедурама и средствима. Контрола је установила да језгро система горива није оштећено, па је после реконструкције технологије нуклеарка наставила рад.

Али, не дуго затим, већ 22. фебруара наредне године, овде је дошло и до друге тешке хаварије и то - опет приликом замене горива. Радионици тада нису добро очистили чланак горива од силикогела који је стављен да би упијао влагу током транспорта. Када је чланак са силикогелом убачен у активну зону, нагло се смањио проток медија за хлађење, што је изазвало ланчано топле-

Трнава била
угрожена
знатно пре
Чернобила

ње чланка горива. Последница тога био је продор радиоактивности у цели примарни круг, а због пропусљивости парогенератора и у секундарни. После те хаварије, цели реактор А1 избачен је из погона и затворен.

После разматрања свих последица овај експеримент са реактором је окончан и од 1979. године А1 је поступно избациван из рада. Показало се да је обим оштећења превелики да би се радила реконструкција и да су принципи његовог рада превазиђени. Убрзо затим у ареалу централе постављена су четири нова VVER-440s реактора.

Ове две хаварије А1 иницирале су мониторинг радиоактивног утицаја на средину. Хигијенска служба је вршила контроле од 1965. године, при чему је садржај стронцијума (Se 90) у краљем млеку пре почетка рада А1 био парадоксално седам пута виши, а од почетка рада одржавао је низак ниво. Слично је било са садржајем стронцијума и цезијума (Cs 137) у пшеници и луцерки. Све до 1989. године, међутим, јавност није имала приступ овим мерењима. Потом је Министарство животне средине од 1990. године иницирало неколико студија. Први узорци октобра 1990. године из реке Дудве показали су да је радијација већа 20 пута од дозвољене.

У детаљним истраживањима која су уследила уз помоћ Међународне агенције за атомску енергију, захваћен је појас од 19 километара канала и речних токова, којима је вода отицала из електране. Тим истраживањима је потврђено да је као последица хаварија у 1976. и 1977. години и отицања отпадне воде тешко контаминирана површина од 67.000 метара квадратних, дозом већом од 1 kB/1kg површинског обрадивог земљишта, највише на обалама водотокова. Истраживања која су, ипак, уследила утврдила су (завршни извештај је објављен прошлог месеца) да због ових хаварија није дошло до последице по флору у околини централе, а нису се потврдиле ни гласине о повећаном броју малигнух обољења код становништва у најближим насељима уз централу.

Као што је “kWh” писао у прошлом броју, од ове године Словачка је зауставила рад првог од четири блока своје старије нуклеарне централе, снаге од по 440 мегавата, у Јасловским Бохуницама. До краја идуће године биће искључен и други блок централе у Бохуницама, оба са старијим типом совјетских реактора. Словачка влада се на то обавезала споразумом о приступању Европској унији. Јер, ови блокови, који су почели да

НЕМАЧКА МАСОВНО ЗАТВАРА РУДНИКЕ УГЉА

Катанац због губитака

■ Планирано да се до 2018. године затвори већина рудника мрког угља и лигнита због нагомиланих губитака и вишка рудара ■ Протести широм Рура и Сара неће поколебати Владу у Берлину.

Пресуда је пала: до 2018. године због све већих губитака и вишка рудара, немачким рудницима лоцираним махом на северозападу земље (Рурска и Сарска област и угљена поља Ибербурен) биће обустављене субвенције државе, што значи да следи затварање. Федерална влада у Берлину уплаћује сваке године 2,5 милијарде евра на рачуне посрнутих рудника, али то не помаже. Губици годишње премашују пет милијарди евра и то чак ни богата немачка привреда то више не може да поднесе. Тренутно у немачким рудницима ради 37.000 рудара (што је пад од 2004. године за 5.000 рудара), који годишње произведу 21 милион тона, углавном, мрког угља и лигнита. Рударска фирма РАГ, са седиштем у Есену, поседује већину рудника и у договору са ресорним министарствима већ ради на социјалном програму за фазно исплаћивање десетина хиљада рудара који ће остати без посла. Преостали део новца искористиће се за повећање рударских пензија и трајну заштиту северозападног дела Немачке, где се налази гро рудника.

Планови у министарствима Берлина су, међутим, једно, а стање на терену сасвим нешто друго. Већ на саму најаву смањења субвенција и затварања рудника, прва је ре-

аговала влада покрајине Северне Рајне и Вестфалије, у којој се налази седам од осам највећих копова угља. Она је умирила 8.000 рудара, који су протестовали неколико дана, тиме да неће престати са субвенцијама до 2014. године. Практично, то значи да ће терет издржавања после 2014. године пасти на федералну касу. Рудари преко моћних синдиката прете генералним штрајком, што би значајно угрозило рад термоелектрана на угља у региону Есена, Дортмунда и Диселдорфа. Посебно осетљиво питање је висина отпремнина. Према грубим рачуницама, федерална влада би на то морала да потроши на милијарде евра, јер су рударски синдикати већ најавили да ће 50.000 евра бити доња граница у тешким преговорима са власницима рудника и државом.

Тако се полако завршава немачка прича о угљу и рударима која је била деценијама понос металургије и тешке индустрије. Од када је 1958. године забележена прва криза у пословању рудника, држава је потрошила стотине милијарди евра да избегне оно што ће се ипак десити за само 11 година: катанац и одлазак у историју угља, симбола једног од стубова немачке привредне снаге.

Б. Сеничић

раде 1978. односно у 1980. години, не испуњавају безбедносне критеријуме ЕУ. Са затварањем првог блока Словачка ће остати без скоро десетине своје производње електричне енергије и неће је више имати за извоз, а за две године, с избацивањем и другог блока, постаће и увозник. Остала два блока у Бохуницама, иако су, такође, направљени по совјетској технологији, новијег су типа и испуњавају европске безбедносне стандарде. ■

Милан Лазаревић

МАКЕДОНИЈА

Расписан тендер за мале ХЕ

Македонско Министарство економије средином прошлог месеца расписало је међународни тендер за давање концесија на 60 локација за изградњу малих хидроелектрана, снаге до пет мегавата, које ће се наћи на сливовима Црног Дрима, Вардара и Струмице. Ово је, иначе, други пут да се Македонија одлучује за овакав тендер. Први је, наиме, био расписан лане, али је поништен. Компаније заинтересоване за учешће на конкурс, према информацији пословног сајта Тотал коју су пренели медији, до 14. ју-

на треба да доставе понуде са подацима о финансијском пословању, бонитету, билансу успеха, потврдом

Управе јавних прихода и доказом да су током последње две године оствариле промет који није ма-

њи од 500 евра по киловатсату инсталисаног капацитета.

Неколико дана пре расписивања конкурса Регулаторна комисија за енергетику објавила је и тарифе за струју добијену из малих хидроелектрана. Тако је испоштован један од услова за расписивање овог конкурса. Према том ценовнику, киловат-час добијен из ових електроенергетских капацитета ће, у зависности од њихове годишње производње, стајати од 4,5 до 12 евро центи. ■

Сливови река у Македонији погодни и за нове мале електране: ХЕ "Козјак"

П. М. П.

Гасне термоцентрале као решење

■ У овој земљи до 2010. године, изградиће се нови капацитети у термоцентралама на гас од 2.200 мегавата ■ У наредном петогодишњем периоду у плану њихова даља изградња, укупне снаге од 2.400 MW ■ Повећава се зависност од руског гаса.

ТЕ на гас - једина енергетска алтернатива у Аустрији

Аустрија, која се пре 30 година на референдуму изјаснила против атомских централа, нема практично, осим гаса, алтернативу за покривање растуће потрошње и све већег дефицита електричне енергије. Неискоришћених хидроенергетских потенцијала истина још нешто има, али градња тих нових извора дуго траје и доста је скупа. Угља има сасвим мало, а градња термоцентрала на увозни угљ се, како иронично кажу неки стручњаци, исплати само тамо где се угљ може директно са бродова убацивати у котлове. Речју, остаје само гас и нада да ће временом зависност од руских испорука постати мања.

До 2010. године, тј. у првој етапи тзв. гасног електропривредног програма,

треба да се, како се предвиђа, саграде капацитети у плинским термоелектранама од укупно 2.200 мегавата. А потом, у наредних пет година још 2.400 мегавата. Већ по окончању ове прве етапе потрошња гаса у Аустрији, који се углавном увози из Русије, скочиће за 30 одсто.

У градњу капацитета мораће да се уложи 2,3 милијарде евра, као и 900 милиона евра у нове гасоводе. То ће се, заједно са трошковима за гориво, који ће због раста цена гаса бити све већи, веома одразити на повећање цена струје. А и садашња цена за просечно домаћинство, са месечном потрошњом од 3.500 киловат-часова, која се зависно од испоручилаца, креће између 17 и 20 евроценти, већ се сматра за високу и тешко подношљиву.

Аустријска електроенергетска компанија “Вербунд” планира градњу једне термоцентрале на гас од 800 мегавата у Мелаху, као и проширење капацитета централе у бечком Семерингу за 400 MW. Али, још пре тога ће почети градња једног блока од 400 мегавата у горње-аустријском Тимелкаму. Два нова блока, укупне снаге 600 MW, у плану су да се подигну у корушком Целовцу тј. Клагенфурту. О томе где ће градити гасне централе после 2010. године још није одлучено.

Дивертификацији испорука гаса Европи, досад готово искључиво зависне од Русије, требало би да битно допринесе градња нових гасоводних магистрала. На првом месту то је гасовод Набуко (Турска-Балкан-Аустрија). Али, доста се очекује и од

проширења ликвифакције, односно претварања гаса у течно стање, ради лакшег транспорта. Шира употреба ликвифакције би у порасту испорука гаса учествовала са трећином. Нарочито велики значај у томе треба да има велико постројење за ликвифакцију које аустријска нафтно-гасна компанија намерава да сагради на јадранском туристичком острву Крк у Хрватској (неки кажу да ће се потом говорити, када се пројекат реализује, о бившем туристичком острву).

Неколико деценија Аустрија је фигурирала као чисти извозник електричне енергије која се сада са 60 одсто добија из хидро, а преостали део из термоцентрала. Од 2001. године ова земља је чисти увозник струје. Купује, тренутно, око пет терават-сати из Чешке, тако да за Аустријанце, практично, стално ради један блок нуклеарке у Темелину (хиљаду мегавата), против које се толико буне сви у Аустрији. Против Темелина дозвољена су у Аустрији сва средства - блокаде граница и томе слично, али се нико још није “сетио” бојкота те наводно прљаве и опасне енергије. ■

АУСТРИЈСКА ТРГОВИНА ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ

(у милионима киловат-часова)

	Увоз	Немачка	Чешка	Извоз	Немачка	Чешка	Чист увоз
2001	14.466			14.378			88
2002	15.375	8.231	5.940	14.676	4.901	4	699
2003	19.002	10.166	7.629	13.389	4.117	1	5.613
2004	16.629	9.097	6.247	13.548	4.987	10	3.080
2005	20.397	12.832	6.114	17.732	4.816	12	2.665
2006	18.436	11.069	5.327	13.231	4.077	22	5.205

*за 11 месеци

Извор: E-Control

Петиција за јевтинију струју

■ Грађани су протеклог месеца у великом броју стали у редове за потписивање захтева којим се од владе тражи да домаћинства у плаћању утрошених киловат-сати имају исти третман као приватизовани подгорички Комбинат алуминијума

Износи на јануарским рачунима за утрошену електричну енергију, које су домаћинства у Црној Гори добила протеклог месеца, поприлично су устала-сали јавност. Грађани, који су за струју, према тим обрачунима, требало да издвоје између 100 и 200 евра, или бар половину износа просечне црногорске плате, у великом броју одазвали су се акцији Мреже за афирмацију невладиног сектора (МАНС). И "стали су у редове" за потписивање петиције, којом се од владе захтева да домаћинства у плаћању утрошених киловат-сати имају исти третман као приватизовани подгорички Комбинат алуминијума.

Јануарске рачуне је домаћинствима за око 40 одсто увећао велики увоз електричне енергије - и то приближно 72 одсто по цени од 7,42 евроцента за киловат-сат у том месецу набављено је из других система. А трошак је, како су истакли медији, "преваљен на леђа" грађана. Тако су домаћинства и те како наљутили "претешки" рачуни, које у ситуацији када је просечна пензија око 100 евра, а приближно 70.000 радника ретко прима плате, односно око 40.000 је и без посла, не могу да плате.

- Пошто је неспорно да електричне енергије из до-

маћих извора има више него довољно да покрије потребе грађана и мале привреде, тражићемо да интерес грађана буде искључиви приоритет владе, а не да они сносе терет њеног плаћања из увоза, како би се обезбедио већи профит оф-шор компанији која је власник КАП-а" - навели су у МАНС-у.

У акцији, којој су се придужиле и многе друге невладине организације, опозиционе партије и синдикати, од надлежних у црногорској влади захтева се да се грађани више не застрашују рестрикцијама, већ да се у континуитету снабдевају електричном енергијом. И то искључиво из домаћих извора, а да КАП сам увози недостајуће количине киловат-сати за своје потребе. МАНС је, такође, затражио и да се јануарски рачуни поново обрачунају по цени струје из домаћих извора и да оним грађанима који су већ измирили то задужење преплаћено буде враћено у умањеном фебруарском рачуну. Међу захтевима је и да се утврди дугорочна социјална политика у овој области.

Високим рачунима за електричну енергију многим грађанима је, како је истакао црногорски омбудсман Шефко Црновршанин, угрожено једно од основних људских права -

право на достојанствен живот. Држава, по његовим речима, самим тим треба да донесе мере у циљу заштите угрожених категорија становништва.

Уколико би био испуњен захтев да домаћинства имају исти третман као и КАП, онда би она, како су упозорили из ЕПЦГ, плаћала струју по цени од 87 евра за мегават-сат, односно двоструко више него до сада. Или фабрика би убудуће плаћала упола мање - 21 евро. КАП сам увози енергију, па му није могуће урачунати проценат увезене - пренели су медији став менаџмента црногорске електропривреде. Приликом продаје овог подгоричког комбината влада је, наиме, оф-шор компанији "Саламон ентерпрајзис" гарантовала нижу цену електричне енергије од оне коју плаћају грађани и мала привреда. Грађани су тако лане плаћали два, а мала привреда чак шест до седам пута већу цену киловат-сата него Комбинат алуминијума.

Фебруарска дешавања око цене киловат-сата условила су да Влада Црне Горе оформи радну групу, са задатком да анализира ситуацију насталу услед повећања јануарских рачуна за утрошену електричну енергију. Радна група, на челу са Миодрагом Радуновићем, министром здравља, рада и

социјалног старања, предложила је да се за најугроженије категорије становништва обезбеди помоћ од укупно четири милиона евра. Према овом предлогу такву помоћ требало би да добије око 65.000, односно трећина укупног броја домаћинства у Црној Гори. Износ појединачне помоћи представљаће минималну потрошњу електричне енергије једног домаћинства, око 400 киловат-сати, са просечном ценом домаће и увозне струје и износиће око 20 евра месечно, рекао је Радуновић.

Помоћ за овај рачун, као и за протекла два месеца добиће, према овом предлогу, око 13.000 корисника материјалног обезбеђења и више од 32.000 пензионера са месечним примањима мањим од 100 евра. На њу, такође, могу да рачунају и корисници личне инвалиднине, туђе неге и помоћи, породичног смештаја и права на материјално обезбеђење бораца, као и брачни парови на евиденцији Завода за запошљавање.

ЕПЦГ је, како су јавили медији, донела одлуку да се грађанима омогући плаћање јануарског рачуна у три месечне рате, а на ову олакшицу могу да рачунају само они који 50 одсто задужења измире одмах. ■

П. М. П.

Подгорица: Против привилегија КАП-а у плаћању утрошене електричне енергије

ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈА ЕПС-а

Румунија: Од септембра раст извоза електричне енергије

Варујан Восганијан, министар за економију и трговину, изјавио је на конференцији за новинаре да би Румунија могла да извози 18 одсто укупне производње електричне енергије после стављања у погон другог реактора у НЕ "Чернавода", на југоистоку земље.

- У последње две године Румунија је извозила између осам и 10 одсто укупне производње електричне енергије. Извоз ће се знатно повећати после стављања у погон другог реактора нуклеарне централе у Чернаводи", објаснио је министар.

Крајем фебруара други реактор је почео ручно да се пуни уранијумом, а операција би требало да се заврши до 25 априла, када ће реактор бити у функцији. Повећање извоза електричне енергије могло би да започне од септембра, када се буде усталила комерцијална експлоатација новог реактора. - Почетак рада другог реактора решио би проблем "зимског програма" за 2008. годину - додао је Восганијан.

(IZVOR: ROMPRES)

Турска: Електрични кабл под морем

Турска компанија TEIAS и национална румунска компанија за дистрибуцију електричне енергије "Transelektrika" обавиће тестирање једног подводног електричног кабла који би, под морем, повезивао Румунију и Турску. Меморандумом, потписаним још у јуну 2005. године, предвиђа се конструкција таквог кабла, дужине 400 метара, који би требало да пролази испод Црног мора и да повезује две земље, између централа "Константа" у Румунији и "Пасакој" у Турској.

Према речима Развана Пурдили-

ја, директора за Међународну кооперацију при компанији "Transelektrika", испитивање би требало да се заврши крајем 2007 године, пре приказивања румунским и турским произвођачима електричне енергије, који ће проценити сопствени интерес за такав пројекат. Делимичним финансирањем ову инвестицију помоћи ће и Шведска, тако што ће платити пола истраживања у вредности од 1,5 милиона евра, док ће Румунија и Турска поделити другу половину трошкова.

Радови на овом каблу, капацитета за пренос енергије од 1.000 мегавата, процењени су на више од 400 милиона евра и требало би да се заврше 2010. године, у сарадњи са једним приватним турским улагачем.

(IZVOR: BILTEN ELEKTRONIK - TURSKA)

САД: Рачун од 24 милијарде долара!

Ричард Реден из Тексаса (САД) вероватно више никада неће заборавити да смањи грејање, откада му је стигао рачун за струју од 24 милијарде долара. Преко 1.300 становника Ведерфорда, у америчкој савезној држави Тексас, примило је, исте недеље као и Ричард, рачуне за струју који су износили милијарде долара, а приказане као неплаћени заостатак. Ипак, реч је о грешци, коју је изазвао штампач. Пам Пирсон, портпарол "Ведерфорд Електрика" који ово подручје снабдева струјом, изјавила је да ће клијенти праве рачуне добити у току месеца. Она је изјавила да је обрачун рачуноводства предузећа сасвим исправан. - Знао сам да су мало повећали цену електричне енергије, коментарисао је Реден. Требао је, ипак, да смањимо грејање овог месеца.

(IZVOR: AGENCIJA AP)

Кина: Струја из сламе

Кина је конструисала 34 централе за производњу електричне енергије, која се добија од сламе. Подигнуте су у руралним зонама Кине, од којих су три прорадиле крајем 2006. године. Када све буду у погону, моћи ће да производе 1,2 милиона киловат-часова електричне "чисте" енергије која ће имати позитивно дејство на природну околину, али и на примања земљорадника. Сагоревање две тоне сламе одговара производњи исте ко-

личине енергије која се добије од тоне угља, а уз то је емисија гаса много мање штетна, јер садржи мање сумпора који изазива киселе кише. Рециклирањем сламе, која се добија захваљујући земљорадњи, избегава се да је земљорадници спаљују напољу после жетве. Продаја сламе обезбедиће додатне приходе земљорадницима, који ће зарађивати 200 јуана по тони сламе продате централни. Прва међу њима је подигнута у Суџиену, у провинцији Ђиангсу. Почела је рад 20. децембра 2006. године. Њен капацитет је 240.000 киловата и у могућности је да произведе 156 милиона киловат-часова годишње, од тога 132 милиона kWh за националну енергетску мрежу. При томе користи се 170.000 до 180.000 тона сламе, што представља уштеду од готово 100 000 тона угља.

(IZVOR: SIN-INFORMASION)

Немачка: Први синхротрон са молекулима

Научници Института "Макс Планк Фриц Хабер" из Берлина конструисали су први синхротрон који може да убрза и похрани молекуле. Као што је случај у физици честица, тако и синхротрон са молекулима омогућава концентрацију и чување једне нити, у овом случају ради се о нити молекула, а не јона или високоенергетских електрона. Енергија молекула, од неколико meV, много је слабија од енергије честица, коју изучава физика висо-

ких енергија. Обим тог синхротрона (само 80 см) знатно је мањи од класичног синхротрона (27 см синхротрона из CERN-а -Европска организација за нуклеарна истраживања, називана и европска лабораторија за физику честица). Нови синхротрон омогућава концентрацију једне нити јона амонијума (NH₄⁺), убрзавајући сувише споре јоне и успоравајући пребрзе, које затим похрањује у два прстена. Циљ синхротрона је да довољно дуго задржи концентрисане молекуле како би могло да се посматра њихово сударање, на основу чега се добијају информације о физичким особинама молекула.

(IZVOR: BILTEN ELEKTRONIK - NEMAČKA)

САД: Јавни градски аутомобил

Група архитеката и инжењера МИТ-а (Технолошког Института у Масачусетсу) изумела је градски електрични аутомобил "Смарт". Имајући у виду добро познату проблематику градске средине, њихов сопствени концепт је "јавни" градски аутомобил у низу, а уз то и електрични са два места. Предности у односу на уобичајена возила су троструке: лако пролазе у саобраћајној гужви, не траже места за паркирање и не загађују животну средину.

- Замислите аутомобил који може да се ниже на друге исте такве (као колица у супермаркету), па да се узме први, други, трећи у низу и користи... Ти нивои могли би да се налазе на свим важнијим местима у граду: на излазу из метроа, на последњим аутобуским станицама, на аеродромима", рекао је, вођа овог пројекта. За неколико месеци екипа стручњака МИТ завршиће и приказаће нацрт конструкције овог аутомобила фирми "Ценерал Моторс" која ће конструисати и први такав прототип.

(IZVOR: GARDIAN)

Валентина Јокић

У СКАНДИНАВИЈИ СЕ ГРАДИ МАМУТСКИ ГАСОВОД ОД СЕВЕРНОГ МОРА Договор за бољи профит

Шведска, Данска и Норвешка су се сложиле да се наставе припреме за изградњу 800 километара дугог гасовода од Северног мора до обала Скандинавије. Пројекат је вредан око две милијарде евра и у конзорцијуму за изградњу је 14 фирми предвођених норвешком компанијом "Gassco". Норвешка тренутно извози гас у Велику Британију и континентални део Европе, али не и

комшијама. Још девет компанија најавило је учешће у овом грандиозном послу, а коначна одлука о почетку радова требало би да се донесе 30. јуна ове године. Како се очекује, радови би кренули 2009. године, а прве количине гаса би потекле 2012. године. Скандинавци очекују да ће тако потпуно задовољити домаће потребе, а извоз бар дуплирати.

Б. С.

МАЛЕЗИЈА ПРЕКИНУЛА ПРЕГОВОРЕ О ГАСНОМ АРАНЖМАНУ СА САД

Иран поново у игри

Влада у Куала Лумпуру је прекинула преговоре са САД о гасном аранжману, због тога што Вашингтон тражи од Малезије да прекине преговоре са Техераном о куповини гаса вредној 16 милијарди долара и изградњи фабрике за прераду гаса у

Ирану. Иако је САД већ годинама највећи спољнотрговински партнер Малезије, одлука да се не дозволи притисак Вашингтона на поодмакле преговоре са Ираном је, по свој прилици, коначна.

Б. С.

НА САМИТУ ИСТОЧНО АЗИЈСКИХ ДРЖАВА

Брига о ресурсима

Десет источно азијских држава, заједно са Кином, Јапаном, Новим Зеландом, Аустралијом, Индијом и Јужном Корејом потписали су у филипинском летовалишту Цебу, декларацију о сигурном, адекватном и доступном снабдевању енергентима за огroman појас од Ау-

стралије до Индије. У циљу обезбеђења енергетске сигурности, и смањења зависности од увоза нафте са Средњег истока, планира се изградња регионалне електричне мреже и гасовода кроз југоисточну Азију.

Б. С.

ДОГОВОР ТРИ БАЛТИЧКЕ ДРЖАВЕ И ПОЉСКЕ

НЕ уместо зависности

Три балтичке државе - некадашње републике СССР-а, Литванија, Естонија и Летонија, договориле су се између себе, а потом и с Пољском, да заједнички раде на смањивању енергетске зависности од суседне Русије. У том оквиру, како је изјавио литвански председник Валдас Адамкус, важан елемент јесте заједничка градња неколико нуклеарних блокова. Носилац пројекта била би Литванија са 34 одсто вредности, док би остали учесници имали по 22 посто, прецизирао је Гедиминас Киркилас, премијер Литваније. У овај пројект, сматра Киркилас, могле би да се укључе и Шведска и Чешка. На ту тему Литванија је већ обавила консултације и добила подршку у Европској инвестиционој банци, као и код комерцијалних банака.

Градња нуклеарне централе стајала би између 2,5 и четири милијарде

евра. Претпоставља се да ће коначни капацитет централе, после доградње, износити 3.200 мегавата и да ће коштати приближно око шест милијарди евра. Та цифра би порасла пошто би се градњи припојила и Пољска. Предвиђа се да ће испоручилац опреме бити француска групација обједињена око "Areve", чији је већински власник држава. Интерес су, међутим, показали и велики електромашински концерни из САД. Нова централа била би изграђена на истоку Литваније, уз постојећу електрану "Игналина", која покрива око 70 одсто потреба ове земље за електричном енергијом. У тој централни, иначе, у употреби су реактори истог типа као и они који су изазвали нуклеарну катастрофу у украјинском Чернобилу, априла 1986. године. Затварање ове централе предвиђено је за 2009. годину.

М. Л.

ЦРКВА СВЕТОГ ПЕТРА АПОСТОЛА

Папа у Београду

■ Да ли случајно или намерно историја није забележила посету монсињора Анђела Ронкалија у новембру 1933. године, а који је касније устоличен за поглавара Римокатоличке цркве као Папа Јован (Иван) Двадесетрећи

Кад Македонском улицом олистају липе, тротоаре заповедну кафанске баште, а њих стални гости. Ту се може сазнати све, па и да су Аустријанци, током прве окупације Београда 1914. године, у тадашњој Поенкаревој улици затекли четрдесет једну кућу, једну цркву и, чак, двадесет једну кафану! О свим њиховим значајним гостима се данас зна све, о особљу такође, повед се ту исправља и допуњује док трепнеш... Кроз препирке чешће него монологе и уз замуцкивање пре него јасно, могу се чути ламенти, есеји и научне студије какве се не памте ни у здању ректората, нити у Академији наука и уметности.

Зато, када су новине ономад нашироко писале о могућности да у Београд коначно сврати Петар Павле Други, или бар, доцније, Бенедикт Шеснаести, у "Грмечу", том расаднику позитивне научне мисли, нико се није зачудио податку да је ту, у комшилуку, већ био један папа, али да посету историја, да л' случајно или намерно, није забележила?!

Љубазношћу жупника и лаким увидом у архив цркве Светог Петра апостола, оне у Македонској 23, дознаје се да је тај чудан и готово невероватан догађај - тачан! Јер, 16 новембра 1933. године у Београду је био монсињор Анђело Ронкали, апостолски делегат из Софије, који је путовао у Ватикан у пратњи папског нуниџа Херменегилда Пелегринетија. А свратио је да види тек довршену црквицу и у њој надалеко чувену слику "Марије Помоћнице", сада познату као "Богородица београдска". То му се посрећило: јер,

Црква светог Петра апостола

ФОТО: Ж. СИНОВАД

у Риму је изабран и устоличен за поглавара Римокатоличке цркве као - папа Јован (Иван) Двадесетрећи!

Мало пре тога, пре своје трагичне погибије у Марсељу, краљ Александар је врло озбиљно размишљао о томе да у Београду, на месту где су данас Спортски центар Ташмајдан и Пета београдска гимназија, сагради највећу катедралу на свету: већу од оне Светог Петра у Ватикану или Саграда фамилие у Лисабону. Постојала је и макета тог здања, која је нетрагом нестала у ратном вихору.

Изгледа да је римокатолика у Београду било одувек? Тако сведоче помни и прецизни пописи становништва које је Порта из Цариграда спроводила на територији читаве империје. Али први католички званичник био је извесни Бертол Сфондрати, кога је Игнацио Лојола, оснивач реда Исусоваца, средином шеснаестог века лично послао из Ватикана да проповеда веру "изгубљеним душама". Ипак, прва католичка богомоља изграђена је тек 1732. године, и то на Дорћолу, у авлији неког Неше Новаковића.

Црквица Светог Петра апостола једина је у коју сам зашао, мада их данас по Београду има сијасет, а све по мери броја браће католика у српској престоници. Морам признати да сам се мало разочарао када сам дознао да је једна од најмањих и најмлађих... Повест те црквице почиње 1. септембра 1930, када је опат Иван Непомук Зоре, поклемом Словенац, купио у Поенкаревој улици, преко пута кафане "Код Мусе", кућу изграђену још 1845. године: само месец дана касније, а тачно 5. октобра, благословљена је ту једна привремена капела величине 11,5 са 5,5 метара, смештена у до-тадашњој, сада преуређеној гаражи.

Преуређивана је и дограђивана, па је нарасла. Можда би она била већа, да је током шестоаприлског бомбардовања нису снашле две бомбе: једна разорна, а друга запаљива. Тако се догодило да је то била једина римокатоличка богомоља која је заиста поделила судбину српског народа.

Једном сам упознао тадашњег жупника, велечасног Лоранда Килбертуса, да бисмо разговарали о могућно-

сти да се Македонска улица затвори за саобраћај: очекивао сам његову подршку јер део пастве тог храма чини београдски дипломатски кор. Свидела му се идеја, а посебно замисао да се тај део Македонске назове - Улица лахора, по поветарцу који вазда ту чарлија. Тада ми је испричао једну занимљиву причу.

Једном, у време жестоке кошаве што је трећи дан дувала од Баната и кидала дрвеће по београдским парковима, на црквици су попустиле кровне греде. Онда је велечасни Килбертус телефонском позвао ватрогасце и рекао: Ако видите да нешто лети над градом, немојте се бринути, то није никакав "неиндентификовани летећи објекат", то је само наш кров.

Спријатељили смо се и можда бисмо се дружили више, али је тада одбио позив за узвратну посету, мада сам увек, све до његове недавне трагичне погибије у саобраћајној несрећи на аутопуту ка Загребу, очекивао да ба-не... бар у башту кафане "Грмеч". ■

Милош Лазиф

ЈУНИЈЕ ПАЛМОТИЋ ЏОНО

Кад су Дубровчани говорили српски

■ Језик којим је писао назива се у енциклопедијским одредницама “народни”, што је еуфемизам о коме би нешто више морали да кажу језикословци и познаваоци дубровачке књижевности

Чак ни они што данас живе у прелепој Палмотићевој улици у Београду не знају по коме је, како и зашто она добила име. Прича је занимљива бар колико и она на основу које је написан бестселер “Да Винчијев код”, мада је у енциклопедијама и лексиконима који су током последњег века настали у Србији, Хрватској, Краљевини СХС и Југославији, потоњој ДФЈ, ФНРЈ и СФРЈ, ваљда смишљено потискивана у колективни заборава.

Дакле, Јуније Палмотић, звани Џоно, није био народни херој, лукави политичар или светски научник, већ Дубровчанин, драмски писац и песник школован код језуита, изабрани гашпар републике, уз то кнез од Конавља, а затим и од Ластова, ученик, следбеник и најватренији поштовалац Ивана Гундулића.

Осим податка да је рођен 1606, а умро 1657. године, важно је и да се, мада Србин, школовао у језуитском самостану: није имао где, шта ли? На основу тога се извлачио погрешан закључак да је био Хрват (у време кад ни хрватска нација, са свим атрибутима које је одређују, још није постојала). Реч је о трагичној судбини которских, дубровачких, херцеговачких и далматинских Срба католика које је Православна црква анатемисала, одузевши им порекло и оставивши их на милост светој рим-

ској курији да их ова обликује у шизматичком духу, о чему ни данас нема озбиљнијих расправа чак ни у научним и, дакле, секуларним круговима, а камоли међу клерикалцима.

Потоња судбина Мехмеда Соколовића, што је чин паше (или генерала) добио због познавања војног умећа, а звање везира због мудрости, и који је одувек био свестан свог српског порекла, није поколебала православу цркву да промени неразуман и подједнако шизматичан став да не може бити Србин онај ко није Православне вере. Вишеградски мост није дуг отече-

*
Палмотић је улицу у Београду добио 1930. године. Пре тога, од 1872, звала се Поштанска, а од 1943. до 1948. носила је назив по Урошу Предићу.
*

ству, већ опомена коју неки нису хтели, а неки ни умели да разумеју.

Римокатоличка црква, са своје стране, никада није ускратила неком право да буде Хрват зато што има српско име и презиме. На томе је, штавише, и инсистирала у извесним повесним периодима (“Трећину раселити, трећину покрстити...”).

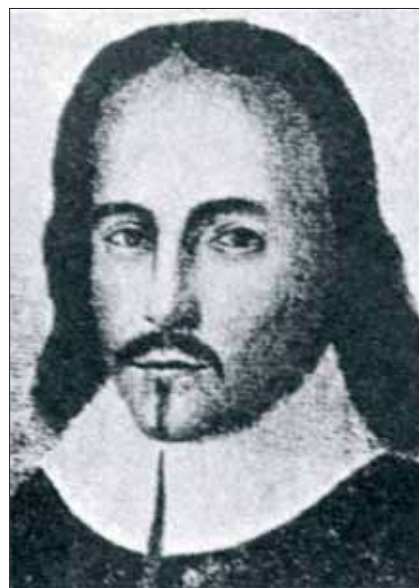
Али, то није само балкански синдром!

Идеја да вера одређује нацију код Јевреја постоји одувек, док су је остале вероисповести прихватале с вре-

меном, у зависности од настанка и доцнијих политичких намера или економских потреба, као и територијалних претензија... али не нација, већ црква! Њих, цркве, руководи потреба за ширењем, а нације жеља за опстанком. Нације су најсигурније оруђе, а, нажалост, понекад и оружје таквих претензија.

На данашњи складан суживот протестаната и католика у Немачкој пада дугачка сенка сукоба у Алстеру, у северној Ирској, где се браћа по матери већ вековима убијају у крвавим сукобима који не јењавају чак ни током (заједничких) верских празника, око питања да ли је Свети отац папа заиста божји намесник на земљи?!

У Барата памији, у центру Багдада, чувају се реликвије две наизглед непомирљиве вере: Алијев камен, и мермерна плоча на коју је наводно Богородица спустила малог Исуса. Имам памије, премудри шеик Целал Салир (један од твораца демократског устава Ирака), рекао је једном приликом “Бог је један, а три су његова пророка: то су Муса, Иса и Мухамад”, мислећи при том на-

Јуније
Палмотић
Џоно

Мојсија, Исуса и Мухамеда.

Да ли је несрећни Јуније Палмотић икад размишљао о томе? Није. Имао је нека важнија посла: писао је мелодраме које су се изводиле за његовог живота с доста успеха. Написао је и извештај број краћих песама на српском и латинском језику, а с латинског на српски превео и “Кристијаду” часног Јеролима Веде. Његова најпознатија и најизвођенија драма је “Павлимир”. Уз њу су и “Даница”, “Цептислава”, “Бисерница”, “Ипсиписле”...

У енциклопедијским одредницама се језик којим је Џоно писао еуфемистички назива “народни”; о том језику би, бар данас, нешто могли да кажу познаваоци дубровачке књижевности.

Палмотић је улицу у Београду добио 1930. године. Пре тога, од 1872, звала се Поштанска, а од 1943. до 1948. носила је назив по Урошу Предићу. Та улица се благо спушта од Народне скупштине надолу, до места где се у Булевар деспота Стефана улива и Улица - Гундулићев венац. Ко жели, у овоме може открити и нешто више од пуке случајности. ■

Милош Лазић

БИОСКОП

“КЛОПКА”

Светску премијеру “Клопка” је имала на 57. Берлинском фестивалу, а домаћа публика први пут је тај филм видела на 35. ФЕЕСТ-у. Након тога започела је редован биоскопски живот широм Србије. Реч је о психолошкој драми, са елементима трилера, “реалистичан, тврд и сиров филм”, како каже редитељ Срдан Голубовић. “Филм дугих тишина, немих и празних, које би требало да одсликавају усамљеност и беспомоћност главног јунака. “Клопка” је филм о човеку који је принуђен да бира између живота и смрти сопственог детета. Прича о моралној дилеми главног јунака - да ли спасити живот свога сина тако што ћеш постати убица. О човеку који мења смрт за живот, своју несрећу за туђу. О догађају који његовој породици доноси спас, а некој другој бол и пустош. О могућности избора, која заправо и не постоји...”, додаје редитељ. “Клопка” је филм - исповест. Савремена балканска верзија “Злочина и казне”. О злочину који је спасао живот детету главног јунака и искуљењу које долази изнутра, из немогућности да се живи са сопственим злочиним.

“Клопка” је филм о обичном човеку који постаје убица. О човеку који је мислио да никада неће бити способан да убије. О лому свих моралних вредности у које је веровао. О јунаку који пред собом има два решења, од којих оба воде у бол, кривицу и несрећу. О човеку у моралној и egzистенцијалној клопци. “Клопка” је и филм о постмилошевићевској Србији, у којој више нема рата, али има моралне и egzистенцијалне пустоши, о Србији у транзицији, у којој људски живот не вреди много, о нормалном животу, који је за многе недостижан. Улоге: Небојша Глоговац, Наташа Нинковић, Аница Добра, Предраг Мики Манојловић, Марко Ђуровић, Богдан Диклић, Вук Костић, Олга Одаловић, Дејан Чукић, Младен Нелевић, Борис Исаковић, Војин Ђетковић.

“БАБЕЛ” (“ВАВИЛОН”)

Филм “Бабел” Алејандра Гонзалеза Ињаритуа прати три приче које се одвијају на три различите стране света. Једна говори о незадовољном америчком брачном пару који се налази у борби за голи живот усред нечега што би могло бити терористички инцидент у Мароку, где су локални језик и култура стална загонетка. Друга прича врти се око мексичке дадиље, која ради у богатој Калифорнији и која доноси

судбоносну одлуку да двоје америчке деце илегално преведе преко границе. Њена прича је бајка која сумира ситуацију хиљаде људи који покушавају да пређу границу САД и суочавају се са двоструким стандардима и мексичке и америчке владе. Трећа прича је фокусирана на самохраног оца који покушава да се емотивно повеже са својом глумом ћерком у урбаном хаосу Токија. Прича о тинејџерки која иде до сексуалних крајности како би компензовала недостатак љубави и коначно изражава потребу да развије језик.

Гонзалез Ињариту, самопрокламовани “редитељ у егзилу”, рекао је да је, пре свега, идеја за ВАВИЛОН резултат његовог напуштања своје земље. “ВАВИЛОН више није одговарао на питање “Одакле долазимо?”, већ “Куда идемо?”. Приступ теми је био толико личан да је ВАВИЛОН у почетку био пројекат финансиран из његовог сопственог џепа. Сниман у току годину дана на три континента и са интернационалном екипом глумаца, међу којима су Бред Пит, Кејт Бланшет, Гаел Гарсија Бернал и Коџи Јакушо са великим учешћем непрофесионалних глумаца из Марока, Мексика и Јапана. “У средишту ВАВИЛОНА је тема која представља суштину живота у 21. веку: недостатак комуникације “на конвенционалном нивоу”. Филм је премијерно београдској публици приказан на недавно завршеном 35. Феесту, а добитник је Оскара за најбољу музику.

ПОЗОРИШТЕ

“НЕКИ ТО ВОЛЕ ВРУЋЕ”

Чувени мјузикл “Неки то воле вруће” са Радетом Марјановићем и Светиславом Булетом Гонцићем у главним улогама, у Позоришту на Теразијама, својеврсни је омаж редитељки Соји Јовановић, која је ту некада веома гледану представу режирала 1990. године. Марјановић и Гонцић обновили су глумачки сегмент тог мјузикла, док је оригиналну кореографију Миљенка Штамбука “пресвукла” Снежана Ве-

сковић. Сценографију и костиме прилагодио је захтевима новог времена Миодраг Табачки, који је осмислио сцену и костиме и за представу Соје Јовановић, а као и тада, и сада оркестром Позоришта на Теразијама диригује Весна Шоуп.

Мјузикл “Неки то воле вруће” говори о тројници музичара (Питер Стоун, Боб Марил, Џул Стајн) који, притешњени беспарицом и другим недаћама, ускачу у женски оркестар и све време турнеје настоје да сачувају тајну. Невоље, међутим, почињу већ на уласку у воз, када установе да је једна од сапутница лепа Пуслица, којој није лако одолети. У том мјузиклу водвиљског заплета, осим Марјановића и Гонцића, играју и Бојана Стефановић (Пуслица), Зинаида Дедакин, Божидар Стошић, Веселин Стијовић, Драган Вујић, Јанош Тот и балетски ансамбл Позоришта на Теразијама.

КОНЦЕРТИ

РУСКИ ЦАРСКИ БАЛЕТ

Руски царски балет (Империал Руссиан Баллет), који су 1994. године основали солисти московског Большој театра, на иницијативу чувене руске балерине Маје Плисецкаје гостоваће 17. марта у Центру Сава, након успешног прошлогодишњег наступа на истом месту. Ансамбл чини 40 играча који потичу из најбољих балетских школа Русије - Москве, Санкт Петербурга и Перма.

Многе чувене руске балетске звезде сарађују са тим ансамблом, а међу њима су и солисти Большој театра Људмила Семениака, Е. Андријенко, Н. Павлова, Јури Посокхов (Сан Франциско Баллет), Т. Чернобровкина анд Д. Забабурин (Stanislavsky Theatre Ballet), Патрик Дипон (Гранд Опера), Кумакања (Covent Garden), М. Кулик, Ф. Русхиматов, Л. Кунакова, В. Самодуров (Maryinsky Theatre), А. Ратмански, Ј. Ајупова... Руски царски балет је члан Европског културног центра из Москве, који делује под патронатом Европског парламента.

TANGO JAZZ ARGENTINA

Састав Tango jazz Argentina, који плеше, пева и свира, представљајући аргентинско музичко наслеђе од 40-их година до данас, гостоваће 3. априла у Центру Сава. Чине га седам парова плесача, седморица свирача и двојица певача, а захваљујући строгој привржености уметности и култури Буенес Аиреса и верној публици, успешно наступа више од четири године. Оркестар тог састава приближиће публици оргиналну аргентинску музику, која је у неким деловима наступа помешана с цезом и попом. Професионални плесачи тог састава школовани су и за модерни и за класични плес. Занимљиво је да маштовите костиме мењају пре сваке тачке.

Постоје три врсте танга који чланови ове групе изводе - први је "Renovación tango", који уједињује традиционални и савремени танго (tango jazz, tango fusion), други је "tango raza", који открива дражи традиционалних плесова (маламбо, болеадорас, аргентински фолклор), а трећи је "vianova tango" и састоји се од савременог танга (electronic tango i multimedia & live art). Наступали су у многим престижним театрима у Буенос Аиресу, а учествовали су и на различитим друштвеним догађајима, као што је African week 2005. године и Psychoanalysts 2004. године.

КЊИГЕ

ЖАН-КЛОД КАРИЈЕР: "ГОЈИНЕ УТВАРЕ"

Дух револуције шири се западним светом осамдесетих година XVIII века. Говори се о братству, једнакости и слободи, падају краљевске главе, свет се преображава. За то време у Шпанији, под вођством младог, амбициозног црквеног великодостојника Лоренца Касамареса поново јача утицај инквизиције. Инес Билбатуга, кћерка угледног баскијског трговца и прелепа муза највећег шпанског уметника тога доба, службеног дворског сликара Франсиска Гоје, неправедно је оптужена за јерес и бачена у тамницу. Гоја покушава да избави Инес, и сам Лоренцо вољан је да помогне, али долази

до неочекиваног заплета: Лоренцо и Инес зближавају се у инквизиторској ћелији. Забрањена љубав продубљује трагедију. Двадесет година касније, Лоренцо се суочава са мрачним аманетом прошлости...

Књига "Гојине утваре" заједнички је подухват истакнутог француског писца, једног од најутицајнијих сценариста наших дана Жан-Клода Карријера, који је у богатој стваралачкој каријери сарађивао са Луисом Буњелом, Жан-Ликом Годаром, Умбертом Еком и Далај-ламом, и једног од најгласовитијих филмских редитеља свих времена Милоша Формана (Лет изнад кукавичјег гнезда, Коса, Амадеус). Роман и филм Гојине утваре на узбудљив начин оживљавају време драматичних промена, епоху која је обликовала модерну западну цивилизацију.

ИЗЛОЖБЕ

"ЛЕДЕНО ДОБА" У ПРИРОДЊАЧКОМ МУЗЕЈУ

Изложба "Ледено доба" аутора - кустоса палеонтолога Сање Павић, мр Биљане Митровић и Драгане Ђурић у Галерији Природњачког музеја на Малом Калемегдану свечано је отворена за публику, младе и старе, стручњаке и знатижељнике, ђаке, студенте, научнике.... укратко за све оне који воле природу, њене мистерије и тајне, за све оне чија машта тражи истину о настанку и постојању. Изложба осим што је естетски на високом нивоу, садржи и едукативни карактер, зато све честитке свима који су на било који начин допринели да до ове изложбе дође.

Изложбу је званично отворио професор др Љупко Рундић, председник Српског геолошког друштва.

Концепција изложбе подразумева представљање карактеристичних животиња које су током леденог доба биле распрострањене на читавом европском континенту, а данас их углавном нема. Тај период је и иначе познат по масовном изумирању многих врста крупних сисара међу којима су: мамут (симбол леденог доба), рунести бизон, пећински медвед, циновски јелен, пећински лав и многи други.

Из својих збирки Музеј ће издвојити најатрактивније експонате који сведоче о присуству тих животиња како на европским просторима тако и на на-

шем подручју, као и о одразу леденог доба на живи свет уопште. Посебна атракција на изложби биће нови експонат Природњачког музеја - реплика главе и кљова (3,5 м дужина кљова), сада већ чувеног налаза кикиндског мамута.

"СЈАЈ У ОЧИМА ТИБЕТА" У ЗРЕЊАНИНУ

Изложба фотографија Бранислава Бркића "Сјај у очима Тибета", коју чини тридесетак снимака издвојених од око 4.000, насталих за време фото - експедиције на Тибет, отворена је у Културном центру Зрењанин. Фотографије су снимљене за време десетодневне фото - експедиције на Тибет, у организацији кинеске владе и кинеског фото савеза, у којој је Бркић учествовао са још педесетак фотографа из свих крајева света. Бркић је имао прилику да сагледа кроз фотообјектив право лице Тибета, старог и мистичног, а у исто време и земље која се развија великом брзином. Колекцију "Сјај у очима Тибета" чине 32 фотографије Ласе, Сигаце и Сакиа, као и са путовања између тих градова, а до сада је излагана у Београду, Чачку, Параћину и Лесковцу.

ИТАЛИЈАНСКИ ИНСТИТУТ ЗА КУЛТУРУ

ИЗЛОЖБА ФЕДЕРИКО ФЕЛИНИ

Изложба "Федерико Фелини: Костими и цртежи" представља публици преко 60 цртежа за филм, скица за уређење сцене и анализу ликова великог италијанског синеасте. То су "неуредне скице и белешке исписане на брзину" како их је Фелини дефинисао, а за оне што их сада посматрају и проучавају то представља, огледало студиозне, али и привлачне и радосне припреме његових филмова. Кроз ове скице, Фелини је оживљавао своје идеје и снове и давао им форму, откривајући нам најинтимније аспекте своје уметности. Богат избор одеће и костима припремљених за филмове Казанова и Рим, као и селекција оригиналних постера његових филмова, у оквиру изложбе Надије Ботеги, стижу и у сале новог седишта Италијанског института за културу у Београду, у Палаззо Италија, захваљујући свесрдној сарадњи са Општином Римини и Фондацијом Фелини. Изложба је организована у сарадњи са Општином Римини и Фондацијом Фелини. Изложба ће бити отворена до 31. марта. ■

Јелена Кнежевић

ЭПИДЕМИЈА ГОЈАЗНИХ У СРБИЈИ

Сваки трећи са сувишним килограмима

■ Дебљина је болест ■ Гојазна деца - будући дијабетичари и хипертоничари ■ Опасан изговор да килограме носимо лако и да је то разлог да ништа не предузимамо

Сваки трећи становник Србије има проблем са тежином. Срби су све дебљи и следе епидемиолошки тренд који је пре 20 година постојао у Америци, али је данас веома присутан у земљама у транзицији. Епидемијски талас дебљине стигао је до Србије: око 60 одсто становника Србије има вишак килограма, при чему је међу њима 20 процената екстремно гојазних, алармантни су подаци које износи професор др Јагода Јорга, специјалиста за исхрану на Медицинском факултету. Кренимо од најмлађих: чак 13,2 одсто деце предшколског узраста, значи која још нису кренула у школу, има вишак килограма. Ово су резултати прегледа 200.000 деце. Оно што је за лекаре гојазно, а за маме и баке слатко и буцмасто дете, потенцијално представља проблем који ће се и те како одразити на здравље школарца, а потом адолесцента и одраслог човека.

Наша саговорница каже и да за малобројне стручњаке који се у Србији озбиљно баве проблемима исхране и стања исхрањености нације, нема изненађења. Докле год поред сваке школе буду небројени киосци "брзе хране", а, на пример, клизалишта (као што су овог зимског распуста била на ДИФ-у или у Земуну, али и у Јагодини и Нишу) тако малобројна, ништа се неће променити. Бићемо све дебљи и

све док флашица минералне воде буде скупља од боцице газираног, слатког пића доступног младима. Ово су тек две наизглед мале ствари које морају да се промене да би, како каже докторка Јорга, од недавно и посланик у Народној Скупштини Србије, друштво дефинисало однос према борби против гојазности која се епидемијски шири. Људи само окрећу главу и не решавају тај све већи проблем.

У Србији има свега 39,2 одсто нормално ухрањених, а то су особе чији је ВМI - индекс телесне масе, између 20 и 25. Формула израчунавања ВМI је једноставна: своју телесну тежину у килограмима треба поделити са телесном висином на квадрат. Висину изражавамо у метрима. Тако се добија двоцифрени број: ако је мањи од 25, килограми не угрожавају здравље. Ако је ВМI између 25 и 30 говори се о гојазности првог степена, ако је између 30 и 40 - о гојазности другог степена, а уколико је виши од 40 реч је о ексцесивној гојазности. Код нас први степен гојазности има 36 одсто људи, други има 15,8, а ексцесивну гојазност има 1,1 одсто становника. Највише гојазних је у Војводини.

- Дуго је и код нас владало мишљење да када неко "лако" носи вишак килограма, када му они не сметају здрављу, односно када човек још нема ни дијабетес ни изражено повећање крвног при-

тиска - не мора да брине. Данас је став потпуно другачији, па се и у случајевима ове такозване некомплицоване гојазности одмах приступа лечењу. Јер, боље је да се данас бавимо гојазношћу него да сутра лечимо дијабетес, хипертензију, болести срца... Особе које се хвале да добро "носе" вишак својих килограма не размишљају колико трпи њихова жучна кеса или кукови и остали зглобови, што ће се све испољити за десетак година, можда и пре - објашњава др Јагода Јорга.

Тако је категоричан медицински став да је дебљина болест усвојен и код нас. Докторка Јорга каже како је гојазност проблем читавог друштва, а не појединца и додаје да се онда не може рећи да "неко ждере, па је зато дебео", а да му се не пружи помоћ. Гојазан човек и уколико донесе одлуку да се реши сувишних килограма, у овом часу то, заправо, може да уради само у Нишу, Новом Саду и Београду - са специјализованим саветовалиштима, као и у појединим домовима здравља са екипама ентузијаста. Остали су препуштени новинским дијетама и разним препаратима од којих, каже наша саговорница, нема никакве користи, а људи само бацају паре и губе време, при чему "носе печат да су дебели, али не и печат да имају висок крвни притисак, јер 70 одсто ових особа има озбиљан проблем са притиском".

По речима докторке Јорге седам одсто свих средстава које се из здравствене касе одвајају за лечење гојазних једнако је проценту пара који се одваја за лечење малигних болести. Препознавање гојазности је први корак у ефикаснијој стратегији борбе против гојазности.

- То треба да раде едуковани лекари из опште праксе, који пацијенте морају јасно да упозоре какав ризик и опасност носи вишак килограма, а не да преко тога прелазе ћутке. Не може се таквој особи саветовати да гладује или да шест месеци једе купус. Ни савети о строгим дијетама неће помоћи. Таквим пацијентима мора да се понуди замена у балансираним, дуготрајућим дијетама, које ће садржати намирнице са довољно хранљивих материја, али са смањеним калоријама.

Главни разлог појаве гојазности код нас је у нашим навикама и кухињи - у начину исхране која садржи више масти него што можемо да је потрошимо. Јер, одавно смо напустили села и престали да радимо у пољу, природи, шуми где би могли да "потрошимо" вишак унетих калорија. Опет, човек у граду тешко прихвати препоруку о редовној физичкој активности. Много више се верује дијетама или се и даље чека чудесна таблета за мршављење. ■

3. Ж. Д.

Шта са лошим темпераментом

Како две сестре или три брата, па чак и близанци, могу бити тако различити, иако су спавали под истим кровом, ишли у исте школе, добијали исту љубав, поклоне и грдње.. Подразумева се да су из исте породице, имају исту мајку, оца, родбину, претке...

Оваква питања у нашој средини не изговарају се на глас, јер свака породица жели да њени чланови понесу оно најбоље из ње и да личе једни на друге.

Тим чувеног америчког психијатра професора Роберта Клонингера са Вашингтон Универзитета у Сент Луису, у којем је и др Драган Швракић, београдски психијатар, објавио је револуционарну теорију личности и покушао да објасни зашто су нека деца, односно људи плашљивији, други агресивнији, трећи увек "гладни" похвала... Др Клонингер је, иначе, пре четири

године постао и визитинг професор Медицинског факултета у Београду.

Овај тим психијатара пошао је од тога да темперамент има три основне црте, тј димензије. То су избегавање опасности, зависност од награде и потреба за новим. То је оно што нас разликује, а заправо смо црте темперамента карактеристичне за животињски свет препознали у људима. Суштина је да се рађамо са одређеним темпераментом и до треће - четврте године већ се препознаје како ћемо се суочавати са средином - неко ће бити страхљивији, неко опрезнији, неко увек у потрази за нечим новим. Сукоб са средином настаје када се ове црте темперамента показују у екстремним формама. У САД се велико користи изабрани лекови којима се карактер "припитомљава", а таквој особи се помаже да развије карактер који више одговара спољној средини.

Показало се да породица уопште нема тако велики значај на развој детета, како се деценијама мислило, што најбоље видимо у потпуно различитој деци у оквиру једне породице. Пресудни утицај има оно што им се догађа у школи, међу вршњацима, на улици. Значи, ван породице. Лош темперамент је, кажу они, као "камен који носимо око ногу". Стално делује ограничавајуће у ономе што желимо да постигнемо.

СМС савети трудницама

Добра вест за будуће маме: у нашем здравству уведена је могућност да труднице СМС порукама, преко мобилних телефона, добију информације о свим недоумицама и питањима везаним за трудноћу, а у оквиру пројекта "Бебе долазе". Постоји и могућност укључивања у СМС водич кроз трудноћу, доступан свим трудницама, без обзира где живе. Потребно је да се само пријаве за овај

програм и да до краја трудноће добијају поруке о променама које их очекују у вези са организмом и бебом, које прегледе би требало да обаве итд. Будуће маме СМС поруке могу да шаљу на број 3377, а све информације о коришћењу СМС сервиса могу да добију на телефон 011-3035-084 од девет до 12 часова и од 15 до 18 часова. У ову акцију за сада су укључене само мреже 064 и 065.

Старе књижице, ипак, до краја године

Рок за замену нових здравствених књижица продужен је до краја ове године. Мада је првобитно било најављено да су до 1. јула сви грађани дужни да старе здравствене легитимације замене новим, надлежни су саопштили да ће до краја године упоредо важити и старе и нове књижице. Разлог за то је велики број осигураника, као и да њихова замена, ипак, не тече лако и брзо.

Нове здравствене књижице имаће холограм и

биће обојене специјалним бојама, а захваљујући микротесту, гијоши линијама и антикопи елементима - само име каже - неће моћи лако да се копирају, односно фалсификују. Надлежни ће уз помоћ нових легитимација моћи брже да провере да ли фирма плаћа допринос, а имаће и увид и у све издате лекове, извршене прегледе. То би требало да омогући да се рецепти, упуту и сви други папири код лекара брже попуњавају и да се у амбулантама мање чека.

Ни блаже цигарете нису безопасне

Научници су утврдили да мања количина катрана у цигаретама не значи и мањи ризик за пушача да оболи од рака плућа и да су те цигарете подједнако смртоносне као и обичне. Установили су да је ризик приближно исти код цигарета са ознакама "low", "ultra low" као и код уобичајених цигарета.

У дуванском диму има око 4.000 различитих хемиј-

ратима за мерење количине дима, зато што филтери цигарете разблаже дим и отровне материје. Блаже цигарете нису уједно и мање опасне, зато што пушачи мању количину дуванског дима компензују тако што јаче или чешће инхалирају дувански дим, упозоравају лекари.

Закључено је, такође, да је раст ризика од рака плућа сличан код људи који су пу-

ских једињења, од којих је више од 50 канцерогено. Највећи део тих хемикалија налази се управо у катрану.

Приликом испитивања, код цигарета које носе ознаке "light", "mild", "ultra" и "low tar" региструју се мале вредности на апа-

шили цигарете са средњим вредностима катрана (15-21 mg), малим вредностима (8-14 mg) и веома малим (мање од 7 mg). Испитивања су показала и да је за пушаче, ипак, најопаснија цигарета без филтера.

З. Ж. Д.

МИЛУТИН САВИЋ - САЛЕ, ВОЗАЧ, ВАЉЕВО

На папиру пише - нема више

■ Скица за животопис човека који је цео радни век провео у ЕД Ваљево, понајвише као возач директора, а било је ту и многих других згода и незгода, осим саобраћајних. Постојало је доба када се радило и певало док се жњело, а дежурни електричари ишли бициклима на терен

Пробудио сам се, па као и обично, право у купатило. Био је први радни дан ове, две хиљаде седме године

Обријем се, истуширам, па на посао.

Дођем у пола осам, излутирам канцеларије, припремам кафу, а у петнаест до осам ето га и директор. То је сад ово ново радно време, од осам. Раније се почињало од седам, па и од шест. Ја сам увек био пола сата раније. Па и сад.

Шта ћеш ти Сале данас, пита ме Зоран, директор? Па... почех ја... Шта па? - каже он. Ти си у пензији. Званично. Нема више. Знам ја да сам у пензији од Нове године, али заборавио. Јаче су четрес година радних навика од папира на којем пише - нема више. Но, што је јес' - јес', у пензији сам. Али, лакше је то рећи него заиста, у дубини душе схватити. То, да више не мораш устати у одређено време и онда све по реду. Тешко је схватити да од тебе сад фирма не очекује ништа, а очекивала је четрдесет година.

Много ми је било тешко у почетку. И сада ми је тешко, али мање. Време све лечи, ваљда.

У ваљевском Шофер бару, другог фебруара, направио сам испраћај. Било више од седамдесеторо људи. Дошли из Новог Сада, Руме, Шапца, Лознице, Ужича, Чачка, Лазаревца, Јагодине, Краљева, Београда... Стојан Васовић, директор

ЕД Чачак дошао са оба возача и секретарицом. Свирао оркестар Влајковића, а певао Џаја, наш електричар. Јесте, електричар је, али има неколико плоча снимљених.

Све је лепо кренуло, једе се пије се, ја седим у челу, а са моје леве и десне стране, директори. Они које сам цео живот возио и један које један нисам возио а дошао, са своја два возача и секретарицом. Стојан Васовић из Чачка. Ево, види ову слику. Ја сам овај што је подигао руке, од весеља и што ми је пуно срце. Са моје десне је поменути Стојан из Чачка, до њега Зоран Николић, мој последњи директор, с леве стране ми је Радован Максимовић, директор којег сам возио 16 година, а до њега Александар Петровић, директор од пре неки дан. До сада је био технички.

У најбољем весељу и задовољству све било, кад, најједном угаси се светло. Помислих, нестало струје? Па где баш сад, за нас из Електродистрибуције... Кад, одједном, из мрака, видим, надлази келнер. Гура колица, на колицима торга а на торти музика је ударила туш, или ону музику која се свира за рођендане у филмовима, појма немам... А на торти су биле... не, нису то биле свећице као за рођендане, нису ни бакље... већ неке прскалице, али јаче од прскалица... Као мали ватромет.

Сат за пређене километре

Уме Сале и да се весели

Са колегицама и колегама из разних градова Србије

Први пут сам у животу то видео. Сви су ми клицали, тапшали, очи су ми, чини ми се, заводиле...

А торта у знаку Електродистрибуције. Ево, види слику. Направила моја снаја Маја...

Даааа...

... Моја снаја Маријана је дошла за мог сина Дејана. Дошла у нашу кућу. Била свадба. Спавали, свануло. Седамо Милка, моја жена и ја, пијемо кафу, а ја нешто размишљавам... Па није лако променити кревет у којем си спавао, а како је тек кад промениш кућу. Мислим, мислим, па кажем жени - скувајдер још три кафе. Узмем послужавник, покуцам на врата, уђем. Снајо, ево кафе, од свекра. А на послужавник ставио и педесет марака. Онда биле марке. Ја сео на тепих поред кревета, па смо дуго причали. Хтео сам да зна да није изгубила родитеље.

Лепо се сви слажемо.

Моја сестра Бранка и ја смо се раздвојили само док

сам био у војсци. Од рођења до сад смо заједно. Три године је старија. У истој кући живимо. Почели смо да је градимо, у насељу Градац, поред Дистрибуције, седамдесет прве. Зет и ја смо купили плач 1969. Излили смо плочу седамдесет друге и у јесен се испод ње уселили. А седамдесет пете смо је ставили под кров. Имамо два улаза. Ту живимо нас Савића седам и Драгојевића (сестриних) дванаест. Под једним кровом су деветоро деце од четири месеца до 13 година.

То је као нека задруга.

Сеоске, породичне задруге су давно нестале. Ми наше удружење не називамо задругом али смо заједно. Кад сам се оженио, па видели да се моја жене и сестра лепо слажу, почело оговарање. Онда моја жена рекла заови: Слушај, ако нешто имаш да ми кажеш, кажи. А и ја теби. Има да се посвађамо, а да се не наљућимо. Је л' важи? Важи.

Постале су нераздвојне.

На испраћају у пензију:
Милутин Савић и директори

Свако јутро морају попити кафу. Попију са снахама, али морају посебно, њих две. Ево и јутрос, пре твог доласка, исто...

Бранка и ја смо одрасли у Робајама, дванаест километара од Ваљева. Мој деда, Петар, Солунац, био је кмет. (Говорило се кмет, мада је у оно време био председник села или слично.) Занимљиво је како је то постао.

Његов таст је најпре био кмет, па су њих двојица наишли на сељака, голу сиротињу, који је одсекао дрво из државне шуме. Таст мога деде, односно кмет, навалио да га казни.

Немој Тришо, молио је тада млађани Петар, има човек ситну дечицу, да се огреју, али таст, односно кмет није попустио тако да Петар не буде лењ, па астара, астара, изударе таста и власт, о истом трошку.

Зато је на следећим изборима глат изабран за кмета. Ценили људи што штити сиротињу.

У то време, кад сам био мали, певало се кад се радило. Сећам се кад се жело на нашим њивама. Била је моба од 50-100 жеталаца, јер се жело срповима. Они жању а за њима хармоникаш. Ори се песма и музика на далеко. А увече домаћин даје вечеру. То је морао бити печени ован. А пиће колико ти душа оће. Пева се и игра до дубоко у ноћ, као да се није радило.

Али, Душан и Добринка, отац и мајка, ипак нису желели да останем на селу. Уз помоћ стрица запосле ме у Електродистрибуцију. Било је то 15. маја 1966. Почео сам као обичан радник. Радио сам што ми се каже, али сам упоредо ишао у Саобраћајну школу. Пре подне на послу, по подне у школу. Нема одмора док траје обнова. Зими, на пример, гази се далековод. Шта то значи? Па то значи да се иде од бандере до бандере да се провери није ли негде дошло до прекида. Тако смо једном ишла нас тројица, а држимо се подруке, један другог придржавамо кроз сметове. Кад, био на путу неки шахт а ми га нисмо видели од снега. А Петраш (Петрашевић) буп, па право у шахт пропаде, а ми за њим, попадамо. После смо се смејали...

Тада, у почетку, дежурни електричар је ишао на интервенцију бициклом, и то својом ако ју је имао. Добијао је месечну надокнаду за то. После је и Дистрибуција купила бицикл. Бандере су пребациване коњским или воловским запрегама. Сналазило се.

Тада није постојала менаџера. Храну смо доносили од кућа. Шта је ко имао то је и јео. Сећам се покојног Кићана из Дегурића. Спремила му жена печену кокошку. Донео је у којој ташни и појео само батак (он га називао - бутка), остало понео да врати. Успут наишао неки камион, па ти наш Кићан ускочи позади, да не пешачи. Утом камионџија даде гас, Кићан се уплаши, па искочи али заборави ташну. Ухватио се за главу и завапио: Јој, јој, Рајка (то му же-

на), пиле, бутка, кокош, ташна, камион, јој, јооооој! Хтео је, ваљда да каже: Јој жено од пилета сам појео само бутку, кокош остала у ташни, у камиону! Годинама смо се шалили на његов рачун...

А касније је Дистрибуција купила фићу за дежурну службу. Возио један што му је била узречица да псује краља. Па кад је довезао до раскрснице, стао и наглас преслишава школско знање из возачке обуке: Овај има предност јер је с десна, овај има предност јер је аутобус, овај има предност... И тако је набрајао све док му се није смучило, па опсова: Бем ти краља, докле да чекам?!, па дао гас и право - у шанац.

Ја сам положио вођњу 1966, у септембру. Није прошло ни четири месеца како сам се запослио, али сам возач у фирми постао тек 1972. Возио сам камионе с приколицама и без, све што треба. Била борба за живот.

Директоре сам возио последњих 27 година. Променио сам их четворицу. Први је био неки Радован Крстић, али врло кратко. Можда пола године. Слободана Вишића возио сам пет година, а најдуже већ поменутог Радована Максимовића - 16 година. И на крају, Зорана Николића, шест година. Сви су они били и добри људи и добри стручњаци.

Многи су ми говорили, богами, Сале, директори пролазе а ти остајеш. Како то? Па зато што ја нисам био са њима приватно присан, нити сам им се увлачио. Ниједан директор није ушао у моју кућу. А ни ја у њихову ако ме није позвао да уђем и сачекам док се спреми.

Било је много доживљаја, са тих путовања, ко све то да исприча... За 16 година док сам возио Радована само смо једну ноћ спавали у Врњачкој Бањи и једну у Новом Саду. Такав је био. Није волео да спава другде. Дешавало се одемо из неког места касно увече али се вратимо ујутро. Он је долазио свако јутро на посао у петнаест до седам а ја у пола седам.

За 27 година само сам јед-

ном закаснио пет минута и то због застоја у саобраћају. На службеним путовањима никад нисам имао удес. Последњих десет година ниједном нисам био на одмору, а за 40 година рада само сам шест месеци био на боловању.

На основу километраже на колима прорачунао сам да сам прешао са директотора три милиона километара. Последњим колима прешао сам 300 хиљада километара а да ни ламелу нисам променио.

Дешавало ми се да без прекида возим 1.200 километара. Тако смо једном ишли у Краљево, па у Крушевац, одатле у Нови Сад, па у Ваљево, из Ваљева у Бечиће и натраг у Ваљево да бих ујутро у шест сати био у Београду.

Када је одлазио у пензију Радован Максимовић је рекао: Сале је најбољи возач у Електропривреди Србије.

Волим да возим. И мој син највише воли да вози, мада је завршио за електротехничара, а ради као пекар. Од Института у Новом Саду добио је златну медаљу за најбољи бурек...

А волим и да постављам електроинсталације по кућама. То сам радио у слободном времену. Као што неко иде на пецање, или игра шах. Научио сам занат од људи. Мени је довољно једном показати.

А волим и село.

У Робајама сам пре две године направио фармицу која је монтажног типа, односно може да се прилагоди гајењу сваке стокe. Ту ћу нешто запатити.

Стара кућа је остала добро очувана. Има и струју и воду и телефон. Подрум 9 x 4 метра, зид 80 центиметара од тесаног камена. Имам воће.

Кроз две године, биће то кућица у цвећу.

Па кад окупим унучиће... Биће оно: Ђиха, ђиха, све четири круте, ми идемо на далеке путе...

... Нема мени више далеких путовања... осим једног...

Слободан Стојићевић

ТАКОВО, ЖИВИ МУЗЕЈ НА ДИЧИНИ

Од бунџија до кафеџија

■ У Такову је подигнут Други српски устанак, почетком деветнаестог, а почетком двадестпрвог века у кафани пића се наручују по - шифрама ■ О осталом читајте у наставку...

Село Таково (Горњи Милановац) је чувено. Толико је чувено да га је тешко доживети као село, већ пре као живи музеј. Јер, у њему је и чувени Таковски грм, чувена Црква брвнара, ту је био и двор Обреновића који је изгорео, поред двора болница, ту је - на два километра од грма - Савинац с црквом Светог Саве, првом задужбином Милоша Обреновића, где је сахрањана Мина Карацић, кћи Вукова... и тако даље. Да не испричам баш све на почетку.

По Такову се цео овај крај назива таковским. Тај назив је настао током деветнаестог века. До тада био је познат као руднички.

После ослобођења од Турака, захваљујући Такову, Таковском устанку и Таковцима који су чинили окосницу свенародне буне и револуције, која је започета управо овде, овај крај поприма обележје Такова и убрзо и добија назив Таковски срез.

Цркве брвнаре таковског краја за које се зна и о којима су остали трагови у литератури подигнуте су током 18. и почетком 19. века. Радос Гачић, историчар уметности запослен у Музеју Горњег Милановца рекао ми је да су сачуване четири. Црква брвнара у Такову, једна од њих, посвећена је Светом Ђорђу, подигнута 1795. године на темељу старије, из 1724. и најпознатија је међу таквим црквама јер је на Цвети 1815, испред ње Милош Обреновић прогласио устанак.

Када сам је посетио, код цркве нисам затекао никог, али се видело да је прекривање крова у току. Да не би кисла, мајстори су је покрили најлоном, који се никако не уклапа у њену вре-

мешну грађу. Али - користи. Јер, сачуваће од невремена до данас очуван иконостас чије је делове даривао господар Јован Обреновић, рођени брат Милошев, као и црквени ручни крст за целивање, над којим су се, по легенди, устаници причестили на дан подизања устанка.

Постоје два врло занимљива предања о настанку ове цркве, али ћу вас их лишити, зарад других занимљивости које не сежу у далеку прошлост, мада је одавде тешко се исчупати из вртлога бурне историје због чега ћу се на њу вратити још који пут. Но, сада ћу вас повести у центар Такова где су две продавнице и једна кафана, једине три зграде. Грађене су пре Другог светског рата рекло би се по изгледу, а једна од продавница још има фирму на којој пише Пролетер, мада је приватизована.

Из Милановца пут води право у центар а одатле се, лево, одваја за вашариште на којем је Таковски грм, споменик Милошу Обреновићу, летња позорница на којој се за Цвети приређују рецитали, једна спомен чесма... и где се одржава чувени таковски вашар на све-

тог Пантелејмона, деветог августа. Тим путем ћу казније да прошетам, али прво морам да одморим.

А где, него у кафани?

А у којој? У најближој, у центру, Код Попа. Званично се зове Таковски устанак, али сваки домородац би вам рекао да кафана под тим именом код њих не постоји. Ту седе потомци устаника и бунџија, данас мирни сељаци, пензионери и радници, бекрије и шалџије. Потомци су и кафеџије који су и данас устаници. Устану чим гост наиђе.

- Попе, да платим...

- Шта сте имали?

- Двојку и две десетке.

- Добро. То, вам је седе, седамдесет пет динара! Чекни мало.

А ко плаћа петицу?

- Попе, кад си већ ту, дај мени и Нешу по десетку, Цвету дај шестицу, не знам шта ће Ђукић, добро, значи још једну десетку, ти Ђоповац шта ћеш ти?

- Ја врућу...

- Може, то ти је тридесет тројка, ал има да чекаш да проври. Да не дангубиш, узми једну четворку...

Нит сам у цркви, нити на каквом тајном скупу где би се изражавало у шифрама. Слушам и чудим се.

Па шта је по среди?

Уведене су поодавно, као што знамо, фискалне касе. То вам је направа која осигурава да држави капље порез за све што се продаје. Свака роба има своју шифру, па ако нема такзовани бар код за скенирање, има шифру за уписивање.

Шифарник је истакнут на зиду, поред ценовника. Што да келнер стално у њега завирује кад је госту лакше да упамти шифру онога што пије. То су једна до две бројке. Две памте они који, на пример, пију бетон: ракију са пивом уместо воде.

Тако иде четворка (мала ракија од 0,3) са четрнестицом (јелен пиво од 0,33), или пак петица (ракија 0,5) са тринестицом (јелен од 0,5). Ако неко пак хоће кока-колу или густи сок (мада се такви случајеви не памте), слободно може да седне и каже: Попе, донеси шеснаест и деветнаест.

Немојте мислити да гости помажу келнеру због њега, да не криви врат стално загледајућу у шифарник, већ највише због себе. Брже долазе до поруцбине.

Чудан је овај народ, тешко да ће скоро у Европу. Ето, баш ономад били Код Попа неки Норвежани (пошто је

Музеј Таковског устанка

Центар Такова: Кафана и две продавнице

Црква Свети
Сава у Савинцу

Милановац збратимљен с једним тамо северњачким градом) па само трепћу ко сврака на југовини.

Засео, на име, Перо Поштар за кафански астал, из поштанске торбе извадио гомилу пара, а око њега сељаци. Сишли са околних брда да приме пензије. Неће ваљда државни чиновник да се ломата по врлетима већ има њему да се дође на ноге. Не би ни сељаци то прихватили без гунђања (вазда воле да гунђају и ништа им није право), да им не одговара. Ето прилике да мало изађу међу народ, да се виде, попричају и попију по коју. Мада нико рећи неће да се боји жене, није згорег кад имају необориво оправдање што избјају из кућа и дангубе.

Све разрађено, свима по-таман, живот цакеће ко швајцарски сат, али Норвежани трепћу ли трепћу и крсте целом шаком.

Да би се повратио од чуда један поручио кампари (сељаци мислили да је то марка неких кола), а Поп ко из топа:

- Нема, задња два попио Перо Поштар.

Други хоће нешто слатко, колаче ваљда.

- Од слатког имамо само слатки купус, - опет ће Поп.

Е, то је било раније, причају ми људи, а пошто сам се окрепио, наставим даље. Као што рекох, према вашару где је с десне стране, подаље, лепо здање поште, у моравском стилу и још једна кафана. Званично се зове Запис а сви је знају као кафану Код Бумба. У њу ћемо, велим, у повратку, иако ме мој водич, Љубиша наговара да одмах идемо тамо.

Љубиша Јовановић (58) је новинар и уредник Таковских новина, Таковац по рођењу. Кад прођемо кроз двери које воде ка Таковском грму - с десне стране, подаље, виде се развалине неког здања. То је била болница, каже ми Љубиша. Ту је он рођен. А до болнице био је двор Обреновића, који је изгорео.

Онај историјски Таковски грм одавно не постоји.

Засађивани су други, али и они се суше, или су закржљали. Грешка је, каже Љубиша, што су то славонски храстови којима овде не одговарају услови. Мало ниже је Дичина, река која се претворила у поток, али боље и то него да је нема. Па добро.

Ако бисмо наставили право асфалтним путем, где бисмо стигли? - питама.

Право у Савинац, каже Љубиша. То ти је само два-два и по километра. Тамо је црква Светог Саве коју је подигао Милош Обреновић 1819, а обновио 1860. године. Посветио је жени Љубици. У крипти су мошти Мине Вукомановић, Вукове кћерке. Читава црква је у ствари капела у којој се чувају мошти угледних породица Вукомановића и Обреновића.

Иконостас има посебну вредност. Рађен је у дуборезу, обојен златом и сребром. Престоне иконе које је радио молер Јања даровао је цркви кнез Милош 1822. године. У порти се налази дрвени звоник и ... Пошто сам ти све испричао, вели Љубиша, нема потребе да тамо идеш, него хајдемо ми Код Бумба. Будући да сам дан раније био на Савинцу, и сликао све што треба, сложи се. Да видим и због чега је тај Бумбо толико привлачан.

Кафана је у моравском, или како данас воле да кажу - етно стилу. Био је дан и тамо није било никог. Осим келнерице Бранке. Испоставило се касније да је куварица, али када није гужва, ради оба посла. Запазио сам да је мом водичу Љубиши наједном престало свако интересовање да ми и даље буде на располагању. Као да се утопио, или преселио у дубоке очи крчмарице Бранке. Нема од њега вајде више, одоха ја на траг, у Милановац. Кад пођох, нико не примети. А и није било никог осим њих двоје.

С леве стране пута угледах зграду на којој пише Задужбина краља Александра. Ту је сада стална по-

ставка милановачког Музеја названа Други српски устанак - српска револуција 1804-1839. Дан раније био сам у брду изнад, у црквобрвнари. У Музеју затекох Сашу Савовић, дежурног. Није било гужве. Само нас двојица. Тако да сам, између осталог сазнао да је кроз поставку оригиналним експонатима, репродукцијама, документима и копијама докумената, уметничким сликама, дат преглед догађаја у Србији од Првог српског устанка, преко његове пропасти и Хаци-Проданове буне до Другог устанка, стицања независности и стварања кнежевине Србије.

Ту сам видео и одећу Милоша Обреновића, ону коју је он заиста носио. По величини, као да је био неки школарац. Ситне грађе, низак растом, али, испоставило се, крупан и висок по другој основи.

При одласку, сетих се да сам заборавио да са читаоцима поделим сазнање да је миланавачки музеј од оснивања организатор сликарске Ликовне колоније Мина Вукомановић Караџић која се одржава сваке године на Савинцу, као и да у том селу, у том излетничком месту Такова (како бих га ја назвао) је од скоро и једна нова приредба названа Мудијада, која је већ постала интернационална: такмичари долазе чак и из Аустралије. Посвећена је припремама јела од белих бубрега. Штампане су мајице, сувенири се продају, па је и васколика штампа о томе подробно извештавала.

Мало се у почетку понеко либио због назива, али убрзо је све легло на своје место. Ко зна, можда ће једног дана ова приредба надрасти и Гучу?

Сазнао сам доста о овим крајевима, враћам се у Београд. Остала ми је само непознато шта ли је на крају било са мојим водичем? Само то ће, изгледа, остати тајна.

Слободан Стојићевић

Спомен чесма и грм

Гроб Мине Караџић у цркви Свети Сава

Таково, пејзаж

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Призори зиме без снега

Зима је, а као да је пролеће или јесен, како кад. Пролеће није јер нема зеленила; јесен није, јер нема златастог лишћа на гранама.

Зима је, а нема снега. Каткад је хладно, веома хладно и хуче оркански ветрови, каткад топло као да је лето. Данас пијемо чајеве и кувано вино, сутра лимунаду и хладно пиво.

Колико се време пореметило - људи се још добро држе. Погледајте неколико приказа са последњег путовања вашег путописца.

С.С.

Сеоска кућа у Такову

Таковски грм и споменик у позадини

Кафана Запис или код Бумба

Споменик: Ево мене а ево вам рата са
Турцима: дело Петра Убавкића
подигнуто априла 1990. године

„ЕВО МЕНЕ А ЕТО ВАМ
РАТА С ТУРЦИМА“
МИЛОШ НА ЦВЕТИ, У ТАКОВУ 1815

